

288 374

F. A. 1190

Clarissimi artium et sa-
 cre theologie doctoris Magistri Thome de
 bio Caietani totius ordinis predicatorum ge-
 neralis Magistri Opuscula aurea de diuersis
 ac curiosissimis materijs tam practicis q̃ spe-
 culatiuis Incipiunt feliciter. ~~Incipiunt feliciter.~~

Biblioteca Provinciale
 MATERA
 «L. Stigliani»

Clenundantur Parisius in vico diui Jaco-
 bi sub intersignio Liliij Aurei.

Est Mon²ij. s. Michaelis Archangeli de Mont²ij.

GATTINI

R
 37

De vpi O Crophiri a Mont²ij.

Ad reuerendissimū in xpo patrē ac dñm. D. Nicolai Cardinale
de flisco ordinis p̄dicatoꝝ protectoꝝ/patrem/dñm/z bñfactoꝝ p̄ci-
pium Fratris Thome de vio Caietani eiusdē ordinis humilis Ma-
gistri et serui in quedam sua opuscula. Proemialis epistola.

Ep̄numero cogitaui ac frequenter mecū meditat⁹ sum a
tēpore illo quo p̄mo tue humanissime paternitatis noticiā
fausto fidere assequi merui. Pater colēdissime z dñe semper
honorande. Quidnā obsequi a me tue dñationi exhibendum
esset quo tibi ardentem amorem meum/obseruatiam/beniuelētiamq;
monstrarē. Ea siquidē amoris ē vis/vt tua optime eruditissima dñā-
tio nouit/vt se intra se continere nō queat imo sese ad amicum pāde-
re continue quibusvis artib⁹ satagit. quaten⁹ eiusdem amici ad se be-
niuelentiā retorqueat/ideq; non immerito cum in hoc suā ppēdat au-
gmentari perfectionē: Cogitabā itaq; vt tuā dulcissimā beniuelētiā
ad me reflecterē. atq; itidē cogito quidnā illud foret quod tibi (cui ego
ipse z mea oīa obnoxia sūt) tua grauitate/tua humanitate/tuis demū
virtutibus/necnon mea affectione dignū offerre possem. Quā cogita-
tionē adauxit q; superis beneuolētibus nři ordinis cura/defēso/ac p̄-
tectio tibi vt pastori vigilantissimo cōmissa ē. quo mihi meisq; fratri-
bus carius/iocundius/optatusue accidere potuit nihil. Quo factum
est vt quod antea iure quodā amicitie z tenere cuiusdam in te beniuo-
lentie quē semp z suspexi z veneratus sū/soluere meditabar iā tibi ve-
luti patri meo. z mei ordinis singularissimo debitū censeā. Sed cū nī-
hil ad hunc vsq; diē ad man⁹ venerit quo meo z voto z debito plene sa-
tisfacere potuerim/z anim⁹ meus tue dñationi affectissimus nō patia-
tur me diutius debito huiusmodi honestissimo detineri: delegitandez
quo ad mihi possibile fuerit saltē ex parte satisfacere quoquo. z opu-
scula quedā mea que iādudū a me passim z p̄ interualla prout occur-
rebat cōposita publicare intendēs tue dñationi porissimum dedicaui.
Interea meditaturus idq; attente siquid aliud tua celsitudine magis
dignū quo z mihi ipsi melius satisfacere possim occurrat: quāuis hec
eadem nō vsq; quaq; tua dñatione indigna crediderim. vel saltē i hoc
q; rei litterarie obsequiūz qualecūq; prestāt. Que res tibi vt viro do-
ctissimo quam maxime cordi esse nemo ē qui dubitet. Accipe igitur pa-
ter benignissime paruū munusculū hoc/illa tua amplissima benigni-
tate qua pro tui animi generositate parua etiā/modo ab ardenti affe-
ctione pficiscātur hllari fronte z iocūda humanitate intueri nosi. Et
rei ipsi paruitas te magis confidentiam z amorē erga te meū cognos-
cere faciat q; si grāde aliqd obtulissim. Dñēderē siquidē me de tuo
amore dubitare/si illum grandib⁹ muneribus mihi promereri satage-
rem. Viue z vale ppetuo felix. z me ordinēq; meū. dicā melius ordinē
tuum tibi commissum benigno vt cepisti fauore prosequere. Nos inte-
rim pro te patre ac fauore nostro orare non cessabimus.

De Cambijs

Ad venerandum predicatore ac prio- rem Brixie fratrem An- dream Brixensem. Tractat⁹ de Cābijs.

Unce-

sū mihi his
diebus ocū
venerande
amātissime
q; pater ad
edendū pro
missū patni
tati tue tra-

ctatum de Cambijs inuitas: post
auditos Lampsores/plectasq; di-
uersoꝝ de his opinionēs/ac diuti-
nam meditationē: ad scribendum
tandem impulit. Tanta siquidē
est rei huius obscuritas z inuolu-
tio: vt hinc cōsuetudine nō absq;
fautoribus/z inde doctorib⁹ plu-
rimis/modernis tñ sistentib⁹ (an-
tiquis siquidē pposita difficultas
hec non fuit) tacendūz poti⁹ vide-
retur. Vex vbi plures dies lectio-
ni/meditationiq; iā dedissē: z infi-
delis promissionis reat⁹ occurre-
ret: diuina fretus ope tria de Cā-
bijs tractāda censui. Discernē-
da sunt primo dubia a certis. Ad-
ducende sunt deinde opinionēs
aliorum de dubijs. Firmandū est
demum quid mihi videtur de his
sentiendum.

Capitulum primū. De tri-
bus generibus Lambiorum.

Lambiorum modi quibus
multi sint: quo ad diffe-
rentiam tñ certi vel du-
bii trifariam ea diuide

re sufficit. Quedam siquidē sūt:
quoz iusticia clara ē. Quedā vero
quoz iniusticia similiter apta est.
Et quedā media que an sint iusta
vel iniusta: in dubium inter docto-
res vertitur.

Iustificata siq; sunt: que fi-
unt his tribus modis. Primo: quū
in Lambio minuto Lampsoꝝ mo-
derate lucratur scdm patrie psue-
tudinē. Vocat autē Lambium mi-
nutū: quū Lampsoꝝ p aureo duca-
to monetam dat consuetaz in pa-
tria illa expēdi. vel ecōuerso. ali-
quid min⁹ dando q; recipiat. Hoc
enī cōtinet naturalē eq̄tatē. ex eo
q; industrie z opere Lampsoꝝ ra-
tio habēda est. Quū. n. ceterarum
artū ministros liceat in cōmuta-
tionibus pprijs. laboris/industrie
q; mercedem componere: Lampso-
ribus q; cōmutationib⁹ numisma-
tū deseruiunt/id quoq; licere non
est dubium. Propter quod non ir-
rationabiliter dicūt/ opinātes ta-
le lucrum Lampsoꝝib⁹ tñ licitū.
ita q; priuatus homo si cambiare
debet ducatū aureū: nihil debet
lucrari. Cōmutatio namq; numis-
matum patrie nō vagatur quo ad
valorem quēadmodū cetera cōm-
mutationes. sed determinata est
puta q; ducat⁹ aureus valet duo
decim marcellos. Et sicut in cete-
ris cōmutationib⁹ equalitatē vio-
lare iniustum est: ita in cōmutatio-
ne numismatū. Unde nisi vel pro-
pter mercedē seruitij/nō in nume-
rando pecunias (vt qdam putant)
qm̄ contingit sepe min⁹ numerare
campsoꝝ q; accipiētē. z actus
numerandi non ē pprie mercena-
rius. sed solitus gratis cōcedi. vt
vñs libri. Et numeratiōi Lampso-
ris: rīdet numeratio dantis alias
A. ij.

monetam. Sed in arte Campso-
ria rei. pu. ministrando. vel prop-
incommodum quod quis incurre-
ret ex ablatione talis generis pe-
cunie a se. vel qualitatem numis-
matum (vt in fra declarabitur.) nō
licet plus in Cambio minuto acci-
pere q̄ detur. Quorum nulluz lo-
cū habet vniuersaliter in singulari
b⁹ hominibus non Campso-
ribus.

¶ Secundo quū Campsor mode-
rate lucratur/ ex eo q̄ Petrus ha-
bens certam summā pecunie me-
diolani dat eam campso-
ri. qui fa-
ciat equalem summā Rome da-
ri sibi vel alteri. Si enī ex hoc cā-
psor mercedē exigit: iusta est exa-
ctio Cāpsor enī trāsatoris in hac
parte locum tenet. Nec est equū
vt merces suo seruitio subtrahat.

¶ Tercio quādo Campsor lucra-
tur ex eo q̄ monetaz alicubi min⁹
valentem congregataz transfert
in locum vbi plus valet. Nec enī
est negociatio numismatū/ ex qua
primo ortuz habuisse videtur ars
Campso-
ria/ vt dicitur i primo po-
litico-
rum. Et est licita sicut cetere
negociationes ad augēdas opes
licent.

¶ In iusta vero absq̄ dubio Cā-
bia illa sunt: que ijs duob⁹ modis
fiunt. Primo. Quū campsor lucra-
tur/ aut lucrari itēdit ex eo q̄ Pe-
tro egenti mediolani/ dat certam
summā pecunie sub noīe cambij
de Lugduno vel Londres. Et ta-
men secundum veritatem ibidem
restitutio facienda vtrinq̄ scitur.
Siue fiant littere cambij z nō pre-
sentetur: siue nō fiant littere. In-
teruenit siquidē hic manifeste so-
lo noīe cambij. z secundum rem/
mutuum cū lucro aut spe luc-
ri. se-
cundum q̄ diuersimode fit.

¶ Secundo (et in idē redit) Quū
Campsor vt lucratur dat medio-
lani Petro egenti centū ducatos
recepturus ab ipso Petro ibidem
hinc ad mensem tantū q̄tum va-
lebunt tunc venetijs / secundum
cursum Cambiorum/ decem lib-
re grossorū que equivalent centum
ducatis regulariter. sed in cursu
Cambiorum Venetijs quandoq̄
excedunt/ z q̄nq̄ exceduntur. Itē
enī secundum veritatem est cō-
tractus mutui Cābij nomine pal-
liatus. z fit cum spe luc-
ri cōtra il-
lud. Luce. 6. Mutuum date nihil
inde sperantes. Et celebratur cō-
muniter cum probabili coniectu-
ra q̄ erit ibi lucrum. quia commu-
niter solent tunc valere plus de-
cem lib-
re grossorum. Quis q̄nq̄ sz
raro minus valeant. Et ppter ea
est hic vsura. Nec pōt excusari. nī
si in casu in quo Petrus egeret il-
lis centū ducatis. z Campsor ha-
beret in promptu verū Cambij
agendū cum illis cētum pro vene-
tijs illo mō z ad instātiā Petri il-
los sibi eo pacto daret. Et hoc si
cōtractus talis veri Cambij ē li-
citus. De quo infra erit sermo.

¶ Dubia autem Cambia quedā
sūt ex parte campso-
rum: quedā
ex parte accipientiū camb-
ia. Ex
parte quidem cāpsorū sūt/ que du-
pliciter fiunt. Aut scz appreciādo
numisma extraneum de quo resti-
tutio fienda est min⁹ q̄ valeat. cō-
muniter in loco vbi debet fieri re-
stitutio. Aut appreciādo numis-
ma. ppriū quod datur/ magis q̄ va-
leat cōmuniter in loco vbi resti-
tutio debet fieri. Ad hoc enī duos
modos: qui valde propiū sūt/ z i-
dem redeūt: oīa Cambia sicca re-
ducūtur/ pro quibuscunq̄ locis.

ant. Ad primū enī modū spectat
cambium Lugduni in quo Petro
indigenti marcha auri que com-
muniter valet ibi. 60. scutos: cam-
psor Mediolani dat. 60. scutos/
non secundū valorem scuti Lug-
duni. Sed quū ibi communiter
valeat scutus. 30. grossos: appreci-
atur hic. 28. Et sic dat sibi tantam
summā pecunie que ascendat ad.
60. scutos ad rationem. 28. grosso-
rum pro scuto. Ad secundū vero
modum spectat cambij tam Lug-
dunense q̄ Brugē. in quo Petro
egenti Janue dat campso-
ri ianue. 1000. ducatos. non secundū va-
lorem ducati currentem Brugis
aut Londres. sed quū ibi vale-
at ducatus. 50. grossos: apprecia-
tur ianue. 52. Ita q̄ pro quolibet
ducato tenetur accipiens cambij
um restituere Brugis vel Lon-
dres. 52. grossos. Cetera autē cā-
bia ex parte campso-
rum similia sūt
Nec fiat vis si in istis exēplis ve-
ra q̄ntitas monetarum non recita-
tur: Quā exempla ponimus vt ad-
discerent intelligant. Auget au-
tem cambio-
rum predictorū am-
biguitatem inserta temporis ra-
tio. Fatentur enim campso-
res q̄
q̄to tempus restitutionis est di-
stantius: tanto min⁹ appreciatur
moneta in primo modo/ et tanto
magis in secundo modo.

¶ Ex parte autem accipientium
cambia/ sex modis variantur cam-
bia secundum differentiaz eiusdē
vel diuerse monete. et differenti-
am certi vel dubij aut accidentis
luc-
ri. Nec enī videntur aliquaz
per se differentiam in cambijs fa-
cere. Contigit primo modo q̄ Pe-
trus dat Mediolani campso-
ri cē-
tum ducatos/ Florentinos/ aureos.

et vult totidem Florentinos Flo-
rentie. Contingit secundo q̄ Pe-
trus pro dictis ducatis vult Flo-
rentie monetaz argenteam. puta
grossos Florentinos. sed tot quot
equaleant Florentie ducatis. 100.
Florentinis aureis. Contingit ter-
tio q̄ Petr⁹ p dictis ducatis vult
bonam monetam auream vel ar-
genteam Florentie: secundum q̄
tempore solutionis/ puta in nun-
dinis cambia valebunt Florentie.
Et quodlibet horum contingit du-
pliciter fieri scilicet simpliciter vt
propositum est: z cū adiuncto ali-
quo certo lucro ita scilicet q̄ Pe-
trus vult non solū predictos. 100.
ducatos Florentie modo dicto: sz
vltra hoc vult sibi dari q̄ttuor ali-
os ducatos. Et quoniam de ijs nō
principalis ē questio/ sed de illis
que se tenent ex parte campso-
ris communiter: ideo de illis erit ser-
mo diffusius. de istis autem in fine
tractatus dicetur. Et ne nugatio
aut equiuocatio accadat legētib⁹/
vocentur in sequentibus cambia
nunc discutienda/ cambia realia.
Quis a multis cambia sicca aut p
litteras nuncupentur.

¶ Capitulum secundū. De opi-
nionibus dicentium in cābij re-
libus esse mutuum.

¶ Quoniam autem
secundū diuersa presup-
posita diuersimode inue-
niuntur doctores locuti de huius-
modi cambijs. Et ex alijs princi-
pijs procedunt supponentes hu-
iusmodi cambia mutui contractus
sapere. Et ex alijs procedunt ne-
gantes hic mutuum interuenire:
ideo sigillatim discutiēde sunt sin-
gularum rationes. Unde eorū oc-
A. iij.

currunt primo opiniones quia se-
runt aut suscipiunt contractus cā-
bionum realium secundum verita-
tem esse contractus mutui. licet cā-
bia vocentur. Sūt autem contra-
rie horum opiniones. dum quidam
dicunt talia cambia esse iniusta &
vsuraria: quidam vero q̄ sunt lici-
ta. Et illi quidem qui asserūt vsu-
raria/ licet multis rationibus mo-
ueantur: hoc tamē habent pro fū-
damento. Quia vsurarium est mu-
tuare sub spe et pacto. verisimilis
lucri vt patet. Constat autem om-
nes campsores spe lucrandi hec
cambia exercere. et ideo pacta su-
pra dicta adijcere/ vt verisimiliter
lucrum euenire possit. Quis non
semper eueniat. (vt ipsimet faten-
tur). Usurarium est igitur hec cā-
bia facere. Quod autem vere suppo-
natur hic esse mutuum: probant
ex eo q̄ contractus iste dat pecu-
niam que est inuendibilis/ cū trā-
slatione dominij. & recipit pecuni-
am. Has autem esse constat con-
ditiones ad mutui contractus suf-
ficientes. Munitur q̄ opinio hec
auctoritate. Goff. & Hosti. in sum-
ma de vsuris. Et Archiepiscopi
Florenti. in. 2. & 3. parte sume. vbi
etiam dicit multos viros doctos
et timoratos fuisse huius opiniois.
Acceptantes autem mutuum
hic esse/ et tamen absq̄ vsura cā-
bia fieri: fundantur super ratione
interesse: et operarum locatarum.
Et quo ad interesse quidem: quia
etiam in contractu mutui licet ser-
uare se indemnem. Constat autē
q̄ mutuas tanue. 100. ducatos au-
reos: damnum incurreret si Bru-
gis restituatur sibi totidem aurei
vel eis equiales ibi precise. Tū
quia pl⁹ daret q̄ reciperet / ex eo

q̄ ducatus aureus plus valet ia-
nue q̄ Brugis: tum quia oportet
ipsum subire expensas delatorum
pecunie vt ianue rehabeat vbi cō-
tractus mutui celebratus est. Er-
go licitum est estimare ducatu ali-
quid plus/ vt mutuas nullus dā-
num incurrat. Et hoc in istis cam-
bijs accidit. Quo ad locatas vero
operas: quia quum nullus debeat
proprijs stipendijs militare / & cā-
psor & ministri publice utilitati de-
seruiant in opere licito / in mutui
is faciendis predictis: consequens
est q̄ propriam mercedem repora-
tare debent. quemadmodum mi-
nistri montis pietatis. Et quia in
dustrie accedentis operi licito ra-
tio ē habēda: aliqd ei iā mercedis
ei dari debet. Quo fit vt oibus pē-
satis: talis excrementa sit licita.
Sed re vera neutra harum opi-
nionū veritatē assequit. Prime ei
fundamentū ruit: qm̄ vt infra pa-
tebit: hic nō est cōtractus mutui.
Secunda autem/ et falsum as-
sumit: et consequenter non loquitur.
Falsum quidem assumit/ dum
dicit in his cambijs illud plus su-
mi vt vitetur interesse. Hoc enim
campsores testantur esse falsum.
et dicunt q̄ non vt damnum cui-
tent: sed vt lucrentur huiusmodi
cambijs insistant. Et q̄ si accipie-
tes cambia obligarent se ad resti-
tuendum precise q̄tum accipiūt/
et in loco vbi accipiūt ipsi: nō mu-
tuarēt. quia lucri causa artem hāc
exercent. Et ex hoc patet q̄ nec p
interesse stipendijs ministrorum
pl⁹ sumitur. Si enim campsores
ex cambijs nihil aliud quererent
q̄ se seruare indemnes: cambia
non aggredierentur. sed pecunias
suas secus tenerent/ aut aliter ex-

ponerent vt ipsimet testantur.
Consequenter autem non lo-
quitur: qm̄ non est licitum artem mu-
tuatuiam in ciuitatibus erigere &
ministros statuere: et laborum in-
dustrieq̄ ratione habita/ inde eti-
am sustentatorium lucrum quere-
re. qm̄ hoc esset vsurariam artem
facere moderatam. vt patet. Mi-
nistris autē montis pietatis/ quō
& qualis liceat mercedē reddi: et a
q̄bus debet reddi: tractatu speci-
ali/ de hoc diffuse dixim⁹. Hic autē
satis sit nosse & q̄ nō ē simile/ q̄ in
cambijs intēditur lucru: q̄ experie-
tia teste nō licet artem facere mu-
tuatuiam vt operarum / periculo-
rum/ et industrie rationem habē-
do/ plus sorte recipiatur. vnde ip-
se cum familia sustentetur. sicut i
artibus et negotiationibus licet.
Est igitur vsura in his cambijs/ si
contractum mutui implicat. Pro-
pter quod Goff. & Hosti. sub mutui
nomine casum tractantes: quum
scilicet mutuatur vt restituatur al-
terius generis moneta: cū spe lu-
cri: vsuram esse dixerunt.

Capitulum tertium. De opi-
nionibus dicentium in cambijs rea-
libus esse cōtractū permutatiois

Ergo p-
pter predicta forte alio-
rum opinio dicentium i
his cambijs non esse contractum
mutui / sed innominatum scilicet
do vt des. vel (si nominari debet)
esse contractum permutationis.
Et horum cōtrarie quoq̄ sunt opi-
niones. Alijs asserētib⁹ hec cā-
bia licita: & alijs illicita. Et illi q̄
dem qui dicūt esse licita: studiū su-
am adhibent non tam ad pbandū
eorū iustificacionem: q̄ eorum na-

turam extra mutui rationem esse.
Et quis multiplicent ratios: ex
tribus tamē cōditionib⁹ separāt
cābia hec a mutuis. Primo ex pe-
riculo. Mutui enim natura / peri-
culū mutuate sortis in accipientē
mutuum trāsfert. Cambium vero
reale/ damni periculum campso-
ri relinquit/ si minus sorte contin-
gat accipere. vt qnq̄/ licet raro/ cō-
tingit. Secundo ex diuersitate rei
restituende & loci. Nam mutui ra-
tio exigit vt eiusdem generis & bo-
nitatis res restituatur/ & ibidem.
Nec sufficit reddere equivalens.
Aurū. n. p auro/ & triticū p tritico
restituendū ē. Et adducit ad hoc te-
xtus iuris ciuilis. ff. de solu. l. pau-
lus. In cambijs autē realib⁹ fit pmu-
tatio monetarū diuersorū generū
& i diuersis locis. Tertio ex mō cō-
tract⁹. q̄ i cambijs realib⁹ ē vēditio/
vel ptract⁹ similis vēditioi. dū du-
cat⁹ vēdit. 52. grossis flādrēsijs. &
estimat vna moneta cū alia. qd li-
cere p̄ extra de censu. caplo olim
causa. & caplo cū canonicis. i mu-
tuo aut nihil horū fit. Quū igit mu-
tui ptract⁹ nō sit/ s̄ pmutatiois/ &
negociatiu⁹: p licito relinquitur.
Spes. n. lucri i his nō dānat. & in-
dustrie/ labor/ piculo/ expēsarū
q̄ rō hūda ē. Dicētes vero cā-
bia hec nullomō licere & tñ mutu-
um non implicare: quis nō inuene-
ri: ex dict⁹ tñ ab ijs q̄ absolute cā-
bia hec dānat aut dubitat illicita
esse. triplex rō colligit. Prima ex eo
q̄ cābia hec i fraude vsurarū itro-
ducta vident. Quū p mutationē
monetarū campsores nō intēdat. s̄ ne-
cessitatib⁹ indigētis nolēs gratis
mutuare/ noīe pmutatiois mone-
te mutui palliat vt lucretur. pre-
sertim quā plerūq̄ ptingit i cadē
Al. iiii.

neri moneta restitutiones. Et hoc in cambijs infra italiam. et periculum quod raro accidit/ponderandum non sit in commutationibus que regulande sunt secundum communiter euentientia. Secundo ex eo quod ratio temporis etiam in contractu emptionis et venditionis haberi non potest. in huiusmodi autem cambijs vtpote in casu posito/quanto distantius est solutionis tempus tanto plus sibi solui parciscitur campfor. Tertio quia etiam in contractu venditionis/vendere plus quam nunc aut hic valeat: non est licitum nisi vendens intendebat usque ad tempus illud seruare. vt in capitulo. nauiganti extra. De usuris: Aut intendebat ad illud locum deferere. vt dicit Ray. Inno. Jo. Andre. et Io. Calde. Et piores autem non intendunt seruare aut transferre pecuniam. sed paratam ad hominum cambias tenent. Quid autem de his sentiendum sit: in decisione manifestum erit. Nunc autem ad aliam properandum est opinionem.

Capitulum quartum De opinione singulari circa Cambia.

Dicitur predictas opinio: egregia cuiusdam doctoris in theologia opinio singularis occurrit/tenens huiusmodi cambias esse licitas. et 3. singulariter dicens: primum est quod contractus iste quem innominatum vocant/nomen habet. Quoniam (vt S. T. dicit in 22. q. 77. Negociatio tripliciter fit. Aut commutando res pro rebus/vt vinum pro tritico. Aut res pro pecunia: Aut pecuniam pro pecunia. Et quoniam primus con-

tractus vocet vulgo baratto. Secundus vocatur venditio. et c.

Et tertio cambium. ita quod cambium est permutatio pecunie pro pecunia. Secundum est quod in cambijs non consideratur pecunia vt pecunia seu vt mensura est: sed vt res quedam est. Constat enim scilicet omnes vtroque modo posse accipi pecuniam vtpote de locantibus pecuniam ad ostentationem. Et quod campfores pecuniam vt rem considerent. ex Sancti Thome auctoritate probat in secundo de regi. principum. dicens quod numisma potest accipi et vt mensura: et quedam res est. Et hoc modo vtuntur eo campfores. Fabricatque super hoc fundamentum doctor ille vendibilem esse pecuniam a campforibus vtpote rem quandam. et eius precia variari sicut aliarum rerum iuxta temporum locorumque diuersitates. et c.

Tertium est singularissimum. quod licitum est campforibus plus accipere quando tempus solutionis dilatius est. Distinguit siquidem accipere plus ratione temporis dilatati: dupliciter. Anomodo quod sola temporis dilatio excessum precij operetur. et hoc dicit esse usurarium. Aliomodo quod res in dilato tempore considerata precium augeat in commutationibus: et hoc dicit esse licitum. Et dat exemplum in emptionibus rerum in futuro assignandarum. Si quis enim hyeme emit lanas assignandas sibi in vere minus quam valeant hyeme/eo quod lane tempore veris creduntur minus valituri: iuste emit: eo quod res in tempore illo sumpta precium minus sit. Si autem minus emeret quia nunc anticipat solutionem/vsu tantam committeret. quia propter

solum temporis moram precium variatur. Subditque campfores non plus accipere ratione dilatati temporis: sed ratione rei in dilato tempore considerate. Quia Verbi gratia. marcha auri soluenda in numeris Januarij non ideo minus emitur a campforibus Mediolani mense Octobris quam Nouembri/ quia longius distat secundum tempus. sed quia marcha illa considerata in tali tempore/minus estimatur communiter a negociatoribus/et magis in tempore proximiorum. Et merito vt dicit / quia quum negociatoris finis sit commutatio lucrari: nec ideo emat vt empti habeat / sed vt iterum commutet cum lucro: licitum est sibi considerare quanto tempore pecuniam occupata in re empti tenere oportet. Carius enim emitur quod cito distrahatur: quam quod longo oportet tempore retinere. ne pecunie mortue teneantur. Signum autem quod campfores non rationem temporis dilatati/sed rei in tempore habent: est quod non semper secundum tempus approximationem precium crescit. Sed quandoque instantibus nundinis contingit precium minus/adeo vt minus vendatur tunc marcha auri in proximo assignanda: quam fuerit vendita tribus mensibus ante.

Sed hec opinio/cum bona veritas/multipliciter a veritate deficit. Quis bono zelo ad veritatem accedere conetur. Primum in primis dictum secundo non consonat. Quoniam nomina formaliter sumpta intelligi oportet vt in quarto metaphisice tradit Aristoteles. Alioquin periret certitudo a locutione. Quoniam extra formale significatio

tum/infinita sunt/vt ibidem dicitur. Unde si in cambijs pecunia consideratur vt res/non vt pecunia/vt dicit: contractus iste non debet permutari pecuniarum vocari: nec debet in tertio loco contractuum a Sancto Thoma dictorum reponi: sed primo.

Secundum deinde dictum verum non sonat: et Sancti Thome verba male interpretari videtur. Verba siquidem eius in secundo de regi. principi. capitulo. 14. sunt ista. Numisma quis sit mensura et instrumentum in permutationibus: tamen per se aliquid esse potest. putasi consuetudine erit aliquid videlicet aurum vel argentum. ergo semper non ordinatur ad permutationes. Et hoc etiam habet veritatem in alijs speciebus pecuniarum. imo amplius/vt in campforia. que non proprie ordinatur vt sit mensura rerum venalium/sed magis ad permutationem numismatis. Ex quibus verbis non habetur quod pecunia consideretur a campforibus non vt mensura sed vt res/sed habetur quod pecunia non vtuntur campfores usu primario propter quem est inuenta: scilicet vt mensura seu precium sit rerum venalium: sed usu secundario. ad quem est translata in quantum tamen pecunia scilicet vt permutetur cum alia pecunia: vterque siquidem vbi conuenit pecunie per se. et secundum campforibus conuenit vt infra patebit ex primo politiorum.

Quid autem de tertio dicto sentiendum sit: in decisione dicetur. Ihec igitur sunt que hactenus de cambijs dicta sunt.

Capitulum quintum. De natura artis campforie.

Vta autem natu-
ra cambiorum vniuersa
liter et facilliter percipi
possit: tali ordine procedendum
credimus vt scilicet primo de ipsa
arte campforia dicatur/et quid
sit/et q̄ licita sit. deinde de cōditio-
nibus requisitis ad eius actus re-
ctitudinem tractetur. et demum ad
cambia predicta descendendo vi-
deatur an artis sint campforie et
quid in eis licitum aut illicitum ē
obiectiones factas soluendo. Sic
enim de huiusmodi cambijs ser-
mone completo: ad alta propo-
sita pcedi libere poterit. Principiū
autē ad declarandam campforiam
oportet sumere ex primo politico
rum eius vestigia sequendo. Scie-
dū igitur inde est q̄ rei vsus p se ē
duplex scilicet proprius et secundarius
est at p p r i u s cuiusq̄ siue naturalis
siue artificialis rei v l l e ad quē
ex ipsa rei natura primo ordinat.
vt vestis ad vestituz/panis ad esū
et vinū ad potū. zc. Cōmunis aut
siue secundarius/est quo res inq̄-
tum talis/alteri tamen a primo fi-
ne applicatur vt commutatio res-
pectu calcei aut tritici. et aliorū
huiusmodi. Calceus enim quū v e-
ditur inq̄tū calceus consideratur
non enim pro simplici pelle ven-
ditur. non tamen propter vendi-
non em est calceus. s̄ propter cal-
ciationē. et sic de alijs. Quemad-
modū ergo ceterorum: sic et numis-
matis est vsus/ vt ibidem dicitur/
Primus est commutatio pro reb⁹
venalibus necessarijs scilicet ad
vitam humanam/ scilicet tritico/
pāno/ aromatibus. zc. propter hu-
iusmodi enim commutationes nu-

misma inuentum esse constat. dū
ea que vni patrie desūt. aliūde ha-
beri nō possent/ nisi datis pro eis
equivalentibus. z multum incom-
modi esset res p trāsserre equales
ob hoc enim aurum/argentum es-
et quicquid eiusmodi ē facile por-
tatile et vtile/ statuerunt commu-
tandis rebus ad equatum iri. Et
p p t e r e a numisma dī mēsurā rerū
venalium. Refertur enim ad na-
turalia ad vsū necessaria: vt mēsu-
ra ad mensurata. propter quod ca-
ractere insignitum est in testimo-
niū qualitatis et ponderis. sicut z
ceteris mensuris publicis consue-
uit signum imprimi testans earū
iustificationem.

Secundus autem numismatis
vsus: est commutatio pro alio nu-
mismate vt ducati aurei pro carli-
nis. Non enim propter hoc factū
est. et tñ hanc cōmutationē subit
non inq̄tum aurum aut es abso-
lute. sed inq̄tum numisma. vt cō-
tinua experientia docet. Vita au-
tem videtur hec commutatio ex
inequalitate numismatum dū vel
ad supplendam rei naturalis eq̄-
litate ad numisma maius/par-
uula numismata addebantur: vel
habenti maius minora erant com-
modiora. aut ecōuerso. Lucrū autē
ex numismatum cōmutatione: pri-
mo quidem/ vt philosophus ibidē
dicit/ casu euēnisse videtur. dum
accidit aliquid puta aureum nu-
misma plus alicubi estimari. sicq̄
pro illo plura erea dari ibi q̄ den-
tur vñ ibi ductū fuit. humana deñ
industria artificiose circa huiusmo-
di numismatum commutationes
lucris vias composuit. Sicq̄ arscā
pforia contexta est. Unde nihil ali-
ud campforia est: q̄ negociatio i

cōmutatione numismatum. Mate-
ria siquidē et actus et finis eius
sufficienter in hoc explicantur. vt
patet. Quāuis autem a philoso-
pho campforia vituperet et ratio-
ne materie/ quia tantū numisma-
ta tractat a proprio numismatis
vsu diuertens/ et ratione finis q̄
lucris gratia quod fine carz. z vtriū-
q̄ simul/ quia pecunie vt instrumē-
ta iconomice et politice habēde q̄
rēdeq̄ sūt nō propter se sic vt nec
quodcūq̄ aliud organum p se ap-
petitur. Si tñ ex hominis campfo-
ris fine honestetur. vt pote ad fa-
milie et status sui decentem sustē-
tationem ordinata: licita est: quē-
admodū et alie negociatiōes po-
test enim id quod solitarie consi-
deratum consonum non videtur
ex adiuncto fine honestum reddi.
vt patet de hominis occisione que
absolute repellenda est: si tamen
addatur propter iustitiā zc. p̄ceci-
pienda est sicut econuerso ars ex
se honestissimū finem habens vt
medicina sanitatem: vituperabi-
lis ex fine medicantium reddi po-
test/ dum lucris causa medentur.
Quum ergo experientia teste pa-
teat q̄ mētra necessaria ciuitatib⁹
p l i m t s d e e s s e t nisi mercatores ef-
sent: et ipso nō commode possent
absq̄ cambijs negocia sua exerce-
re: necessariū et honestum est cā-
pforia in ciuitatibus esse. Non q̄-
tinus pure campforia est: sed qua-
tinus iconomice politiceq̄ mini-
stra ē: vt ex dictis p̄. Et sic cāpfo-
res nedum possunt seruare se in-
dēnes: s̄ etiā lucrari z industrie ra-
tionē habere: quū negociatiōi lici-
te et vtili rei publice illā apponāt
Capitulū sextū quō oportet nu-
mismatum commutationes face-

re: vt rectitudo seruētur.

Non solū autem
oportet declarare qd re-
ctitudo cambiorū in cōi-
exigit: s̄ in spāli quō in hoc vel il-
lo modo rectitudo seruanda sit: di-
cendum ē. omisso tamen singula-
rib⁹ que scientifice determinatio-
ni non subsūt. Quū ergo Cāpfo-
ria circa cōmutationem numisma-
tū verset: necesse est iusticie com-
mutatiue canones in ea seruari.
sicut z i ceteris cōmutationib⁹. Ex
q̄nto vero ethicorū p̄ q̄ vniuersa
regula cōmutationū est vt seruē
equalitas rei ad rē vt. s. equale sit
datum accepto et ecōuerso. vnde
si cōmutatio numismatū iusta cē-
deby/ eq̄lis valoris ō cē cōmutā-
da numismata. Et qm hoc p̄libus
modis cōtingit seruari scdm dñā
numismatū. et locorū z tēporū: id
pōt equalitate salua lucrū pueni-
re cāpforib⁹. Qd quō cōtingat: vi-
deri pōt si predictas dñas scrutati
fuerim⁹. Numisma igit quū v b⁹ q̄
duplex esse cōsueuerit. s. expendi-
bile ibidem/ z non expendibile ibi
dē cōtingit duplici cābiū fieri. Aut
dādo numisma expēdibile p non
expēdibile: aut p expēdibile. z vtrū
q̄ horū cōtingit duplici Aut dādo
numisma meli⁹/ cōmodi⁹/ z magis
fiamatū cōier p min⁹ dñō cōmō:
et amato: vt aureū p argēteovili:
vel ereo. zc. Aut ecōuerso Et qd l̄
rurs⁹ horū pōt eri p eod vel alio
loco. Et s̄ l̄ p eod vel alio tpe Et
q̄ simplicia p̄ora z certiora cōposi-
tis sunt: a p̄mis inchoādū ē nulla
locorū aut tēporū diuersitate admix-
ta sedi sola talium numismatum
commutatione sistendo. Si igitur
cōmutandum est vnum numisma

expensibile euz alio expendibili: q̄tuz est ex parte commutationis oportet numismata commutanda equalis valoris esse qm̄ vtrūq; lege aut consuetudine certuz habet precium. Nec saluaretur in cōmutatione equalitas: si ex aliqua parte excessus esset. Contingit tamē ex parte qualitatis numismatum in se vel in ordine ad Lāpsorē: q̄ sit hec commutatio iusta/numisma minoris precij absolute dādo. Et hoc est quādo Lāpsor dat bonā monetam pro mala. non falsa aut defectiua. vt ducatos aureos p argenteis. que vix argēti nomen merentur. Tunc enī licet cāpsor det minus in aurea pecunia q̄ accipiēs det in illa moneta. eq̄litas tamen seruatur ex eo q̄ 100 ducati in moneta sic bona z portatili/equivalent. 100. z duob⁹. Et ubi gratia/in moneta tā vili vtpz si confluenda essent numismata/z ex vtilitate que potest ex illis percipi in faciēdo ex eis vasa. z ex vtilitate expensionis secunduz locū z temp⁹. Bona enim numismata q̄uis antiqua aut extranea/libenter acceptantur/z ex periculo. qm̄ male monete vtpote exose facile possunt a principibus in expendibiles reddi. z de facto in puincijs bene ordinatis z non orbatis red dunt. Nec obstat determinatio valoris monetarum per legem quoniā illa respicit numisma quo ad per se primum vsum eius. qui est commutatio pro venalibus. Lege siquidem vel consuetudine statuitur q̄ aureus ducatus/z. 90. solidi in commutationib⁹ iconomicis et politicis equiualeant. in q̄bus pecunie pro rebus commutatur. Commutatio autē numisma-

tum: arbitrio sapientum iuxta eorum qualitatem aut abundantiaz zc. dimittitur vt experientia testatur. Similiter quoq; seruaf equalitas si quis commutās numismata minus dat: pro eo q̄ danda a se numismata commodiora sibi erāt sicut etiam licet vendere rem carius q̄ absolute valeat/ ex eo q̄ videnti commodior est. Vnde habens ducatum aureum /si a volente commutare paruam monetam pro illo solidum vnum exigit/ qz ille sibi commodior/ non peccat.

Qui tñ non vult absq; lucro commutare ducatos ianueſes p alijs ducatis eque preciosis et sibi commodis/ quia petenti commutatio nem commodiores sunt ianueſes ad deaurenda sua vasa: peccare videtur eo q̄ vedit alterius cōmodū. Et quia in istis non ex Lāpsorum expensis aliquid plus accipit sed aliūde vt patet: ideo culibet ex istis causis licet in huiusmodi Lambijs min⁹ pecunie dare q̄ accipere. Lāpsori autem vltra hec licitum est in Lambio minuto etiam si meliorem z commodiorem q̄ det: aliquid pl⁹ accipere propter expensas zc. vt superius dictum est.

¶ Si autem fiat commutatio numismatis expendibilis pro nō expendibili: notabile potest inde lucrum prouenire. ex eo q̄ non solū haberi potest ratio materie z comodi: sed etiam extraneitatis. qua fit vt tales pecunie in tali cōmutatione multuz a numismatis ratione declinantes/ quasi vt res quedam cōmutentur. Duplicit enī existente precio numismatis scilicet in q̄tum est talis res. puta aurum/ et in q̄tum numisma. et scōdo

excedente primum/ ex hoc q̄ aliqua pecunia alicubi in expendibilis est: numismatis precii ibi perdit magisq; vt res quedam commutanda venit quam tamen Lāpsor in locis vbi numismatis precium obtinet procurans habere ipsam commutando: multum lucrari potest. Et quoniaz precia rerum prudentis arbitrio relinquuntur: erit in hac cōmutatione equalitas seruanda: pensata q̄titate extraneitatis et alijs conditionib⁹ vt sapiens determinabit.

¶ Locī autem differentia tripliciter potest omnibus predictis cōmutationib⁹ admisceri. Lāpsore enim existente et dāte suas pecunias Mediolani / et recipiente alias alibi: Aut contractus commutatiois fit p Mediolano: Aut pro alio loco vbi accipiens Lambium habet pecunias. puta Lugduno: Aut pro vtroq; simul. Si cōtract⁹ fit primo modo scilicet mediolani et pro Mediolano: tunc quum accipiens Lambium ex vītalis contractus teneatur mediolani dare pecunias quas commutat nulla diuersitatis locorum ratio habenda est. Sed tanq̄ Lambium manuale agendum est. eoz que supradicta sunt rationem habendo. Ex eo tamen q̄ accipiens Lambiuz vult se liberare ab obligatione et onere et periculo deueniente pecunie ex loco vbi habet mediolanum: z Lāpsor vult hec subire: licitum est mercedem exigere. Sed hoc potius ad contractus locationis z cōductionis spectat/ q̄ Lambij. et ideo iuxta eorū canones reguletur si accidat. Qd̄ tamen raro credo euenire. Si vero contractus sit secūdo modo sci

licet mediolani quidē sed pro Lugduno: tunc nulla mediolani ratio habenda est. Sicut nec in contractu emptionis quo absentes merces pro loco in quo sunt emuntur. Oportet enim loci sicut et temporis pro quo contractus fit / rationem habere. nō in quo fit. Si pro alio loco aut tempore tantum contractus sit. vt nunc proponitur. Et hoc siue certificetur mediolani commutatio / coniectando verisimile precium loci pro quo fit. Et q̄uis talis mod⁹ Lambij nūq̄ forte fiat: fieri tamē posset hoc modo. q̄ petro habēti venetijs venetam monetam z egenti Mediolani. 100. ducatis: Lāpsor mediolani det. 100. ducatos aureos / receptur⁹ de illa moneta. Venetijs tantum quantum Venetijs pro illis commutatur. in cābio manuali. z non in cursu Lambiorum que fiunt p locis distantib⁹. Sicut etiam triticum existens in villa emitur ab his qui sunt in ciuitate tanti q̄ti veditur in villa vbi assignatur et non q̄ti venditur assignandum Mediolani.

¶ Si autem cōtractus fiat tertio modo: vt cōmuniter accidit. s. Mediolani pro mediolano/ z lugduno simul: tunc vtriusq; loci simul. ac per hoc distantie eorum/ periculorum/ expensarumq; intercedentium adhibenda est ratio. sicut et in cōtractu emptionis. Constat enī q̄ aromata Alexandrie assignanda ianue emptā atq; soluta vt ianuam deuehantur: longe minus valent q̄ si manualiter ianue assignarentur. Quia res conducēda a tanta distantia cum tot periculis et expensis. zc. longe minor est ianuenſibus se ipsa conductā z:

a tot periculis expensisq; libera. Et hoc modo in cōtractu commutationis numismatuz pro locis diuersis celebrato: numismata ipsa sic oportet adquare: vt loci conditiones in ordine ad alium locū ex vna parte computentur. Sicq; fiet vt si. 100. ducatis aureis Mediolani trecenti argentei Lugdunēses adequarentur. Lugduni assignati ducenti. 7. 90. forte adequātur. concurrentibus etia; alijs supradictis rationibus. 7. forte pauciores. Viliora siquidem sunt conducenda cum periculis 7. expēsis: q̄ manualiter habita. Nec obstat q̄ Lampoz Mediolanensis habet fratrem aut factorem Lugduni/aut oīno erat Lugduni tantaz summam pecunie expēsurus. pro alijs suis negocijs. Nec enim oīa per accidens se habent ad contractus naturaz. in cuius equalitate iusticia consistit. Quid enī ad contractus commutatuos in quibus equalitatem rei ad rem fieri oportet/ si ex industria mea aut casu ego affines habeo i diuersis locis/ aut ministros fere gratis iuenio. 7. exinde viarum ministrozūq; expensas lucrans diues fio. dūmodo rerum cōditionibus pensatis equa fiat commutatio?

De temporis autem differētia bimembris tantum distinctio consideranda est. s. presentis tantuz/ aut futuri tantuz: vtriusq; enim si mul ratio habita: nullam iustaz diuersitatem precij in commutationibus facit. vt infra patebit. Potest ergo in commutatione numismatum iuxta tempus contractus eq̄litas sumi. Et hoc siue fiat manuale Lambiū siue non. Et siue i in eodem loco sit equalens reddē

dum siue alibi. locorum tamen ratione habita. Unde potest Lampoz dans aureos 7. receptur' aliā monetam vel econuerlo: certificare quantitatem reddēde pecunie ac si tunc manualis cōmutatio fieret. Potest 7. futuri temporis quoq; assignatio reddēde pecunie erit/ rationem habere. Et hoc dupliciter. Aut incerte commutationem relinquēdo/ vt. s. pro. 100. aureis nunc datis teneatur accipiens post duos menses dare tot argenteos quot post illos duos menses equiualebunt. 100. aureis: Aut certificando commutationem. vt scz habito respectu ad futuras cōmutationes post duos mēses/ siabiliatur nūc commutatio commēsurata illis ita q̄ parum plus aut parum minus verisimiliter credatur cōmutanda esse talia numismata: vt si creditur q̄ hic ad duos menses quum assignanda erit pecunia ab accipiente Lambiū. 100. aureis equiualebunt. 1000. argentei vel. 1000. 7. 20. pōt ex nūc certificari commutatio q̄ pro. 100. aureis datis teneatur accipiens assignare tūc. 1000. 7. 10. argenteos. siue plus/ siue minus tunc continget cōmuniter assignari. Patent autem hec ex alijs commutationibus. vt in cōtractu emptoris rei assignāde futuro tempore. manifestum est. 7. habetur expresse extra de usuris caplo Nauiganti in secūdo casu. In ista enim cōmutatione numismatum/ tempus assignādi numismatis attendit. Nec aliquid plus aut minus sumi diximus ex eo q̄ prius Lampoz sua numismata dat. Vtriusq; aut temporis simul differentia nullam diuersitatem videtur in quibuscunq;

q̄ commutationibus facere. Si cut vtriusq; loci. qm̄ res in tempore futuro danda/ nō est deterioris cōditionis ex hoc q̄ absens a presenti. 7. reducenda ad presens. sicut res in loco distāti ex hoc q̄ reducenda ad locū presentem. Nec subiacer periculis/ expensis industrie/ aut ministris. vt ad presens secundum tempus fiat. sicut scdm̄ locum. Nisi quis dicat q̄ subiacer periculo perditionis q̄ potest mori debitor/ aut interim pauper effici. 7c. Sed hec pericula pro nihilo in cōmutationib' reputari patet. Tum ex eo q̄ aut taz rara sunt q̄ consilio non subsunt vt de status deiectione dicitur infra tam breue tempus: aut talia sunt/ q̄ etia; si accederēt adhuc tuti essent creditores. vt de morte et huiusmodi patet. Tūz quia ex mutuis 7. alijs cōmutationibus experiētia teste patet huiusmodi pericula non cōsideranda esse. Non enim qui mutuat aut vedit: licite aliquid plus exigit propter huiusmodi pericula que in temporis dilatione possūt accidere vendendo ad temp' aut mutuando. Et quia breuitas 7. prolixitas tēporis differentie sūt temporalis distantie. cōsequens est q̄ nec in Cambijs nec in alijs commutationibus ex q̄ritate temporis aliqua conditio rei commutande accedat per se. ex qua possit vilior aut p̄ciosior iuste estimari. Notāter autē dico per se: quoniam per accidens contigit res eq̄lis bonitatis eodem tempore assignandas diuersa notabiliter habere precia. 7. iuste. vt si triticū assignanduz mense Julij Ianuario precedente ematur iuxta estimationem cōmunem precij assigna-

tionis temporis futuri/ et deinde mense Martij subitis exortis bellis credatur multo plus vendendum fiet aliud precium p̄ eodem tempore ab alijs ementibus. 7. si i mense Maij contingeret bella augeri/ aut spicas grandinibus percuti. 7c. augebitur preciaz pro illo met tempore. Sed hoc non operatur temporis prolixitas aut breuitas sed euentus incidentes. ex quibus res estimatur vilior. aut p̄ciosior. vt de se patet. Unde singularis illa opinio dicens in commutationibus prolixitatis temporis rationem haberi posse non ratione temporis sed quia res in tempore prolixiore considerata min' valet. 7c. a veritate deuiat in hoc qm̄ res nec ex eo q̄ i tempore nec ex eo q̄ in tanto tēpore sumpta cōmutatur/ estimatur vilior aut p̄ciosior. Sed ex tali euentu in tempore. puta bello/ penuria/ aut abūdantia 7c. Ex hoc vero q̄ pecunie diutius occupate sunt tenende in hac commutatione: res commutāda nec p̄ciosior nec vilior cōmuni precio redditur. vt. S. T. ex presse dicit i. 22. q. 78. arti. 2. ad p̄mum Asserens q̄ mercator vendens rem aliquā ad temp': nō potest videri plus cōi precio ex hoc q̄ pecunias suas mortuas tāto tēpore tenebit. Et si hoc licitum diceretur: iā usura non esset damnata in venditione ad tēpus 7c. Quia autem merces carius ematur que citius commutāde sint: proposito nō obstat. Qm̄ celerior venalitas estimata: a maiori vsu aut necessitate illius rei procedit. Res autē q̄to magis necessaria aut vsitata alicubi: tanto ibi est p̄ciosior. Et ideo merito ibi carius a primo vē

ditur / et a mercatore emisit reuēden-
da. In rem igitur cōmutandā re-
dundātem conditionē aliquā sub
tempore / ex qua res cōiter precio-
sior aut vilior estimet / et nō q̄to tē-
pore pecunia occupetur / cōmuta-
tionū natura pensat. que equali-
tatem rei ad rem exigit / sic longis-
simo adiuncto tēpore: ac si manua-
liter cōmutatio p̄ficeretur. Prop̄t
quod cāpsorib⁹ nō licet mēsurare
temp⁹ mediū inter dationem et ac-
ceptionē. aut rē seu pecuniā proli-
xiori tempore dandā vili⁹ estima-
re. Quis liceat in dando equalita-
tem cōmutationi statuere / iuxta p̄-
sentem estimationē / de futuri tē-
poris cōmutationib⁹. que scdm di-
uersos euentus tēporib⁹ diuersis
varia est. Sicut et in ceteris cōmu-
tationibus.

Capitulum septimū An cā-
bia preposita sint vere cābia et ius-
tificata.

Acile autem est
ex p̄dictis videre an pre-
dicti cōtract⁹ a Cāpsor-
ibus nuper inuenti de q̄bus que-
stio presens ē / sint vere Cambia.
et iusta fiant. Quū enim Cābij cō-
tract⁹ cōsistat in cōmutatione nu-
mismatum: et in propositis casibus
nulla alia commutatio nisi numis-
matum fiat: p̄sequens est q̄ predi-
cti contractus ex sua forma vere
Cambia sint. Diuersorū tamen gra-
dum. Quatrifariam nāq̄ numis-
matum cōmutatio i huiusmodi cā-
bijs fit. Aut totaliter. vt fit in Cā-
bio Brugenfi et Londrensi. in quo
totalit̄ alia est moneta data ab ac-
cipienda: Aut partialiter. vt fieri
contingit / Quis non semp: in Cā-
bio Lugdunenfi. In quo marcha

auri accipitur in trib⁹ monetis. i.
scutis / aureis / et argenteis etc. Et
contingit q̄ dans dat. etiā scuta.
Aut quasi nihil vt fieri contingit i
Cambijs infra Italiam. in quib⁹
numisma datum ab accipiēdo pa-
rum aut nihil q̄nq̄ differt. propter
proximitatē locoꝝ / et cōcationē
in nūmis. Aut omnino nihil vt fie-
ri p̄tingit et in italia et forte extra.
q̄n nulla ratioe habita qualitatē
numismatum sed sola q̄titate da-
te et accipiēdo pecunie in alio lo-
co p̄sata / Cambiū dicit̄ fieri. At
quū Petro habēti Rome pecunias
suas / et egēti Mediolani. 1000.
ducatis: campsor dat mediolani.
1000. ducatos p. 1000. et 10. Verbi
grā / assignandis sibi Rome. Et in
p̄lmis quidem tribus modis quū
cōmutatio numismatū semp inter
ueniat / licet plus et min⁹ / cōtract⁹
Cābij saluat̄. In quarto autē mo-
do Cambij nomen non nisi equi-
uoco saluari videt̄. Nulla siquidē
ibi numismatum commutatio i pa-
ctum ducitur. et manifeste patet q̄
cōtractus commutationis numis-
matū nō est. qui si manualiter fie-
ret: nullum numismatum cōmuta-
tionē requireret. sicut nec contra-
ctus venditionis est rex distantū
ille qui si manualis cōmutatio fie-
ret: venditio nō esset vt patet. Cō-
stat autē q̄ si campsor mediolani
p̄ datis. 1000. ducatis / darentur.
1000. et 10. ducati / nulla esset com-
mutatio numismatum. nisi q̄ alijs
nūero esset dati ab acceptis. Qd
est extra propositū: propter quod
videtur q̄ contract⁹ iste mutui sit
sed Cambij noīe palliat⁹. Ac p̄
hoc nō licet lucrari Campsori ex
eo. sed se tantū seruare indēmē
vt superius de mutuātib⁹ p̄ locis

remotis declaratū est. Si quis tñ
diligent̄ cōtractū p̄sideret: vide-
bit nec mutui nec cābij p̄prie p̄tra-
ctū esse. sed p̄tractū quasi emptio-
nis et venditionis. p̄ quādā analo-
giam ad cambia p̄tinentem. Quā-
uis enim in contractu hoc numis-
ma p̄ numismate non commutet̄:
cōmutatur tamen. numisma p̄sēs
cum numismate distāte localiter.
et numisma in hac commutatione
materialiter et vt res quedam ac-
cipitur. Commutatur enī vt res
tanti precij presens / cum re equa-
li distante / habita vtriusq̄ ratioe
loci. Constat autem q̄ res distās
a Mediolano vilior est mediola-
nensib⁹ seipsa mediolani sita. p̄-
pter expensas et pericula et cetera
ad vehendū ipsam requisita. An-
de quemadmodum emitur pecu-
nia in naui fluctuante constituta
min⁹ q̄ absolute valeat / quia nō
emitur in quantum pecunia / sed i
quantum res tanti precij sub tali
periculo constituta. Et sicut pecu-
nia debita Joanni a malo debito-
re emitur a Petro minus q̄ vale-
at / quia est res sub tali labore pos-
sidentis constituta: sic pecunia ab-
sens in quantum res subiacēs pe-
riculo et expēsis delationis / emisit
min⁹ q̄ absolute in se valeat. Et
propterea nec mutui nec cābij cō-
tractus iste est p̄prie. sed ad cā-
biū quodāmodo reducitur p̄ quā-
to res presens et res absens q̄ cō-
mutantur. numismata sunt. Et q̄
hic cōtract⁹ p̄ modū cōditionis oī-
bus supradictis adest: ideo p̄san-
dus est in ceteris. Iusticia vere in
his cābijs tūc erit: quando nec ex-
cess⁹ fiet in estimādo. sed p̄satis
conditionib⁹ numismatum ex qua
litate et distantia alijs ad rem fa-

cientib⁹ et industrie ratioe habita-
equa fiet cōmutatio. Seruabit autē
hoc / q̄n secūda cōmunē estimatio
nem cōmutatio regulabit aut sa-
pientum in hoc / arbitrium imita-
tum fuerit. nec temporis p̄lixitas
aut breuitas pensabit. sed semp i
veri estimatione precij stabit. siue
cito siue tarde pecunia assignāda
sit. Si enī hoc defuerit: vsura est
ratione impliciti mutui sicut in vē-
ditione plus iusto precio ad tēp⁹.
Si aut p̄mū deesse p̄tigerit: vsu-
ra quidem nō ē. sed iniustū lucrū.
et restitutōi obnoxia. sicut q̄n res
plus iusto precio vendit. Unde p̄
posita cambia si seruatis his dua-
bus cōditionib⁹ necessarijs ad ius-
tificationē etiā ceterarū cōmuta-
tionū celebrant: iuste fieri possūt.
Ex his aut patet nō licere cāpsor-
ibus adueniētib⁹ nūdinis brugē-
sibus vel londrēnsib⁹ / debitori tūc
ex accepto prius cābio dilationē
solutionis cōcedere vsq̄ ad seque-
tes nundinas. et ex hoc plus reci-
pere q̄ p̄mū deberet. aut pacisci si
bi deberi sicut in sequētib⁹ nun-
dinis cambia current. Hic enim ē
cōtract⁹ mutui cū spe lucri solo cā-
bij noīe fult⁹. et p̄lixitatis tēporis
ratio manifeste habet. cāpsorib⁹
quoq̄ pro Lugduno vel alio loco
iuxta p̄lixitatē aut breuitatē tem-
poris medijs inter dationē et acce-
ptionem marchā auri aut reddē-
dā quancūq̄ monetā plus et mi-
nus estimātib⁹ / eterna ex hoc pa-
ra dāratio vtpote vsurarijs. No-
ta tñ diligent̄ hoc in loco / q̄ suffi-
ciens signū iniusti p̄tract⁹ / non ē
min⁹ dare p̄ cābio. multo interia-
cēte tempore vsq̄ ad nundinas /
et plus dare quando prime sunt
nundine. Am p̄uetudo hec quā-
B. i.

utis prima facie introducta videatur pro habenda ratione temporis medij quo accipiens pecunias mediolani redditur in nudinis Lugduni uti illis pecuniis acceptis: perspicaci tamen scrutantibus occurrat quod consuetudo hec introduci potuit propter inuentionem aut non inuentionem capsoz tenentium loca quasi venditorz. Vel propter multitudinem aut paucitatem eorum. Propter quod sciendum est quod in huiusmodi cambiis accipientes Mediolani pecunias pro assignanda marca auri Lugduni in nudinis / qui sunt quasi venditores marche auri absentis loco et tempore: communiter cum suo dano cambium hoc faciunt. scientes semper quantum dani ex tali venditione incurrunt. Ex hoc autem prouenit consequenter quod nullus simpliciter loquendo inuenitur quasi venditor in huiusmodi cambiis / sicut nec in quacunque alia commutatione in qua certus est venditorem damnificari. Nec propterea censenda est illicita commutatio quia scilicet venditor non cumetum incurrit. Quod dummodo res absens vel presens vendatur iusto precio: contractus est licitus. quocumque pars inde nocumentum incurrat. Ex hac quoque eadem radice prouenit quod tunc tamen inueniuntur quasi venditores in istis cambiis / quando mercatores egent pecuniis / et volunt potius tales inire venditionis contractus cum aliquati damno: quam a maiori lucro vel commodo abstinere. quod ex accepta pecunia paratum vel acquirendum sperant. Unde nisi esset huiusmodi indigentia pecuniarum cum inter medio tempore quo negotiationibus suis prouidere ex acceptis

pecuniis possent illi qui sunt quasi venditores: nullus unquam inueniretur quasi venditor in istis cambiis. Quoadmodum ergo tempus intermedium est occasio quod inueniantur quasi venditores: ita multum tempus intermedium est occasio multorum venditorum communiter / et paucum tempus multorum emptorum. Ac per hoc multo interiacente tempore / propter abundantiam venditorum rationabiliter minus datur a solventibus qui sunt quasi ementes marchas absentes. Et modico interiacente tempore propter abundantiam emptorum plus ab eisdem quasi ementibus soluitur. adeoque dicuntur abundare quandoque emptores prope nudinas: ut nihil lucrent. imo cum damno suo cambium faciant. quia non inueniuntur venditores. et hoc contingit quando friget negotiatoria ars. Unde quum contractus cambiorum huiusmodi abstracta ista temporis differentia liciti sint / ut ex dictis et dicendis patere potest: et hec temporis differentia damnari non possit / quia predicto modo saluari potest: restat quod si pensata loci absentia et alia iuste fiat talis numismatum commutatio: in istis indicari non debent contractus tales. Quod si plenius vis conspiceretur: frange lanas vel quolibet alias rem absentem loco / vendi et emi in huiusmodi contractibus. Videbis emendatius veritatem. Quum quum numismatum commutatio tractatur inter nummos hinc et inde mens posita semper ad mutui contractus declinare consuevit. Quibus autem de facto moderatum sit lucrum quod ex huiusmodi Cambiis reportatur: scientifice non subest decisioni.

ad singularia non descendit. Illud tamen rationi consentaneum videtur quod moderatum censendum sit lucrum quod communis consuetudo approbat. ut scilicet cambia fiant secundum quod tunc currunt per locis illis communiter. Pensanda autem diligenter et applicanda subtiliter hec sunt cambijs per Bruges et Londres. et c.

¶ Nec obstant predictis rationes ad oppositum in tertio capitulo adducte. Yalsum siquidem supponit prima. quod cambia hec fiant in fraudem usurarii. Imo quod communiter bono mercatorum sunt introducta. Nec ex eo quod petrus non mutualet pecuniam qui mutare propter ipsum lucrum est paratus / peccatur. Quoniam nec opus nec intentio deformitate continetur. Quia non tenet ad mutuum / et iustis commutationibus vacat.

¶ Secunda vero ratio concludit / non illicitos contractus: sed illa temporis conditionem non posse apponi sine vitiis. sicut etiam in venditione ad tempus.

¶ Tertia autem / cambia hec non subtiliter scrutatur. quia capsores ementis rem in futuro assignandam magis quam venditoris rem conseruandam / aut transferendam / locus tenet / in utroque modo cambij. Quum et si in. 2. modo videatur vendere ducatum ex hoc quod estimat ipsi. 52. grossis: sed tamen veritate / emit tot grossos flandrenses Bruges assignandos vno ducato. Illa siquidem estimatio ducati percurrat ibi ut modus putandi facilius quantitate ducatorum et grossorum commutatorum. et non ut ducati venalis precium. Est autem interpretatio hec merito admittenda ex eo quod ipsi contractus realis seu veri cambij dicunt se facere. Qui tali modo interpretatus

est / ut illicitum putaret. cambij siquidem nomen censuram hunc admittit. Quid ergo de cambiis his / et de recitatis opinionibus sentiendum sit: ex dictis manifestum est. Huc ad reliqua cambia ex parte accipientium posita traſeamus.

¶ Capitulum octauum. De alijs cambiis propositis ex parte accipientium cambia.

Reliqua igitur in fine primi capituli proposita cambia examinando: distinguendum videtur. et dicendum quod de facto sit: et quod possit fieri. Alii siquidem hec cambia fieri ex eorum verbis precipitur: alii fieri possent. Considerando ergo quod sit: omnia illa cambia ex parte non capsoz sed petri dantis pecunia capsoz alibi sibi assignanda: in iusta esse videntur per se loquendo. Quum. n. capsores non accipiant pecuniam a petro in fauorem sui sed petri cui assignanda est alibi: nulla equitas cesset capsores ex hoc danum aliquod pati. Pateretur autem in his cambiis damnum ad minus duplex. Primum est quod seruitium suum quo pecunias mediolani acceptas. Florentie peride ac tuto delatas assignat: irremuneratum remanet. et tamen seruitium mercenarium est. Secundum est quod plus dat aut dabit capsores ut sperat petrus / quam acceperit. quoniam ducati florentini minus valent Mediolani ubi datur capsores: quam florentie ubi assignantur. An capsores si se indene quo ad hoc serui uaredz: deberet mittere eos florentiam. et sic expensarum danum maius incurere. Alioquin expedito eos extra florentiam: placet quod plus dat quam acceperit. Et hec duo in tribus primis modis locum habent. in alijs autem tribus quibus ultra predicta petrus vult. 4. ducatos ultra illos. 100. tertium danum capsores adiungit. Dixi autem hec esse illicita.

ta scdm q sunt: Quia huiusmodi hoies exigunt hec a capsozibz vt dñ propter vsu pecunie quam dant i tpe medio a datione vsq ad assignationem. Dicunt eni campsoz. tu lucraberis cu his pecunijs interim. et negocijs tuis eas accom modabis. Et propterea volo z ego aliqd comodi. Sicqz lucru ex indu stria campsoz nō ex pecunijs p ueniens/iniuste pensando lucra ri volunt non absqz vsura. Dixi at per se loqndo: qm p accidens cō tinget absqz culpa hec fieri. vt in tertio casu quibz dñ videtur. Si petrus ex abusione mercatorumz campsoz nescire pōt quantū ducati sui florentie valent. et sic e gens pecunijs suis ibi coniectat iustum put cambiavalebūt tunc. nō ex spe lucri. z sic consueuerint ad primā petentiū vocē capsores seruitiū suū gratis impendere. ne forte volentes trāsferre pecuni as cābz cōtractū secū velle inire deposcant et sic equalem promit tunt florentie sumam pecunte vi detur posse trāsire. Quauis enī hoc faciant campsores ppter vsu pecunie: qz tñ eozū seruitiū in his onerosū non ē: qz omnino mittūt p alijs negocijs z cambijsz mini stros soluunt. parū z cōsuetū p nī hīlo haberi videtur. Sic de vsu li bri in pignus dati S. L. dicit. Si aut de cābz ijs loquamur vt fie ri possunt: qz. s. petrus posset eme re mediolani a campsoze. 100. du catos florentinos assignādos flo rentie. vel cōmitare numismata/ attenta qualitate numismatū/ et distantia locorū. vt de cōtractibus campsoz diximus. tunc oīa cam biā predicta iustificari possēt. qm contingit interdum. 100. et duos

emī alibi. 100. vt ex dictis p. Nec ob stat qz petrus non intendat pecu niā absentē pntem facere/ s. poti us pntē absentare. Qm ex indu stria petri hoc puenit qz absentat urus pecuniā suā/ exponit eā ta li cōmutationi numismatū aut cō tractui emptionis rei assignande i illo loco vt sic. vbi cū dāno suo trā stulissz eā simpliciter: p talē nego ciationē trāsferat cū lucro. Hec ē hec industria damnabilē tanqz in fraude inuenta. s. laudabilis tan qz adinuentia viarū. iustarū vtl lium simul. vñ prouer. capi. xi. dñ. Simulator decipit amicū suū iu sti aut liberabūtur scia. Et qm mī tos cōtingit esse volentes trāsfer re pecunias suas de loco ad locū et audientes alios ex huiusmodi trāslatione lucrari/ saltē propter varietatē monetarū z nescientes distiguere cōtractū simplicis trā slationis ab huiusmodi cōtractibz cōmutationū. z cōfuse intendētes licite lucrari non ex vsu pecunie quā dāt campsoz/ s. ex cambio ex quo credunt alios lucrari: non vi detur qz isti sint damnādi. s. i me liorē partē eozū potius cōtractus sint interpretandi. Ex hoc enim qz ex cambio dicit velle lucrū: iā cō tractū quē nesciunt se velle inire insinuare videtur presertim si ar guant iō se hoc lucrū velle qz si ip si campsores ecōuerso cōtractū ta lē cū eis facerēt maius lucrū exi gerēt. Ex hoc ei iā manifeste p. qz cōtractz capsozios supradictos in ire intendūt. z tanto iustis qz oīm tius qz capsores. Accedit ad hec qz nō videtur verū qz de facto cōit volentes suas pecunias trāsfer re cū lucro dicāt se hoc p. vsu pecu nie velle. s. forte aliq malli sū hoc

dicētes. vel/ quod verū puto/ ver ba illa ignoranter a quibz dā dicitur/ credētibz se rationabilē cau sā assignare. Et si qdem ignorant assignātes huiusmodi rationē/ in tendāt cōtractum cambiū inire et ppter hoc lucrū referre: quis in ratione assignāda errent/ iniustus tñ non faciūt. Sicut si quis credat se in cōtractu veditiōis z emptio nis licite lucrari. propter tempz quo pecunias suas occupatas te net. z tamē non vedit aut emit ni si iusto precio. Signum aut ad co gnoscendū qz sunt p hoc intēdāt: potest accipi duplex. Primū est si in animo habēt nullo pacto vsura rijs cōtractibz se immiscere: Se cundum vero ē si assignāt aliaz ra tionem tangentem cōtractū lici tum. puta qz ita eis licere credūt sicut campsozibus. Et hec de cam bijs dicta sint. Mediolani/ in con uentu sancte Marie gratiaz. An no salutis. M. cccc. xcix. die. ix. de cembz. Hec sunt pater vene rande que mihi de cambijs sentiē da videntur. saluo semper omniū melius sentientiū iudicio. Tu er go pspicaci igenio quo polles/ di cta scrutādo plege. Et si votis rē parem feci: oipotenti Deo diuoz Thome/ gratie referantur. Sin autē: da veniam. Ego enī secūdū ingenioli mihi pstiti vires/ quod potui feci. Bene vale.

Capitulū primū. Quid sit Mons pietatis. Que ei capitula Et quid discutiendum.

Mons pietatis in multis italie populis erectz/ z nūc discutiēd: vocat summa qdā pecunie ad ppe tuū vsu pauperum deputata: hoc

mō cōpatiētes diuini vbi p. dicator res aliqui iopie multoz pauperz. quoz facultates qz nō sēp i prom ptu hēre ptingit vñ suis. puidēat necessitatibz/ ab hēbz eozū vsuris vorātur: iduxerūt pplm vt pietatz ituitu/ oblatiōe volūtaria qsqz qd sibi placeret offerret. qtin ex mul tis oblatiis: vna qdā fieret nūmo rū summa. pseruāda integre ad hoc vt paupi cuiqz mutuari possit vñ sibi puidēat. Et qm caritate ple na res ē hec: fructuosa fuit p. dica tio. Adunataqz est pecunia multa sub cōbz custodibus reposita. que mōs pietatz dñ. Quoz moduz pueniētē z ppetuū humano more rectores ciuitatz statuere vellēt/ qz paupibz p. dicta pecunia distribu tiōe ppetua z equali mutuari pos sit: statuerūt bonos ciues ad hoc exequēdū cū ijs caplis. Primo qz custodiāt dictā pecuniā/ z stēt pa rati ad mutuādū egētibz tot aure os puta tres ad sumū. z ifra tātuqz nō plz tps. puta annū restituē dos. Et hoc vt bonū possit eē p. mu ni. Scdo qz pignora ab accipiētibus mutuū sumāt. z suo piculo cu stodiāt i domo ad hec p. ducta. z re stituētibz ifra annū reddāt. nō re stituētiū p. publice vēdāt z ex vē ditiōe pecuniā exigerēt reddēdā dño vediti pignoris/ deducto pri eo qd mōti dñ. z hoz oīm/ z totalis sue admīstratiōis rōnes scriberēt z redderēt. Et hoc totū fit: vt ppe tuari possit mōs: z futuris paupibz pdesse. Tercio qz vltra pecuniam mutuāā exigāt scdm numez libraz singulis mētibz tot denari os a p. dictz debitoribz. ita qz quot libras aliqz mutuo suscepit a mō te/ tot denarios singulis mētibz qz bus illas retinet/ dare teneat. Et

De monte

hec nō vt aliqd vltra sortē mōti ac-
cedat: s; p recōpēfatiōe opaz cu-
stodū: ministroz. q publico pau-
perū bono i supradict; cū suo z pe-
riculo z labore deseruiūt z expēsa
rū q p pensiōe dom? z emptiōe li-
broz z ceteris ab eis dē fiunt. Hec
sunt capitula Montis pietatis.

¶ Quoz duo prima qm p se notū
est esse sancta: tertiū examinādū
restat an sit licitū aut illicitum: et
si illicitum: an vsuram sapiat.

¶ Capitulū scdm. Ex qbz quō
procedēdum est ad hui? veritatis
inuestigationem.

¶ **P**ortet aut hu-
ius dubitatiōis sicut z
culusq; alteri? verā so-
lutionē ex ei? proprijs
picipijs idagare. Quū aut qstio
hec moralis sit: z ab hoīe natura-
lit scibilis: nō ē ex auctoritate di-
uina aut humana: s; moralis phi-
losophie picipijs tm pcedēdū.
Ex auctoritate siquidē diuina i ca-
nonicis sacre scripture libris pte-
ta: quedā p se ponunt tenenda: z
hec sūt q humani excedūt vires i-
genijs. qm fides ē argumētū rerū
nō apparētū. vtputa q De? sit tri-
n? z alia hmōi: qdā qn p accidēs.
z hec sūt multa rōne naturali co-
gnoscibilia. tā credēda q opāda.
vt citi? cōius: z tuti? / p̄itas hūa-
no gūij notescat. vtputa q de? sit: z
q sit vn? z q adulteriū ē malū zc.
In neutro aut hoz gñe / p̄sens cō-
tine? qstio. scibilis siqdē. naturali-
ter ē: nullibi i sacra scriptura de-
cisa iuenit. Extraditis aut i ea si
solui debz: oportet ad morales ve-
nire ppositiones. nō inq̄tū credi-
tas: s; lumie naturali notas. Hec
aut ē ex picipijs moralib? nō ex

diuina pcedere auctoritate. Auto-
ritas nō humana tā canonica q
civilis / duo similiter tradit opoz ge-
nera. Quedā ideo bona q mada-
ta / v? mala q p̄hibita: z qdā ideo
pcepta q bona: vel p̄hibita q ma-
la. In hoz p̄rio ordie pstat hos de-
qb? agim? act? nō p̄trineri. In scdo
aut claudi nullibi explicite habet
Implicite aut p̄bati nō pōt ex iu-
ris picipijs / inq̄tū humana sunt
auctoritate firmata. s; oportet re-
currere ad philosophiā moralem.
vt ex ei? rōnibus naturali lumie
fultis / ondat an hoc sit scd; se ma-
lū aut bonū. Ex hoc autē q nulla
auctoritas qstionē hāc p̄p̄iā sibi
vēdicat: euidēt. 4. patere possūt
p̄rio q p̄fētis qstiois decisio: nec
canonici / nec ciuilib? iuris docto-
res / nec puri theologum. scd; q
theologia vltra philosophicas di-
sciplinas est simpliciter necessaria:
exposcit. sed moralē philosophiā.
Scdo q sapiētes i hac pte nec ha-
bēdi nec vocādi sūt doctores p̄di-
cti. sed ponētes poti? falcē i mes-
sem alienā. Et tñ sūt eis hūde q
scdm iura qstū licitū qstionē hanc
vētilarūt. Tercio q nō ē mirum si
tot hmōi hoīes i re hac min? bñ dī-
xerit. Qm tractant fabrilis fabz.
Quarto q ex eo q totz tales dixe-
rūt v? dicturi sint i re hac suas opti-
mōes aut decisioes. nemo hec itel-
ligēs dz aut pōt p̄sciētā suam eis
credere. sicut nec corporē i firmi-
tat; piculū / aromataris nisi stul-
te pmitteret. Nec obstat q agere
de tractib? vsura ad iura spectet
z ad papā z p̄cipem discernere.
Hoc. n. verū ē quo ad p̄tiosa fori
exercitiā z humana iudiciā. Inter
hoīes siqdē sūmi p̄fētis ē vsura
rū ambiguitates determinare. z nō

Pietatis

simpliciter. Duplicit. n. aliqd ad ec-
clesiasticū iudiciū spectat. s. p se z
simplicit. Et sic sūmi p̄fētis iu-
dicio subsūt ea tm q iut fidei. eoz
ipse ē p̄stitut? a xpo docto: z rector
fidelium. inq̄tū fideles sūt. z nō ho-
minū iqdū hoc sūt. z sibi p̄missa
est ois p̄itas de necessarijs ad sa-
lutē fidelium. z nō ois p̄itas natura-
lit scibilis aut moralis. Aliqd nō
subdit ecclie iudicio p̄ accidens z
scd; qd si. i. illud necessariū certa
rōne nescit: aut si rō vere scita ab
aliqb? nō capit ab alijs zc. Et de
hoz nūero / pstat ex dict; qstiones
hāc eē. Et p̄pterea licet i his que
sūt fidei sūmi p̄fētis auctoritas
oib? p̄est rōnib?: ita i his scibilib?
supra tā ipm q̄ quēcūq; aliū iudi-
cē: rō naturali lumie roborata lo-
cū obtinet. Contra quā sola aucto-
ris nature auctoritas statuere aut
decidere aliqd pōt. Et qm soli ve-
ritat; amore op? hoc agit: z mate-
ria moralis ē: vt oib? amabilis ve-
ritas reddat: nemo opinās noia-
bitur aut mordebis / quouis mō. s;
opiniōes discutim? bñ dicta susci-
piētes: min? aut bñ ordinantes z
icdm vires fraternitate caritate
emendantes.

¶ Capitulū tertiū in quo gñe z
in qua specie p̄tutis aut vicij ope-
rationes iste locentur.

¶ **M**ana opa p̄tutis aut
vicij susceptiua: i duo se-
cant gñā. Quedā. n. sūt
quoz bonitas vel mali-
tia i ordie ad opantē p̄sistit. vt p̄cu-
piscere / irasci / timere / z audere. et
vniuersalit hūane passiōes. La-
liū siqdē rectitudo iufficientē habe-
tur: si ipe opans i se ipo aliqlit se
bz. Puta si passio scd; rōnē refre-
netur zc. Alia aut sūt quoz p̄p̄ia

z p se p̄rio bonitas aut malitia cō-
sistit i ordie ad alterē. Licet ad cō-
pletā p̄tutis bonitatē etiā i ordie
ad opantē / bonā eē oporteat. vt
reddē depositū / restitue accōmo-
datū / z vniuersalit opatiōes q iu-
sticie subiacēt. Ad hoz siqdē recti-
tudine p̄p̄iā. i. ad hoc vt iusta opa
sint: iufficit q alteri eq̄lit p̄mēsu-
rata sint. puta q restitutio accepti
oni eq̄tur. Hō. n. refert q q̄s itēti-
one depositū reddat. aut debitū p̄-
soluat: si opis iusticiā i p̄picim? s;
plurimū iter sit si iusticie p̄tutem
opanti attribue volum? p̄pter
q hoc ē singulare i iusticie opib?
q iusta opari p̄nt / carētes iusticie
p̄tute. Ceteraz aut p̄tutū opa. ne-
mo absq; p̄tute illa explere iuffi-
cit. Qd id / vt ex dictis p3 / accidit:
q cetera p̄tutes p̄ficiūt hoīem in
ijs q sūt ad se: iusticia nō i ijs que
sūt ad alterē. vt i. 5. dī ethicorum.
Quū aūrlara luce liq̄at / opa hec
de qb? p̄ns agit qstio / i nūero eoz
q ad alterē sūt cū eq̄litate ciuili de-
bito p̄trineri: eoz bonitatē vel ma-
litiā ex ipa rōne iusti qd ad alterē
est scdm eq̄litate ciuili debitā cō-
siderare o3. Et ob hoc oēs rōnesq;
i re hac adducunt ex rectitudine vo-
luntat; z pietate itētiōis / cōitatz z
mīlroz defecrine sūt. Hō. n. atti-
gūt ad op? scdm se / an iustū v? iū-
stū sit. Et qm iustū / nō humana le-
ge positū / qm illud nō est ad p̄po-
sitū / eo q nō habet locū nisi i diffe-
rentib? / sed naturale. i. ex ipa rei /
natura: eq̄litate aliq; alteri cōmē-
suratū: i duas secas spēs. s. scd; iu-
sticiā cōmutatiuā z scd; iusticiā di-
tributiuā. o3 nō latere scdm quā
iusti spēm opa hec examinare op3.
Hon. n. eodem modo iusti ratio i
vtraq; inuenitur. Quamuis autē
Is. iij.

De monte

primo aspectu ad commutatuā iustitiam omnia hominum opera spectare videantur quod vel restitutionis/vel recompensationis/vel locationis actus sunt: quod tamen secundum multos distributiva admittit iustitiam: idcirco primo secundum formam iustitiae commutativae: deinde secundum admissam distributivam: et demum quandoque singularem opinionem examinando/procedemus.

Capitulum quartum Conditiones iusti commutativi et distributivi.

Quia vero ignoramus terminorum impossibile est intelligere cetera. prelibandum est quod ratio iusti commutativi exigit et si ratio iusti in distributionibus requiratur. Ad haec ei aspicientes: omnia reliqua examinare. in civitate/quod totum quoddam sit triplex debiti ratio sine qua iustum non invenitur/considerari potest. scilicet partem ad partem et totum ad partes: et partium ad totum. primus ordo dirigitur a iustitia commutativa: secundus a distributiva: tertius a generali que legalis alio nomine dicitur: de qua in quito ethicorum dicitur quod neque hesperus neque lucifer: est ita fulgens aut admirabilis. partes siquidem civitatis sunt singulares personae quarum et res et opera: et personas commutare ad invicem oportet. ut quod uni deest: absque datione damno ab altera habeatur. Bonum si vel malum commune necesse est singulis proportionale distribuire. singulorumque bona ad commune bonum ordinanda esse/nemo dubitat. Si omnia presentem tertiam hac iustitiam quoniam ut possit patebit non est ad propositum: sciendum est quod iustum secundum iustitiam commutativam requirit tres conditiones. Prima est quod ibi sit datio et acceptio ex parte utriusque extremi. aliter commutatio non

esset. et commutativae iustitiae quod dicitur commutativa est propria deesse materia. Secunda est quod sit inter partem et partem. id est singulares personas a se distributiva aut generali iustitia non distinguitur. unde servitium commutativum exhibere. unde recipere ab ea ut singulare personam induit sicut et vendit: et emit ut persona singularis. Tertia est quod serviet equalitas arithmetica. id est commutativa ut. si quod fuit servitium: tanta sit merces: et contra lesio: tanta vindicta etc. Aliter commutationes iuste non essent. Mutuanti enim quattuor nisi quattuor restituerentur: iniustitia esset et simile est in aliis.

Iustum autem secundum iustitiam distributivam: tria sibi exigit. Primo quod ibi sit distributio que propria est iustitiae distributivae materiae ex eius nomine per se. Secundo quod sit inter totum et partes ita quod a toto ad partes terminetur. Aliter debiti ratio et distributio in unum non coirent. Distributio namque proportionem sonat alicui. Unde nisi totum esset partium debitum ut distribueretur non esset. Locum autem totum/commutativae: vel principem/ut sic partes aut ipsos civitatem. Tercio quod serviet equalitas geometrica. id est proportionalis ut. si talis sit proportio eius quod datur de communibus bonis uni persone ad id quod datur alteri: qualis est inter personas ipsas. id est ut quod una persona precedit alteram in illa republica tantum quod uni datur excedat id quod datur alteri. Aliter equalitas non esset distributio. quod boni totum partibus debiti: tanto plus alicui parti deberetur: quanto pars illa principalior est in illo toto. quod principalitas in diversis politicis secundum diversa attenditur. scilicet secundum virtutem/aut divitias/aut aliquid huiusmodi.

Capitulum quintum Prima opinio dicentium nihil usure aut iniustitiae

Dietatis

inveniri in contractibus motis pietatis stando infra limites iustitiae commutativae.

Igitur primis illorum occurrit opinio quod terminos commutativae iustitiae non egrediendo contractus omnes huius motus nec usure nec iniustitiae aliquid sapere credunt. Et quoniam hi duabus cedunt vijs illa primo adducenda est/que hos contractus adeo secundum se iustos dicit: ut si de cuiusque privata persone intentione recta constaret/sicut de pia commutativae et montis intentione modo commutativae: cuius licet pecunias suas cum supradictis contractibus pauperibus mutuae. ut autem huius ambiguitatis veritas clarius eluceat: ex quo non refert secundum hanc viam quod mutuet publica. scilicet an privata persona: nec refert cuius sit quod mutuo datur an. si mutuatis sit an alterius: ponamus in terminis casum discutiendum. pre-supposita recta intentione mutuativae quod tamen presupponere non est opus quod contractus secundum se iustitiam quem rimus que in equalitate commutativae consistit. quacumque id intentione fiat. Sit ergo petrus mutuis indigentium exponens 10000. ducatos: cuiusmodi ministros scriptores et custodes pignorum sine quibus mutuum nulli dare vult. Exigatque unum denarium per qualibet libra singulis mensibus a singulis accipientibus et retinentibus mutuum: supposito quod tanta quantitas pecuniae requiratur ad mercedem reddendam/debita ministris et custodibus etc. Dicit itaque istis statibus haec pia opinio tria. Primo quod hic sunt tres contractus. Secundo quod si nulla invenitur usura. Tercio quod in istis nulla invenitur iniustitia: primum

horum declarat distinguendo contractus. Est siquidem hic primo contractus mutui inter petrum mutuante et iohannem pauperem. Est deinde contractus pignoris inter iohannem pauperem et ipsum petrum seu ministros eius/quod idem est/que in mutuantis persona pignus suscipiunt. Est et tertio contractus locationis quod ministri operas suas locant ad scribendum/custodiendum/et excutiendum pignora etc. Et pauper mercedem eis debitam retribuit unum denarium per libra soluendo. Secundum vero. scilicet quod hic nulla sit usura: probant ex ipsius usure ratione dupliciter. Primo quod usura est quod aliquid ultra sortem ex mutuo queritur: ita quod mutuum sit non occasio aut causa sine qua non: sortis et causa propter quam aliquid pecunia est habitabile ultra sortem precipitur. Constat autem ex distinctione contractuum/ quod hic nihil per mutuum ultra sortem queritur. Si tamen per locatas operas ministroz. cuius evidens signum est: quod si ministri gratis haec facere volunt donantes singulis illos denarios nemo turbabitur. Secundo quod si ista ministroz merces esset usuraria: a quocumque redderetur/esset usuraria. Non enim refert an feneratori usure datur ab accipiente mutuum: vel a principe/vel a quocumque alio. Si constaret quod predicti ministri absque ullo scrupulo per tanta merces per his laboribus a commutativae vel principe reddi/ut mediolani et brixie et verone sit: ergo non est usura. Tertium autem. scilicet quod hic nulla sit iniustitia declarat sic. Si hic esset iniustitia/ aut esset iniustitia ministri ex parte ministroz ut iohannem ista sit exactio ista quod ipsi gratis tenent operas suas impedere: et hoc non. quod non sumus in casu extreme necessitatis: aut superfluitatis tamen quod teneatur ad hoc: aut ex parte modi accipiente

di. vt iō iusta sit acceptio qz tarat
vn⁹ denari⁹ p libra singulo mēse
et hoc nō. Tum qz multozū sapiē
tū z bonozū virozū sētētia/pside-
ratis picularib⁹ circūstātijs/ via
hec equisima iudicata ē/particula-
riū aut iudiciū prudētib⁹ viris cō-
mittendū est: scd⁹ moralē phiam:
tū qz huic mō rō suffragat. L. omē
surat ei hoc mō solutio piculo et
labori ministrozū. Quanto maio-
ris precij pignus aut maiore tpe
retinet: tātō plus piculi custodes
subeūt z cure z laborz: si excutiēda
vt sepe accidit/ pignora sunt. Aut
ex parte pauperū/ vt iusta sit hec
exactio/ qz a non debente soluere
exigūt. z hoc nō. pp duo. p̄rio qz si
paup nō tenet ad hoc: quū aliq⁹
ad hoc teneat oz assignare q⁹ ē q
ad hoc obliget. Ipse petrus mu-
tuas nō tenet: qm dānū incurre-
re non tenet ex hoc qz bñficiū mu-
tui impedit. quāmo si aliqd dam-
nū ex hoc incurret: possz a paupe
accipiente mutuū illius recōpēsa-
tionē exigere. vt ab oib⁹ doctori-
b⁹ p̄corditer dī. p̄inceps q̄to aut
eōitas ad hoc nō tenet. tū qz sum⁹
extra casus extreme necessitatis
et supfluitatis/ extra quos elemo-
sina nō est in precep̄to: tū qz prin-
cipes z si teneatur pauperū curaz
h̄re z eis subuenire: nō tñ tenetur
hoc mō subuenire/ vt de se p̄z/ Si
ergo nlls inuenit q ad hoc teneat
tur: restat qz paup ipse teneatur.
scd⁹ qz morale p̄cipiū ē q ille d⁹
onera rei sustinere: i cuius fauorē
res agitur: quū aut cōlet qz mini-
strozū opa pp paupes vt fiat habe-
ant vñ suis pvideant necessitati-
bus: p̄is ē q ipsi paupes debeant
ministrozū opas recompensare.
Capitulu sextū Examinatio

preposite opinonis cum determi-
natione q in ijs cōtractib⁹ cōmit-
titur multiplex iniustitia.

Quod aut pdicta

Quod i multis a veritate
deficiat: nō ex opinabi-
lib⁹/ s ex p se notis p̄cipijs mo-
ralib⁹ deducendū est. Alitumam⁹
itaqz duo p̄cipia in cōmutatiōis
p̄tractib⁹ p̄se euidētia alterū. affir-
matiuū. s. ille tenetur mercedem
reddere: in cuius fauorē opus agi-
tur. Alterum negatiuū. s. nlls te-
netur mercedē reddere. p ope fa-
cto in al̄erius fauorē h̄ec p̄ci-
pia stando ifra limites iustitie cō-
mutatiē p̄se nota sūt. qm ex se ip̄s
equalitatē iustitie clare cōtinent.
Et iō indisciplinati enī et querere
eozū p̄barionē. Sub his aut p̄ci-
pijs oz subsumere p̄p̄os minores
quas difficile est intellectu pene-
trare/ nisi prius opationes mistro-
rū incōuenientes in cōtractibus
istis distinguētur: sigillatim di-
scuteretur que in cuius fauorē fi-
at. h̄ac ei decisio h̄ita: statim to-
ta rō integre patebit. Sz ad hanc
decisionem absqz errore h̄ndā: oz
ex ijs que p se inueniūt in opa-
tione qualib⁹/ z nō ex ijs que p ac-
cidēs insunt: z ex p̄p̄iis et imme-
diatis cuiusqz cōditionib⁹/ z nō ex
cōib⁹ z remotis sententiā p̄ferre
propter qd nō ē in hac cōsiderati-
one immiscendū q hoc vlt̄ d⁹ op⁹
fiat in fauorē boni cōis aut aliud
h̄mōi s̄inis si qdē cōis z remot⁹ ē
vniuersitatis bonū in particulari
b⁹ cōmutationib⁹. Itā ei stabilitū
supius ē. q iustū scd⁹ iustitie p̄mu-
tatiue formā/ attēditur scd⁹ equa-
litate cōmutationis hui⁹ p̄lōe ad
illā p̄sonā z nō scd⁹ ordinē ad cōi-

tatē. Ex p se ergo z primis cōside-
ratur/ distinguam⁹ ip̄imis opas.
has mistrozū dicētes q harū opa
rū quedā sūt q̄si p se z cōiter intē-
te: z h̄e sūt ille q vsqz ad veditio-
nem pignozū interueniūt: qdaz vero
sūt speciafz z p accidēs intente. z
h̄e sūt subastatio/ z veditio pigno-
rū/ z his anera que ex mora quozū
dā debitorz accidit. Distinguendo
aut sigillatim p̄ia opa/ dicimus
ea eē hec. s. custodiā pecunie p̄pa-
rationē ad mutuandū: actū mutu-
andū: sumere pignus: scribere hec
cui anectunt expense p libris. zc.
custodiā pignozū cui cōiūgit adu-
ctio domus p eozū cōseruatione.
et tandē restituere pignora. h̄o-
rū aut pars maior z piculiosior fa-
uorē sit petri mutuantis/ aut vni-
uersitatis pauperū. custodia enim
pecunie acceptio pignozū/ eoz cu-
stodia/ scribere hec/ expense p li-
bris/ cōductioqz dom⁹ in qb⁹ totū
piculū est. ad alterius/ vel vtriusqz
ordinatur securitatē. Reliqua
aut pauca. s. preparatio ad mu-
tuandū/ z ipse actus mutuandū z re-
stitutio pignoris: ad huius paupis
ordinantur vtilitatē. Et vt clar⁹
elucescant hec videamus singula
Custodia ip̄imis pecunie/ vt in
illius fauorē p̄ime sit: cui custodi-
enda reponitur/ pecunia a t̄ hec
custoditur duob⁹. s. petro mutuan-
ti cuius est directum dñum huius
pecunie z vniuersitati paupū cui⁹
est quasi dñum vtile eiusdē. Nul-
la enim alia ratione h̄ac pecuniā
oportet cōseruari: nisi vt petrus
sit securus siqñ vellet reh̄ere pe-
cuniam suam: et vniuersitas pau-
perum sit certa q cōmunis sit eti-
am futuris pauperib⁹ vtilitas ista
Acceptio s̄i pignozum quam ad

cōseruationē et securitatē capita-
lis p̄ime ordinatur: cōstat i fauo-
rē ipsius petri z vniuersitatis pau-
perū sit. Et si se oīo ē de ipso actu
scribendi z expensis p libris h̄ec
ei oīa nulla alia rō fieri cogit/ nisi
ob integritatē et securitatē pecu-
nie Joānes ei paup mutuū accipi-
ens/ nō curat qz hec scribatur aut
qz pign⁹ ab eo exigat/ s̄ hec oīa pe-
cunie dñs securitati sue cōsulens
fieri vult. In custodia at pignozū
cōsiderandū est qz sicut pign⁹ h̄z
in sedno. s. qz sit pignus z qz sit ta-
lis res p̄ta vestis: ita in ipsa pi-
gnozū custodia distinguendū ē qz
ipsa ē custodia pignoris: z qz ē cu-
ra talis rei. Si cōsideretur forma
li⁹ pignozū custodia: manifeste p̄z
qz in fauorē petri mutuantis: z vni-
uersitatis pauperū sit qz p̄te or-
dinatur in securitatem pecunie re-
h̄de. s̄i oz cōtract⁹ pignoris scd⁹
veritatē est in fauorē accipientis
iō accipiens tñ tenetur ad restitu-
tionem eius. s̄i ē p̄didit ill⁹ d. vt
cōuincitur ex illo morali p̄cipio
restitutionū/ posito a S. L. in. 22.
q. 62. qz qñ aliq⁹ tenetur ad resti-
tutionē: non solū rōe rei accepte
s̄ ē rōe acceptionis tenetur resti-
tuere et p̄dita re. Et in hoc differt
accipiens depositū ab accipiente p̄
gn⁹. qz ille deposito p̄dito n̄ tenet
ad restitutionē. qz obligat ad red-
dēdū depositū rōe rei accepte: z n̄
rōe acceptionis. qz depositū dat in
fauorē deponētis. iste at. s. accipi-
ens pign⁹: qz tenet z rōe pignoris
accepti: z rōe acceptionis: qz pign⁹
dat i securitatē petentis tñ: obli-
gat ad restitutionē. n̄ solū qd̄rupt
gn⁹ h̄z: s̄ ē si nō h̄z. Suo ei piculo
tenet naturali in re illud custodire
sicut q accō. mo. datū accipit ea-

De monte

dem ratioe zc. Si autem pideret cura talis rei q̄ ē pignus, puta excusio vestitū z hmoi sollicitudo / sic qz hoc accidit pignori qd de sui rōne nō exigit q̄ sit i tali materia / s; sufficit sibi q̄ sit tāti p̄cij vt secura sit pecunia rehabenda. ideo nō ē eadē ratio de sollicitudinē exercēda / z de ipsa custodia. Itē nāq; cura quib; in fauorē vtriusq; / dātis. f. z accipiētis cedat : dum pignoris dñi res sua illesa seruatur / z huic creditori pignoris p̄cij pseruatur vñ possit mutuata rehabere pecunia : simplicitē tñ z p se fit i fauorez dñi pignoris. qz mutuās l; exigit pignus : nō tñ exigit q̄litate pignoris. imo hāc onerosā pditionē refugit naturalit. An pacisci posset cū dño pignoris talis / q̄ ipse non vult sollicitudinē hāc. s; q̄ dñs ipse mittat tpe cure habēde ad excutiendas vestes suas. z alia huiusmodi. Nec obstat q̄ si nullo interueniēte pacto / vestes in pignus acceptas ptingit ledi / retinēs ipsas tenet ad satisfaciendū dño pignoris. Hoc. n. nō puenit ex eo q̄ retinēs tale pignus teneat p se ad curā ei⁹. s; ex eo q̄ p accidēs iste tenebat ad hoc qz. f. non fuit p̄tata tus. manifestādo dño pignoris q̄ talis pignoris curā refutaret. Im plicite. n. obligat q̄libet sumēs pignus qualecūq; / ad ei⁹ curā / expensis tñ dñi. nisi aliud protulerit. Dominus autē pductio in q̄tus deferuit custodie pecunie z pignoris : i fauorē est petri mutuati. vñ i fauorez tatis pauperum. Inq; n. aut pignoz expāsiōi z cure talis ē : i hōrū pauperū fauorē fit. Aliq̄ autē tria opa. f. act⁹ mutuadi. z pignora restituēdi z paratū eē ad mutandū : i fauorē manifeste sūt iōanis

pauperis. S; p̄ia hōz. f. act⁹ mutuadi. z restituēdi pignus : sub mercede nō cadūt. In actui mutuadi rīdet act⁹ restituendi acceptū mutuū. z act⁹ restituēdi pignus respōdet actui dādi ipm pignus. Sic q; par pari refert. Tertiu autē sub mercede eē / p se p̄. Pecunia siq; dē estimabilis ē obligatio ad paratū eē ad mutuadū. Opa p̄o i altero diuisiōis mēbro posita. f. q̄ specialit respectu q̄rūdā accidunt / vt rēditio pignoris / z cetera ānexa : nō op⁹ ē discutere. i cui⁹ fiāt fauorē. qm ppter morā debitoris ab ipso soluēda sūt. sicut expēse q̄ post ei⁹ morā fierēt. in citatiōe corā iudice z litib; zc. Ex oib; igit ijs colligēdo / quū pateat vñ tātū actū mercenariū p̄prie z p se ordinari vniuersalitē i fauorē cuiusq; singularis pauperis. f. obligatā pparatio nē ad mutuadū : ex supradictis p̄cipijs facile p̄tā itēta deduci potest. p̄sistēs i quib; p̄clusiōib;.

Prima est negatiua. f. Null⁹ pauper tenetur ad reddendam mercedē debitam ministris hmoi pro custodia pecunie vel pignoris / p opere scribendi libros ratiocinij / aut pro domo ad hēc cōducta. Patet ista ex illo principio negatiuo quo dicitur q̄ nullus tenet mercedē reddere p opere facto i alteri fauorē. Ex dictis. n. iā constat ista opa nō esse facta in fauorem Joannis pauperis. sed alterius putā Petri mutuantis. vel vniuersitatis pauperū. vel vtriusq;.

Secunda est etiā negatiua. f. Nō ois pauper accipiens mutuū tenetur ad reddendam mercedē ministris pro cura pignorum / aut domo ad hēc vtili. Patet ista ex eodē p̄cipio. Q; nō ois pauper offert pignus

Pietatis

tale. i. onerosū et cōsequēter nō ois pauper exhibet hoc seruitiū. Al p hoc nec a quolib; reddēda eē mercedē iusticia exigit commutatiua. Nec obstat siq; fingat oēs teneri ad hoc. qz l; hic nō det mihi pignus excutiendū : ego tñ q̄ ignorabā quale pignus esset allaturus / iā cōdūxi excussorē in seruitiū eius z aliorū paratū. ignorātia siq;dem hēc nō suffragat qm p̄babilē cognitionē que in hmoi certitudine par est Mons h; q̄ pauperū indigentius mutuo alij afferent pignora excutienda / z alij nō vt quotidiana experientia testat. Et cōsequēter cōducendus ē sibi excussor p q̄bus dā ab illis mercedē recepturus si iustitie cōmutatiue equalitas seruari debet.

Tertia est affirmatiua. f. petrus mutuans siue vniuersitas pauperū tenetur ad satisfaciendū ministris p opib; in p̄ia cōclusiōe positis. f. custodia pecunie z pignoris zc. Patet ista ex affirmatiuo p̄ncipio quo dicit q̄ ille tenetur mercedē reddere in cuius fauore opus agit. Patz eadē ex dictis q̄ opa ista in vtriusq; vel alterius hōz fauorē p se fit non iōannis pauperis.

Quarta etiā ē affirmatiua. f. q̄lib; pauper mutuū sumēs tenet satisfacere p obligatā preparatiōe ministri ad mutuadū z illi pauper tenetur ad satisfaciendū p cura pignozū onerosozū z p̄tula p̄fisiōis dom⁹ in q̄tū deferuit ad hoc q̄ pignora talia offerūt. patz ista ex eodē p̄ncipio p̄z enī ex dictis obligatā preparatiōē ad mutuadū i fauorē singulorū pauperū eē. z excussorē pignozū in fauorē dñorū.

Quinta cōclusio p̄cipaliter itēta / q̄ ex p̄dictis apte sequitur ista

In iuste exigit a quolibet paupere vn⁹ denari⁹ p libra singul⁹ mēsi⁹ p mercede reddēda supradictis ministris. zc. Clarissia ē ista. qz quū iuste exigit ab aliquo id ad qd nō tenet. Et ex dictis cōstat q̄ pauper quilib; nō tenet ad hec oia soluēda s; ad vnū. f. obligatā pparatiōē ad mutuandū : cōsequēs ē q̄ iuste exigit a quolib; merces p oib; ministrorū opib; reddenda.

Capitulū septimū Secundū opio examinā solūdo duo dubia cōcernētia dicta in p̄cedente ca.

De q̄ soluatur obiectiones ad oppositūz facte z examinet an vsura hic inueniat dubia duo circa supradicta relicta soluēda s; : i. si erē daq; hōrū solutioni ē scda opio : qz ei⁹ decisio siml apparz. Restat igit dubiū p̄io An petrus mutuans : An vniuersitas pauperū An vterq; simul teneat ad satisfaciendū ministris p illis opib; p dñi iōannes pauper nō obligat S; si p̄dicta diligēt inspiciant : patere p̄t q̄ nō petrus mutuans s; vniuersitas pauperū tenet ad hoc Adductū ei iā est p̄ncipiū dicens q̄ ille in cuius fauorē res agit : tenet ad mercedē reddēda / cōstat aut q̄ custodia seu cōseruatio pecunie itēgre ad quā cetera hēc opa ordinātur : nō in petri fauorē : s; pauperū vniuersitatis fit. qz petrus nō p se custodiēda pecuniā deponit. ipse ei p se ip̄z custodit pecuniā p̄p̄ia nisi pauperū vtilitas exponēda pecuniā suā custodi⁹ expofce ret. p̄z et hoc idē ex eo q̄ pecunia hēc nō custodit p̄culo petri offerētis. qm restituēda ē sibi nō solū rōe rei accepte : s; rōe acceptiōis

Et ita dictū ē qd qñ aliq̃s tenetur ad restituendū rōe acceptiōis/ ēt re p̃dita tenetur. petr⁹ igitur gratias offerens pecuniā mutuis/ l3 n̄ donet: nō tenetur. sed pauperum vniuersitas.

¶ Et tunc surgit scōz dubiū cur iuste dicat exigi a iōāne paupe p̃tacula quedā eius ad qd vniuersitas pauperū tenet quū iōānes p̃s sit tot⁹ paupū vniuersal⁹/ sicut at vniuersitas tenet ad integraz satisfactiōē: sic pars eius ad partē. Quinimo impossibile est qd aliter vniuersitas pauperū satisfaciatur. qm̄ p̃ter pauperū res nihil h3. ¶ Sed ad hoc quoq̃ dubiū ex dictis r̃sio facile haberi pōt. In iustitā siq̃dē eē h̄mōi exactionē rō idi cat cōmutatiue iusticie. infra cui⁹ latitudinē stando a p̃te exigi nō pōt id ad qd totū tenet. eo qd totū vt extremū est/ cōmutatiui iusti p̃tisiōnē h3. Idemq̃ ē a parte exigere scdm̄ iusticiā cōmutatiuā id ad qd totū scōz eā tenet: ac si exigeret ab vna parte id ad qd pars alia tenet. qd iniustissimū esse cōstat. Ex predictis aut̄ sufficienter habetur qd om̄s h̄mōi opationes scōz iusticie p̃mutatiue formā mō examinatur. Quid aut̄ dicendū sit scōz iusticiā distributiū/ si locū in hac re h3/ p̃po loco dicitur Satis nunc scire qd iniuste exigūtur hec a iōāne paupe/ si infra iusticie cōmutatiue limites res agatur/ vt opio p̃ia dixit. ¶ Ex p̃missis aut̄ patere pōt defect⁹ alteri⁹ opionis defendentis cōtract⁹ istos scōz iusticiā cōmutatiuā l3 nō ita ample sicut p̃ior propius siq̃dē accedēs scōz hec opio ad casū Mōtis pietatis/ nō curās an singlari p̃sone licet pecuniā p̃p̃iam tali mutuo exponere: casū i terminis ponēs

l3 in ceteris cōcordet cū p̃cedēte: in hoc tñ differt qd petrū ponit abdicantē a se p̃p̃ietatē z dñum pecunie mutuande: sicut z illi quē Monti pietatis pecunias offerūt donant. z sic casus omnino idē cū monte pietatis ē iste. petrus vocato p̃p̃lo cū eius rectorib⁹/ offert donatione libera et irreuocabili. 10000. ducatorū ad hoc vt i3 p̃p̃ tuo paupib⁹ mutuetur. I3 hac donatione facta statuitur postmodū a p̃p̃lo z rectorib⁹ ministri zc. vt sup. In isto dicit casu/ quū dñus pecunie nec petri/ nec alicui⁹ alteri⁹ sit cui⁹ signū ē qd absolute loq̃ndo qd cūq̃ eā distraherz/ iniuste hoc facerz vt pore p̃tra exp̃sā intētiōē p̃ia donantis: qd nō nisi ad hoc donauit: cōsequēs est qd obligatio ad mercedē reddendāz ministris ad singulos deriuetur paupes. Qd oītas enī ad hoc nō tenetur. quū extra casū necessitatis extrame z superfluitatis res hec agatur et/ vt dictū est/ non tenetur ad h3 determinatū modū subueniēdi. p̃3 siq̃dē huius opinionis defect⁹ ex cōsideratione p̃cipiorū supradictorū. Nihil enī minus iniusticie in hoc accidit casu: q̃ in p̃cedente. Quā qd iōānes paup̄ ēt hic n̄ tenet ad mercedē reddendā qd n̄ sit op⁹ i suū fauorē: z nihil refert an hoc opus fiat in fauorē petri mutuantis/ an cōitatis/ an vniuersitatis pauperū/ an ēt ipsius dei. Sufficit nāq̃ iōāni pauperi ad hoc qd ipse nō teneatur: ista negatio. s. qd op⁹ hoc nō fiat in suū fauorē qd i hoc casu inueniri p̃batū fuit p̃ncipiū enī negatiuū adductū est qd null⁹ scōz iusticiā cōmutatiuāz tenetur ad mercedē reddendā p̃ seruitio alteri impenso. Alterum aut̄ esse ēt ip̃z paup̄ o collegiū a singulis pau

perū: in p̃rio politicoz patet. Et infra iusticiā cōmutatiuā stando p̃batū est p̃ius: tūz qm̄ vniuersitas siue collegiū pauperū ad hoc tenetur ēt in isto casu z cōsequenter iuste a singulis paupib⁹ mutuū accipientib⁹ hoc exigitur. Eadē siq̃dē rō qua vniuersitatē pauperum ad hoc teneri p̃ius dicebatur: nec lo cum h3 qm̄ nō rōe dñis ipsius pecunie ad hoc tenebatur: s3 rōe quasi vtilis dñis. l. qd pecunie securitas et integritas in suū p̃ se z p̃ime fiebat fauorē. qd in hoc casu manifestius fieri apparet. Et iō vniuersitas ipsa pauperū ad satisfaciendum ministris pro opib⁹ illis que nō sūt in fauorē iōānis paupis tenetur. Est igit̄ multiplex scōz istaz viā in cōtractibus his iniusticia. ¶ Capitulum octauū Solutio rōz arguētū qd p̃tractus predicti scōz cōmutatiuā iusticiā sint iusti.

Diectiōe aut̄

in oppositū adductarū p̃ius cōuenit illas solvere que iniustitiā ab ip̃s cōtractib⁹ auferre cōbātur: z postmodū illas examinare qd de vsura eoz agēbāt. Dupl̄ igit̄ hic inueniri iustitiā ex dictis patere pōt. s. ex p̃te modi exigēdi et ex p̃te pauperū a qb⁹ exigitur. Ex p̃te siq̃dē pauperū qd ip̃i nō tenentur ad satisfaciēdū ministris nisi quo ad aliqd tñ. Nec ē iter modica deputadū qd aggrauāt. qm̄ vt ex dictis liq̃t fit hec forte q̃libz paup̄ ad tertiā p̃te soluedā eoz qd ab ip̃o mō exigunt vniuersalit̄ ei nisi tenetur nisi ad satisfaciēdū p̃ obligata p̃paratōe ad mutuādū qd cū oib⁹ suis appēditis si mercedis nec exacte t̃tiā p̃tē sibi vēdicat: sufficiētē recōpensationē h3. vñ quū grauet̄ iōānes

paup̄ i duab⁹ p̃tib⁹: nō i modico g̃uatur. imo si i medietate v̄l t̃tiav̄ quarta/ v̄l decia p̃te grauari eū necesse esset iniustitiā eīz si in modica reputāda: tūz qd decia p̃s aliqd notabile eē ēt. incerta siq̃dē ē ei⁹ q̃titas. qm̄ scōz mōt⁹ diuitias p̃l⁹ et min⁹ poterit mutuari zc: tū qz iustitiā modica nō reputatur qm̄ p̃ accidēs incurritur: in p̃posito at̄ ex intētiōe cōmittitur. vñ iniustitiā mortale peccatū nō euitatur. Ad id at̄ qd obijciēdo q̃riturq̃s tenetur ad hoc si iōānes paup̄ nō tenetur: dico duo: p̃rio qd de iuris r̃i goze tenet vniuersitas paupū cui pecunia p̃seruat p̃ pignora. zc. Et teneret̄ ip̃e petr⁹ mutuās si n̄ i fauorē vniuersitat⁹ paupū pecuniā custodiēdā exponerz aut donaret. Et ad id qd i p̃trarium adducitur. s. qd nlls mutuās tenet aliqd dānū icurrere ex hoc qd b̃ficiū mutui ip̃edit qñ imo ēt siq̃d dānū ex hoc icurrat scōz oēs doctores exigere: dico qd hoc cōe dictū ē sūme verū. s3 male applicatur ad p̃positū. qm̄ exp̃se iste nō cāntur ex b̃ficio mutui. l3 occasionetur z remote ex mutuo pueniāt. s3 cāntur ex p̃tractu pignoz qd formalē ē i fauorē mutuātis. Dixi notabl̄ qd occasionatur z remote pueniūt exp̃se iste ex p̃tractu mutui z n̄ dixi ex b̃ficio mutui cāntur. qz mutuū n̄ ē cā s3 occasio harū exp̃sarū nō p̃ x̃ie s3 remote. Nec h3 rōe occasiōis h̄mōi inq̃tū ē i fauorē accipietis mutuū. p̃ qd rō ista pcludit p̃positū sui itēri. eo qd sicut iniquū ē mutuātē ex hoc qd mutuatur dānificari ita iniquū enī dātē pignus ex hoc ledi. Equā enī ē vtriusq̃ cōditio: p̃ se loq̃ndo. vñ exemplū qd adducunt/ quod opionem hanc p̃limū fouisse videtur: ad p̃positū non ē.

De Monte

Dicunt enim si petrus Mediolani existens iohanni peteti ibidem pecuniā mutuo/frater dicat/pecuniā quā petis tanue habeo. Mitamus tuis expensis pilla: et sic mutuū gratis accipito. Quod si petrus non exigit iuste/a petete mutuū expensas illas. quia non tenet currere damnum hoc ex hoc quod mutuat. ergo a simili/nec in his contractibus iustum est expensas exigere. Ad propositū in quod non est exemplum hoc quia clare patet quod expense iste sunt ad hoc ut pecunia ad mutuū petentē pueniat. et consequenter in eius fauore per se et proxime ordinantur. In proposito autem nostro expensas istas non ordinari per se in fauore iohannis pauperis mutuum accipietis/ex dictis clarissime constat. Propter quod aduertant cunctos ordinis viri ut exemplis non fallantur. quoniam multa in eis dissimilia inveniunt quorum quodlibet quia non facile est cuilibet discernere: duo subiungenda duximus. ex quibus cetera facilius diiudicari possint. Creditur enim primo quod sicut Martinus qui ut mutuet Bernardus indigenti accipit pecunias a feneratori et expensas fecit ut pignora per famulos tute deuehant/licite potest a Bernardo paupere exigere nomine interesse huiusmodi expensas et usuram quas soluit: sic in proposito fieri possit a Petro seu communitate qui ad has expensas cogitur ex alio opere facto in fauorem iohannis pauperis scilicet mutuo. Creditur quoque secundo quod sicut a petente mutuū licite potest mutuas exigere securitatem. et si accipiens mutuum chirographo eum facere tutū eligat/nota riorque mercedem reddat: non iniu-

ste grauat. et tamē chirographum fit in fauorem mutuantis. ita in proposito petens pignus non iniuste grauat iohannem pauperem circa expensas. ex quibus nihil sibi utilitatis accrescit. sed sola indigentia montis seruatur. Sed in his et huiusmodi plurima est dissimilitudo. Et primum quidem exemplum in hoc a montis natura differt. quod expensas illas Martinus facit ut Bernardi personam induit indigentis subsidio tali/quasi sibi pignora accommodas ut mutuū inueniat. Et ideo non est mirum si expensas tales Bernardus tenetur subire. Nihil enim minus tenetur quam si ipse per se ipsum a feneratori mutuū sumens expensas illas fecisset propter hec accidentia. In casu vero montis: nec Petrus nec communitas in prima iohannis pauperis expensas has facit. sed collegij pauperum/ut ex dictis patet. Et ideo iohannes pauper iniuste grauat in huiusmodi expensis. Circa secundum vero exemplum sciendum est quod ut dicitur in quarto metaphisice: nisi cuius quesito respondeatur formaliter: omnis certitudo destruitur. eo quod extra rationem formalem vagantibus infinita occurrunt circa quodlibet. Unde in proposito sollicite semper attendendum est quod formaliter queratur/aut ratiocinando adducatur. Aliud enim est petere securitatem et habende pecunie: et aliud est petere talem securitatem scilicet habentem expensas annexas. puta chirographum. quod admodum etiam superius distinctum est. quod aliud est loqui de pignore/et aliud de tali pignore. Petens enim securitatem nihil petit in sui fauore habere

Pietatis

annexum damnum eius a quo petit illam. sicut nec petens pignus. Unde si accidit quod petitas securitatem aut pignus/ego dare non possim nisi cum aliqua expensa quas qualitas securitatis aut pignoris a me electa parit: ego ipse damnum mihi hoc infero. sicut in exemplo adducto contingit. Non enim ex securitate petita sed ex qualitate securitatis a me oblata/expense iste per se pueniunt. Et ideo teneor ego notario mercedem reddere. sicut et expensas illas subire/quod ex pignoris emanant accidentibus. Petens vero securitatem talē/puta chirographum: quoniam in fauore sui petat rem habentem expensas annexas: et iniquum sit ex eo quod in fauore sui agitur alteri damnum significari: iniuste grauat eum a quo illa petit/ad reddendam mercedem notario debitam. Unde euident patet quod montis natura ab hoc exemplo distat in hoc. quod hic petens securitatem nihil petit ex quo per se oritur expensa aliqua: In monte autem volens pignus vult sibi a iohanne paupere solui per custodiam et alijs ad quod ipse tenetur naturali iure. aut quod ipse fieri vult/non in iohannis pauperis fauore/ut ex dictis patet. Omnes ergo: iteque atque iterum monitos esse rogo quatinus caueant ne exemplis inhereant. quoniam multa latent in eis accidentia ex quibus etiam sapientes contingit falli. Secundo dico quod non sufficienter arguendo probatur communitatem aut principem non teneri ad soluendam ministris mercedem. Licet enim recte concludatur quod non teneatur simpliciter: non tamen ex hoc concluditur qui teneantur ex supposito. id est supposito quod hunc modum mutuandi statuatur. Et ideo/ut dictum est/uniuersitas pauperum de in-

ris rigore non committas aut princeps ad hoc teneatur/quia hec omnia ad mutuatiuā iusticiā spectant: Et absque publica auctoritate facta iniusta non essent: equitas tamē a iusticia non multum remota exigit quod princeps aut committas ex publico erario pauperibus etiam hoc modo subueniat. Modus autem accipiendi/et etiam iniusticiā contineat: manifestatur. Quoniam duo genera operum sint per quod hec a paupere exiguntur. scilicet illa per quibus non tenetur: vel quia nullus pauper ad hoc tenetur puta pro custodia pignorum: vel quia hic non tenetur puta per excussione pignorum. quia ferreas virgas in pignus dedit: De modo exigendi mercedem per istis non oportet probare quod sit iniustus. Quia si ex actio est iniusta: modus eius iustus esse non potest. Sed et modus exigendi per his ad quod iohannes pauper tenetur. scilicet per obligatam preparationem ad mutuandum iniustus ostenditur: ex eo quod obligate preparationi ministri ad mutuandum/nec ratione periculi nec ratione laboris aut cuiusvis occupationis aut damni commensurat diuturnitas temporis/quo mutuū acceptum tenetur. aut committas accipere mutuo ipsius pecunie. Nisi quis diceret damnum incurri ex eo quod non potest tam frequenter mutuū iterare ac per hoc cessat ministri merces a pleribus suscipienda. Sed subtiliter considerati apparebit quod ex hoc non habetur quod mercedē ista committati mutui et tempore retinetur commensurari. sed quod consideratis omnibus certum salariū sibi statuere. et illud summarie ac verisimiliter calculatis prudentiū arbitrio pauperibus venturis ad suscipiendum mutuū soluendum equaliter taxare. eo quod equaliter ad omnes homines se obligat. Sic enim mer-

De monte

ces ministris debita reddere absque
ambiguitate et iniusticia aliqui. Nec
inconuenit; potius pauperes pluri-
es indigentem plus soluere minus
pauper. Quia merces hec redditur
non mutuo aut contumacitati pecunie mu-
tuatæ: sed obligate preparationi ad
mutuandum quod equaliter omnes respo-
ndet et pauper plures sumes: duorum
rationem habet. Nec est opus pruden-
tium virorum iudicio/ ista tamen submitte-
re quod scientie subiaceret / sed eorum ar-
bitrio/ ut dictum est/ relinquatur conti-
tas stipendij ministris debiti. et ta-
ratio contumacitatis pecunie a singulis
soluende equalitate supposita et
alia huiusmodi singularia.

Capitulum Nonum. Determinatio
quod in predictis contractibus
committiturusura.

Reliquum quo ad
hanc partem/ est ut videatur
an iusticia quod in istis inueni-
tur tractibus usure ratione habe-
at. Quod ex duobus considerandum est. Pri-
mo ex eo quod usura duobus modis com-
mittitur. scilicet augendo ex mutuo capi-
tale. et exigendo recompensationem dan-
ti: quod non propter mutui beneficium
incurritur. Necque. n. minus usura sa-
pit/ velle ab accipiente mutuum re-
compensationem dari quod ab hostibus vel
latronibus passus est: quod velle ad augen-
das opes aliquid ultra sortem. In primo po-
sito autem quum iam pateat Motus pie-
tatis siue vniuersitatis pauperum.
et breuiter volente sibi pecuniam Mon-
tis integre et secure saluari: quicunque
sit ille. exigere a iouane paupere
mutuum petere: expensasque non in il-
lius fauore sunt. consequens est quod exi-
gat recompensationem dari quod non ex
mutui beneficio incurrit. sed propter pe-
cunie rebus securitatem. Nec ob-

stat aliqualem quod danum hoc ex mu-
tuo emergit saltem occasionaliter. ni-
hil siquidem refert vnum danum hoc pue-
niat: aut a quod ifera: dummodo ex eo quod
fit in fauore iouanis pauperis ut sic:
non causetur. Ista. n. negatio suffi-
cit ad hoc quod iuste exigatur ab eo. et
propter quod usurari. Ex quo/ ut dictum est/
non refert ad usura danum debitorum
a petente mutuum exigere aut lucrum
querere. Secundo ex eo quod non minus usur-
rari est mercedem alteri debitam non
ex seruitio ipso ad mutui beneficium
ut sic/ ab accipiente mutuum exigere:
quod quicunque aliquid lucrum ultra sortem pe-
tere. Necque. n. ab usura remotum est
grauare iuste accipiente mutuum ad
soluendum aliquid ultra sortem alteri
quicunque ex causa: quod sibi ipse mutuatur. Quod
stat autem quod hic grauatur iuste iouanes
pauper dum accipit mutuum/ ad soluendum
ministris pro opibus pro quibus non tenetur
quod quod nihil ad motus mutuati-
tis augmentum exigatur. Non igitur sub-
terfugit potest quod usuraria sit exactio
ista secundum iusticie commutative formam
loquendo. Ad euidentiam vero solutionis
obiectionum in oppositum diligenter at-
tendendum est quod hic sunt duo. scilicet reddere
mercedem ministris seu (quod idem est) ip-
sos ministros accipere mercedem
pro locatis opibus. et hoc est iustissimum
et omni equitate plenum. quod eius causa est lo-
catio operum suorum: Alterum exigere
hominum mercedem a iouane paupere.
et hoc iustum et usurarium. et quod eius
nulla causa alia est/ nisi mutuum. quum
ope ille locate non sunt iouani pau-
per/ ut propter illas ab eo exigi mer-
ces possit. An prima ratio peccat as-
sumendo quod hic nihil ultra sortem exi-
gitur propter mutuum. sed tamen propter
locatas opes. Quia secundum veritatem
ex mutuo exactio ista cadit/ ut ex
dictis patet. Vel (et idem redit) per balis-

Pietatis

respondendo dicatur. quod exigere propter loca-
tas opes potest contingere dupliciter
Quomodo propter locatas opes in fauore
re accipiens mutuum. et tunc bene sequi-
tur/ ergo non propter mutuum. quod locatio
opum in huius accipientis mutui
fauore facta / causa prima est quod ab eo
iuste merces hec exigatur. Aliomodo
propter locatas opes non in fauore
huius accipientis mutui/ sed alterius/
quicunque sit ille. et tunc male ifert/ er-
go non propter mutuum. quum causa prima
huius exactiois est/ vel mutuum vel lo-
catio opum. sed locatio opum causa
secundum iusticiam esse non potest. eo quod ope
non sint in fauore huius accipientis
mutui locate. Igitur mutuum/ huius ex-
actiois causa prima est. Nec propter hoc usura
committitur. Nec obstat id quod asserman-
do subdebatur. scilicet quod si ministri donare
hoc volunt Mons non turbabit. Ex
hoc. n. nihil aliud heri potest: nisi quod
motus lucrum ex hoc non queritur. Sed non
habet quod iouane pauper grauetur ex
accepto mutuo/ ad mercedem red-
dendam ministris ad quam non tenetur. si-
cut si pauper ab aliquo mutuum sumat
cum onere quod rustico cultori vince
mutuatis mercedem reddat/ usura
non deficit. ex eo quod rusticus potest illi
pauperi absque mutuatis turbationibus do-
nare mercedem propriam. Secunda autem
ratio concludit mercedem ministro non esse
usurariam. et hoc perculdubio verum est.
quum iusta et facta est. Sed non probat quod
mercedis exactio a iouane pau-
pere quod non tenetur: sit usura. Debemus. n.
merces illa exigi ab eo quod tenetur
ad illam. et non ab hoc paupere. Et ideo si
reddat merces talis ab eo quod tenetur
iusticia est vel caritas. si pietas/ itui-
tu ab aliquo quod non tenetur. Si autem exi-
gat ab eo quod non tenetur: clare constat quod
quis merces sibi debeatur: iniusta
et exactio est quod hic non tenetur. Et si

adiuxeris quod exactio ista non nisi per
mutuum madatur: usuraria manifeste
apparebit. quod in casu isto contingere
ita patet. Est igitur ista iusticie commutati-
ue terminos loquendum/ multiplex iusti-
cia/ usura in capitis motus pietatis
Capitulum decimum. Opinio dice-
tum iusta esse capla motus pietatis
secundum formam iusticie distributivæ.

Sunt igitur alij subtili-
tatem motus huius specula-
tes: quod infra iusticie commu-
tative limites statum non
credunt. sed iusticia distributiva ifer-
ta dicentes/ secundum eius formam iusticiam
in his caplis saluari defendunt. In
casu motus pietatis illi esse appro-
bantes quod in capitulo. 7. posuit est in quo. scilicet
petrus vocato pro pro donat. 10000.
ducatorum non presumendorum sed mutuan-
dorum perpetuo tempore pauperibus. et. ut su-
pra: non iferunt iusticiam distributivam
ipsis tractibus mutui vel pignoris
vel locatiois opum. sed inuentionem mer-
cedis reddende operariis. Si namque
supius dicta aduenient: ad hoc de-
uentum est: quod pauper vniuersitas te-
net reddere mercedem ministris mo-
tis. et ideo ipsa vniuersitas paupe-
rum ex quo in cois nihil possidet/ inueni-
re volens vnum soluere possit merce-
dem hanc ministris sibi deseruientibus
omni hoc distribuendum esse in suas partes
pauperes. scilicet statuit. An ipsa merce-
dis redditio in iusticie commutative
terminis relinquitur. sed inuentionem mer-
cedis reddende/ secundum iusticie distri-
butivæ formam fieri secundum hanc opinionem
non potest. et de facto in morte hoc fit. Vi-
cit igitur duo/ hec opinio. Prius quod secundum
distributivam iusticie formam in vni-
uersitate pauperum inuenienda est mer-
ces reddenda ministris: Secundo quod inue-
tio ista iuste secundum iusticie di-
tributivæ equalitatem in capitulis

De monte

huius montis ordinat. ita qd nullus pauper iniuste grauatur. primus pbat dupliciter. pmo qd quum vniuersitas paupum teneat de suo satisfacere ijs ministris suis at non sit nisi altero modo vel qd i comuni aliqd hetur vel qd suarum est partium et in pposito vniuersitas non possidet aliqd in coi: restat vt de his que partium sunt satisfacere debeat partes at pauperes esse p. inter eos igit o3 pecunia hac inueniri. Et quum constet qd coia onera iuste distribuenda sunt pns e qd scd3 iustitia distributiua i uetio hec fieri d3 scdo qd sicut bonum totius partibus e debitum et id p proportionat eis distribuendum: ita et malum totius partes quoq3 pportionaliter sustinere tenent. Onera aut oia inter mala computant. Onus igit huius mercedis soluende partes vniuersitatis paupum pportionaliter sufferre tenent. Hoc aut e inueniri pecuniam istam in vniuersitate paupum scd3 iustitie distributiue formam qd erat pbandum. Scdm autem. s. qd de facto nulla iniustitia in modo distribuendi hec onera inueniatur: pbat etia dupliciter. pmo qd i hac vniuersitate bonum e ipsa subuentio et releuatio paupum malum vero e onus soluendi mercedem equum aut e vt qd plus boni percipit plus et mali sentiat. cui igit maior fit subuentio: is magis onus solutionis subire d3. Et sic statutum est in hoc monte vt. s. cui plus et maiore tpe mutuat: plus onus soluendi ministris sciat scdo qd equum est vt communium onerum illis plus imponat: qui maiorem occasionem subeundi talia onera vniuersitati prebent. Alii aut quorum pignora maiore tpe et piculo custodiunt sunt hmoi: qm maiorem mercedem tenetur reddere vni

uersitas ministris p custodia illorum qd aliorum ergo illi qd diutius pignora ibi tenent/et sibi illi qd preciosi ora offerunt pignora/ ex hoc qd maius mutuum sumunt debent amplius grauari. qd in capitulis motis pietatis ptingit. Ad e ergo iustitie distributiue violatio i capitulis istis. Capitulum vndecimum. Examine p dicte opinionis determinans quod hic sit distributio.

Vnde autem ordinem ostendat opinionem hanc deficere: pmo dictum examinando/ o3 ex comunibus animi conceptionibus. Icipe/ et ostendere quod ratio distributionis hic soluat. qd ergo vt dicitur in quinto ethicorum/ iustum in distributionibus consistit oes scd3 dignitate quadam oportere esse/ ita qd sicut iustitia commutativa dignitate persone non considerat nisi in quantum i quantitate rei reducat: vt puta quum considerat dignitatem principis percussit/ qd percussio ex hoc criminiosior est ita iustitia distributiua quantitatem rei non ponderat nisi in quantum redundat i dignitate persone vt puta. quum magnificat virtutis egregium actum ex hoc qd dignior persona illa ex tali ope reddit. Ex hoc in quantum pns est qd distributionis ratio absque dignitate non inueniatur. Dignitate autem dicimus non quocumque bonum hominis: sed illud ex quo homines sortiuntur qd partes sint totius vniuersitatis siue illud sit virtus vt in politica aristocratia/ siue rerum abundantia aut nobilitas/ vt i oligocratia. siue libertas/ vt i democratia siue quocumque alio. Et quum talis partium dignitas ad eam aliqd opus quod totius proprium ordinetur: o3 si hac paupum vniuersitate i comitate qd exigere vellet

Pietatis

mus: inuenire et quod sit totius opinio/ et se cundum quod partium dignitas attedat. Est autem hic opinio totius/ ppetua communitas mutui inueniendi ppter hoc enim oia sunt. et hoc sequitur mediate pecunie mutuande/ qd mos dicitur/ ite: gra pseruatioe. Dignitas vero indigetia e. Id. n. in quolibet communicatione dignitas dicitur: ppter quod aliquis debet admitti. et iniuste repelli putatur vt discurrendo p oes supradictas politias p3. Sola autem indigetia existeret meret quod de hoc esse collegio et iniuste expelleret. suppositis sepe his qd scdm legem ordinata essent. puta qd tunc pauperes ciuitatis admittant. Igitur indigetia p dignitate in hac vniuersitate hetur. Iudicetia autem dicimus non quocumque: sed tale que. s. pignorum possit securum facere more. Hic e modus quo vniuersitas pauperum velut coitas qdam distributionis est auctrix et capax. Qui igit sit sustentabilis: clari tunc et veri distributionis forma i ea saluatur dicendo qd sicut si militibus vltra debita stipendia ppter res bonas p re publica distribuenda statuatur qdam pecunie summa/ distributionis iustitiam modus erit/ vt quanto melius hic illo egit/ tanto maius sit quod huic/ eo quod illi datur. Et sic modus et forma distributiue iusticie seruatur absque tot difficultatibus: ita si pauperibus multis onera distribuenda sunt/ vt hic accidit/ sufficit qd distributionis iuste forma seruetur que exigit equalitatem proportionis/ vt dictum est/ que tunc tamen seruatur: quum equalibus equalia/ et inaequalibus inaequalia imponunt. Et quum siue hoc siue primo modo ponatur distributio i pauperum vniuersitate non refert quo ad personam questionem: iccirco concedatur distributionem inueniri in iustitie mercede

cedis reddende operariis montis. et quocumque distributio ista maderetur. siue a principe: siue a comunitate: siue ab ipsa pauperum vniuersitate. Capitulum xij. Determinatio quod scd3 iusticie distributiue forma multiplex i hoc more iniusticia pmittit.

Restat ergo considerandum secundum. s. an distributio istomodo facta iusta sit. vbi pmittendum e qd i3 in distributionibus coiter minus seruetur iustum etiam absque conscientie piculo/ qd in commutationibus/ eo qd comparationes personarum sunt odiose: et pacis bonum tollunt quod ceteris bonis coibus pstat: statuta tamen distributionum dispositiua/ tanto iustiora esse o3 quanto facilius ab eis declinare quodammodo cogimur. Si. n. ipsa statuta iniusto declinare iciperet: nimia postmodum in distribuendo elongatio a medio fieret. sicque iniusticia corrumperet. Et id diligenter o3 distributionis huius statuta examinare ne lex iniusta sui obseruatores ad iniusticias deducat. Sciendum est igit qd alit bonum/ alit malum distribuendum e i equalibus partibus alicui totius. Bonum siquidem distribuendum e sic/ vt digniori maius bonum detur. Et ratio est quod bonum totius quod e debitum alicui parti tanto maius e/ quanto pars illa maiorem principalem habet in toto. et tanto minus/ quanto pars minorem habet dignitatem in toto. Malum autem econuerso distribuendum est. vt. s. digniori parti minus malum: et minus dignie maius malum imponatur. Et huius ratio est: quod ex quo minus malum habet rationem boni: vt dicitur in 5. ethicorum quod eligibilius e quod maius malum: cuius de rationis e qd alicui debeatur plus boni et minus mali. et consequenter partem principaliori cui debetur maius

bonum: debetur etiam minus malum. et proportionaliter parti viliori cui minus bonorum debetur: plus malorum imponendum est. Et loquimur semper de bono et malo totius/quod partibus distribuendum est. Suadet quoque hanc distributionis esse equalitatem/nature operatio. que alimentum distributiva membris/ad principalia membra digniores partes/et ad viliora viliores transmittit infirmitatem autem/si potest/a principalibus membris ad viliora propellit/ut experientia continue docet. Et si in pauperum vniuersitate quod super indigentia fundat/bona distribuenda essent: quanto aliquis esset magis indigens: tanto maius bonum sibi deberetur. eo quod maiorem principalitatem habet in tali toto. sicut magis diues maior principalitatem habet in politia que fundat supra diuitias quod oligocratia vocatur. Et persequenter quanto aliquis est magis indigens: tanto minus mali communis sustinere debet. Et quia onus hoc mercedis soluende/inter mala connumeratur: oportet quod secundum iusticie distributionis formam magis indigens minus soluat. Magis autem indigenter pauperes esse possunt/quod maiore eget mutuo/et minus cito possunt soluere. Non ergo iuste statutum est quod plus mutui sumentes et maiore tempore retinentes plus teneantur soluere. Nec impeditur conclusio huius processus si quis casualitatem forte adinuentionis non suscipiat id quod tamen probatum est. scilicet. vniuersitatem hanc super indigentia fundari aut quod ista non sit vere communitas quoddam. Stat enim ius rationis in hoc quod distributio onerosa non debet commensurari indigentie. ita quod quanto quis plus eget/tanto plus communis oneris sustineat. Hoc enim. per batiōem non eget. Sub hoc autem principio/sive per distributionem/sive modus distributionis hic saluetur: subsumitur quod ista distributio est onerosa. Quod manifeste patet. ergo non debet quanto quis magis eget tanto magis grauari. Sed secundum capitulum huius motus quanto pauper magis eget magis grauatur. Quod manifeste patet. quia magis grauatur diuitiis plus mutui retinens. Hic autem est magis egens: ergo committit etiam ultra hec iniusticia hic dupliciter et ea. scilicet. ad quod aliquid tamen secundum iusticia commutatiua tenetur/omnibus imponendo. scilicet. mercedem per excusationem pignorum: et ea ad quod omnes equaliter tenentur. scilicet. mercedem per obligata preparationem ad mutuandum imponendo in equaliter. Quia omnia in vnum adunando/ad formam seu modum distributionis: et quod commutatiue iusticie sunt profundunt: et quod distributiue sunt violantur. Ex his autem facile est soluere rationes in oppositum. Prima siquidem peccat primo in medio termino. in quo tota vis rationis sistit. Assumit enim. equum esse ut quod plus boni totius precipit: plus etiam eius mali sentiat. Hoc autem falsum esse monstratum est. Iniquum quippe secundum iusticie distributiue formam est: ut is plus communis mali sustineat quod plus boni suscipere debet. quia ut dictum est/minus malum quod datur bonum est. Sed aduerte diligenter quod dicentes plus aut minus boni vel mali. de quantitate absoluta ipsius boni vel mali loquimur. et non de quantitate proportionali. De hac enim. loquendo: equale malum et equale bonum omnibus partibus de communibus dandum est. quia iustum in distributionibus in equalitate proportionali consistit. ut superius ex. 5. ethicorum diximus. Et quia paruum malum magis ledit nobile par-

te quam magnū vile: ut patet in membris corporis/et in proposito plus pauperculus leditur ex solutione duorum solidorum quam artifex minus egens ex solutione quattuor: ideo non versus falsum est illud assumptum. si equum est ut quod plus precipit boni/plus sentiat mali. Sed etiam patet: etiam sic non est per opinionem illam. Secundo peccat in eo quod subsumit. scilicet. subuentionem mutui est bonum commune huius vniuersitatis pauperum. Releuatio namque pauperis ex accepto mutuo/ex ipso mutui beneficio caret. Mutuum autem ad iusticiam commutatiuam adeo spectat: ut id iusticie distributiue attribuire ridiculum sit. Nisi forte distributio mutui statueretur. quod hic non fit. Iniusta deinde lex esset/ si qua statueret quod ex subuentione quam ex mutui beneficio quis precipit/ aliquid pecunie estimabile/ mutuantem daret. et similiter cuiusque alteri. cui ex alia causa non tenetur. Ex hac siquidem causa nulli civiliter obligatur quis amicabiliter debeat. Si mutaretur quoque argumentum/ et esset sermo non de subuentione per mutuum sed de comoditate perpetua mutui inueniendi quare totius communi esse dictum est: non potest adhuc concludi iusticia seruari. quoniam si penes comoditatem illam distributio oneris agenda est. quum comoditas illa omnibus mutui sumentibus equaliter respondeat: in equaliter distribui solutionis omnino nequaquam deberet. licet/ ut ex dictis patet/ iniquum sit malum distribui sicut et bonum. Secunda vero ratio quod metitur/ onus soluendi iuxta datam soluendi occasionem: facile soluitur dicendo quod aut occasionis vocabulo proprie utitur/ aut communiter. ut etiam causam occasionem vulgariter di-

cinus. Si proprie loquatur: falsum est quod huiusmodi occasionibus commensurande sint distributiones boni aut mali communis quod debetur partibus. ut patet in omni politia. secus autem de gratuitis dicendum esset remunerationibus. Si autem occasione per causam ponitur: tunc falsum subsumitur. Causa enim harum expensarum est vniuersitas ipsa quod pignorum tute vult pecunie Montem saluari. Et ex hoc clari patet veritas primi membri quia pauper ipse occasio valde remota est. et non nisi ipsa mediante et causante vniuersitate que soluere tenetur utpote non concurrens ad hoc nisi propter mutui petitionem. ex qua occasione sumit mutuant quod pignus vult. ex quo deinde puenit quod vniuersitas tenetur soluere. Patet igitur quod occasionibus huiusmodi nulla iusticia distributionis equari debet. Ex his autem formari alia potest ratio ad principale intentum talis. In hac pauperum vniuersitate quattuor sunt. Commoditas perpetui mutui habendi. Releuatio ex mutuo suscepto. Remota occasio/ non data sed sumpta/ alicuius expense. Et indigentia. Nulli horum distributio oneris huius iuste commensuratur in hoc monte/ ut patet ex dictis: ergo in capitulis motus iusticia distributiua non saluatur.

Capitulum. xiiij. Opinio dicens in monte hoc nullum esse proprie mutuum. sed societatem potius quandam piissimis capitulis ad comune bonum unitam.

Errerit prop

Shas forte rōm angustī as opinio alia/nedū hec capla sed alia que ab omnibus re pulsa videtur cōtatibus pietate plena defendere volēs. Hec q̄tū ad p̄positū spectat: tria dicit. Pri- mo q̄ hic ē cōtract⁹ societatis po sitive et perpetuo conseruatue. Secundo q̄ hic nō est contractus mutui proprie sed temporalis vs⁹ communis depositi. Tercio q̄ hic est contractus locationis opera- rū ad custodiā pignorum. zc. cui a paupib⁹ merces reddenda iuste exigit. zc. P̄mū declarat expla- nādo naturā hui⁹ montis sic: pau- pes ciues cōueniētes media iter cessione predicatorū zc. a diuitib⁹ et a se ipsis quandam pecunie sū mam dono obtinent nō distribuē- dā. s; ppetuo vsui eorū p modum mutui cōseruandā. eiusq̄ custodie ac predicti vsus dispensationi. et pignorū custodie et cure et ceteris vt supra p securitate cōis pecu- nie/ministri q̄dā a paupū p̄rib⁹ preponunt: reddendāq̄ statuitur eorum operibus merces a singu- lis pauperibus vt supra scilicet vn⁹ denarius p libra singulis mētib⁹ zc. Hec est paupū ciuium societas deponens sūmā illā sub cōib⁹ cu- stodib⁹ p modū mutui e⁹ paupib⁹ dispensandā et reddens mercedē custodib⁹ debitā zc. Et q̄ in socie- tate ista nunq̄ intēdit diuisio ca- pitalis cōis. s. depositi nec scd⁹ to- tū nec scd⁹ partē/s; potius cura re augmētum et p cōseruatione il- lius tuta q̄libet aliqd soluit puta duos denarios p libra zc. ideo hic est p̄tract⁹ societatis non diuisiue s; positue et ppetuo conseruatue

Scdm vero. s. q̄ nō sit hic cōtract⁹ mutui: probatur ex parte rei que mutuari dicitur: et ex parte extres- morum inter que mutuum dicitur. Ubicunq̄ nanq̄ est proprie mutui: ibi et res mutuata aliena est a iure petentis mutuum et mutu- ans omnino a petente mutui di- stinguitur. Sed hic neutrum isto- rum inuenitur quia pecunia que mutuatur communis est eis quib⁹ mutuatur. et mutuans est ipsum cōe depositum seu ipsa societas. que a pauperibus societatis mē- bris nō omnino distinguitur. Er- go non est hic proprie mutui. Ma- ior p̄positio assūpra quo ad vtrā q̄ sui partē ex ratione iustitie cō- mutatiue in mutuis patet. Quia iustitia commutatiua nō est inter totū et ptes et mutui nō ē nisi de eo quod alterius partis id est sin- gularis persone est. et cōsequēter omnino alienū ab hoc petēte mu- tui. vñ qñ paup a monte mutuum propter penuriā vocabulorū pe- tit: temporalem vsum communis depositi secundum veritatem pe- tit: non mutuum. Et ex hoc vltē- us manifeste sequitur q̄ vsura hic non est que mutuum explicite vlti- plice comitat. Tertiū atq̄ scilicet hic sit contractus mercenari⁹ inter ministros et pauperes: et cō- sequenter q̄ pauperes iuste tene- antur reddere eis mercedem. zc. vt per se notum relinquitur.

Capitulum xliij. Examen predice opinionis/determinans iniusticiam nihil minus inueniri in capitulis montis secundū hanc viam: q̄ secundum alias supra de- ctas.

Moniam autes

Opinio hec tanq̄ singu- laris cōiter derelicta vi- det: duo in eius examine faciēda occurrunt. vt scilicet p̄mo oñda- mus male formatū esse ab ea ca- sū montis pietatis: et p̄pterea cōi- ter minus eius dicta recipi: dein- de admissio casu/q̄ iniustitiā non- euitet manifestandum est q̄ con- tractus iste non sit socialis vt dī. Pauli. ii. pont. max. lris ad puli- nū legatū hētur vbi monet ne vl- tra stipendia ministris debita ali- quid accrescens hēat: ne forte vsu re labes aliqua incuratur. in con- tractum enī sociali/ex hoc q̄ socij ad cōis boni augmētū tendunt: ri- diculū est in dubiū apud sedē ma- xime Ap̄licam verti: an sit vsura. Q̄ ē hic sit cōtract⁹ mutui ex li- teris pluribus plurimum Romano- rum pont. patet. Semp enim mu- tuari dicit pecuniā pauperibus a mi- nistris montis. et distributionem mutuo sic anectunt: vt vere mutu- um restet. qm mutuari scdm quan- dā distributionē dicit vt. s. plus e- gentib⁹ (si cōstat) plus mutuetur infra tñ statuti latitudinē. Nec suf- ficit fugiendo dicere q̄ penuria vocabulorū huius cā est. Tum q̄ in promptu vocabulū t̄p̄alis vsus cōis depositi vel boni erat: tum q̄ expresse in litteris h̄mōi pecuniā collectā montē pietatis vocari dī. et depositata pecunia apud eosq̄ mutuaturi paupib⁹ sūt appellat. Si ei mutui vere nō interueniret mutui nomē qñq̄ mutatiū quoq̄ es- set et saltē circūlocutione aliqua nō eē mutui innuatū eē. p̄fer- tim q̄ oēs forte h̄mōi lre emana- rūt ad instantiā eorū q̄ vsurā i hoc

monte nō esse contendunt. Qua- ei faciliore et magis apparēte via excludi vsura potuiss; q̄ mutui nō interuenire declarando. S; quid i probabili⁹ moro: probat rōe nō esse h̄mōi cōtractū sociale absq̄ mutuo vt dī. Ubicunq̄ iustū est secundum equalitatē simplici- ter rei accepte ad datam: ibi vere est iusticia cōmutatiua. S; cōtra- ctus ille q̄ mutui vocatur iter mō- tē et iōanē paupem ē iustus scdm equalitatē simplicit̄ pecunie red- dite ad acceptā: ergo ē cōtractus iustitie cōmutatiue. S; iusticia cō- mutatiua nō vertit̄ inter totū seu totius bonū vt sic et partē/s; inter partē et partē: ita q̄ ē totū vt ex- tremū cōmutatiue iustitie partis rationes h; vt ex dictis patet que ex. S. T. exp̄sse h̄ntur ergo cōtra- ctus iste nō ē iter montē inq̄tū ē totū siue cōe bonū et iōanē pau- perē inq̄tū totius partē. s; ē inter totū inq̄tū partis rōem h; et iōa- nē paupere vnū de pplo zc. Et cō- sequēter ē vere p̄tract⁹ mutui. Ad- misso aut talis societatis p̄tractu q̄ si nō ē: poss; tñ fieri: iustitiā om- nino ibi cōmitti sic declarat. In cō- tractib⁹ istis de q̄b⁹ est sermo/aut stādū ē infra limites cōmutatiue iustitie: aut infra limites iustitie di- stributiue: aut vtriusq̄: aut neutri- us. Si scd⁹ iustitie cōmutatiue pu- re formā agim⁹: quū p̄st; q̄ totū a- p̄ eā vt ps reputat: id ad q̄ totū teneat apte exigi nō p̄t. Et p̄nter q̄us societas paupū teneatur sol- uere mercedē ministris/iniuste tñ ab hoc paupē exigitur q̄ nō i eius fauorem sit. Et breuiter eodē mo- do hic conuincitur iniusticia vsu- ra quo superius infra iusticie com- mutatiue terminos probauim⁹ in-

De monte

ueniri. Si scdm iusticiā distributi
uā purā pcedendū est credi: qm
cōtract⁹ locationis oparū nō ē in
ter ministros z singulos paupes.
sz int⁹ mīstros et societate paupū:
vt supius dicebatur: manifestus
error statim patet. qm locatio opa
rū et eius merces/ z sīl⁹ acceptio
pecunie que mutuata dicitur/et
eius restitutio fingi nō pōt qn e
qualitate cōmutatiue iustitie re
quirat. Si aut vtriusq⁹ iustitie for
ma misceat: scd⁹ veritate idem ē ca
s⁹ iste cū eo quē sup⁹ scd⁹ distri
butiue iustitie modū disputauim⁹
et cōclusimus iniustū esse. In hac si
quidem societate distributio nō a
liter q⁹ ibi misceat/ nisi q⁹ ista opio
ponit ipsā pecuniā p modū mutui
etiā distribui in/ vsū zc. Sz hoc ni
hil penitus variat casum quo ad
rationem iusti vel iniusti. q⁹ in so
cietate ista aut oēs hñtur equales
aut non. Si omnes equales: ergo
iniuste vnus plus alio grauatur one
re solutionis ad quā societas te
netur. qm scdm dignitatem iustuz
in distributionibus attenditur. Si
inequalitas inter eos ponit: quuz
nō nisi rōe indigentie ponatur: q⁹
plus egenti plus mutuanduz sta
tuit infra latitudinē tñ aliq⁹ puta
io. ducatorum: tunc manifeste re
dit iniquitas illa in distributioni
bus qua plus accipiens commu
nis boni/ plus cogitur sentire cōis
malī. z distributio communis one
ris cōmensuratur singulorū indi
gentie. Et manifest⁹ accidit hic
iniusticia que in gabellis pro re
bus que deferuntur ad vsū. inue
nitur. Et rob⁹ enim iniustum ex
natura rei inuenitur ex eadem cā.
q⁹ scilicet supportatio cōis oner⁹
cōmensurat⁹ necessario vsui. vsus

aut necessari⁹ cōmensuratur indi
gentie. z sic de p⁹io ad vltimū p⁹iet
tate seruata oneris cōis distribu
tio indigentie ciuium z paupū cō
mensurat⁹. qd est iniquum. Refu
git enim oīs auris q⁹ tanto quoq⁹
cōib⁹ grauet⁹ q⁹to magis p⁹rijs in
diget. In hac ei societate quāto q⁹s
magis eget vt p⁹rijs possit pro
uidere necessitatibus: tanto mai⁹
mutuum sumit et diutius retine
re cogitur. et tantoplus exigitur
ab eo pecunie debite a societate:
pro seruitijs sibi impensis vt pa
tet. Et ne iterum dicta repetatur
eodem ē modo hic iniusticia distri
butiua: sicut superius eis dē ratio
nib⁹. Si aut neutrius iusticie for
mā introduct oportere quis putet
sz iusticiā legalē tñ: que commu
ne bonum p se respicit/ z ad illud
oīa dirigit cū fraterna quadā so
cietate: errat imprimis ad frater
nam societatem confugiens. quo
niam operationes hic interueni
entes secundum genus suum ad
iusticiā non ad amicitiam zc. spe
ctant. qm sūt opationes ad alter⁹
cū ciuili debito equalitatis in qb⁹
ratio iusti cōsistit. Nec fraternavo
luntas oīa cōia volens hic appa
ret nisi apud mētis p⁹rie parū cō
potes. q⁹ omne volūtariū iudicat
simplicitervoluntarium. Errat de
inde quia sub iustitia legali seuge
nerali non cadūt nisi in differētia
et que aliarum sunt virtutum et
victorū. Expresse nanq⁹ in quinto
ethicorū hētur q⁹ oīs particularis
bonitas aut malicia sub iusticia
legali cadens sub aliqua alia vir
tute aut vicio necesse est cōtineat⁹
quū ergo p⁹stet q⁹ actus hi indiffe
rentes nō sint/ z nō sint oē bonum
aut oē malū: o⁹ q⁹ sub alia virtute

Pietatis

aut vicio cōprehēdatur. Et si huic
lūxerim⁹ supradicta: q⁹ f. spectant
ad iusticiā: o⁹ ad cōmutatiuā v⁹l di
tributiua descendere. vt fecim⁹. se
cūdū quas iam p⁹iniusticiā euita
ri i cap⁹ hui⁹ mōtis si posse. Ad
rōes: ergo qbus p⁹bat q⁹ hic nō i
teruenit mutui: dicendū est q⁹ in
ter assumpta et casum est impli
catio contradictionis. Repugnat
enim q⁹ sit cōtractus rei inter to
tum vt sic/ et eius partē: et q⁹ sint
secūdū equalitatē rei ad rē. Si nā
q⁹ est scdm equalitatē rei ad rē: er
go ē iusticia cōmutatiua ergo iter
partē z partē. ergo nō inter totuz
vt sic/ et partē. Et sīl⁹ si ē inter to
tū vt sic/ et partem: ergo ē scdm di
gnitatē partiū in toto ergo nō se
cūdum equalitatē rei acceptē aut
date. constat autē q⁹ hic seruatur
eq⁹litas rei ad rē dū a paupe mutu
um restituitur. Et tñ scdm istā op⁹i
nionē/ inter totum vt sic/ et par
tē cōtractus est. implicatio igitur
accidit. Est aut cā defect⁹ in h⁹ mōi
rōe: q⁹ nō discernitur inter p se. et
per accidēs. Accidit ei monti inq⁹
tū pecuniā reddendā tribuit pau
per: vt suis prouideat necessitati
bus: q⁹ totū sit. Hoc ei sub partis
rōe facit. Et iō mutuans hic ē om
nino aliū a mutui sumēte si for
maliter considerantur. qm singu
lariū psonarū quo ad hoc locū te
nent. Et similiter accidit pecunie
inq⁹ tū sic iōāni paup⁹ mutuatur:
q⁹ cōitatis aut cōis societatis aut
cuiusq⁹ alterius/ aut nullius sit.
Sufficit ei q⁹ iōāns paup⁹ sic nō
sit. q⁹ ad eius restitutionem inte
gre non teneatur. Accidit quoq⁹
defectus: q⁹ inter totuz et partes
necessaria discretio omittitur. In
hui⁹ modī enī totū/ spē a parte dif

fert. et qd toti debetur: parti non
debetur. Et similiter ad qd totuz
tenetur. pars non tenetur: loq⁹n
do semp scd⁹ equalitatē rei ad rē
que hic ē. qm p seruitijs societati
impensis/ non in fauorem huius
qui accepit mutuū vt sic/ sz totius
perpetue societatis: tenetur ipsa
ad mercedem reddendā ministris
vt supra patuit. et restitui sic ac cō
seruari pecuniam vult. Accidit et
tertio defectus in hac via/ quia si
distinguit in ter aliquid fieri in fa
uorē paup⁹ mutuū sumētis pro
xime et remore. Quod enim in fa
uorē cōis ppetueq⁹ societatis fit
non nisi r emote fit in fauorem: vt
ex dictis patet. Nullo igitur mo
do capitula huius montis pietas
tis iniustitiā subterfugere possūt.
Capitulu xi. Exclusio quorū
dā extraneorū dictorū cōcludens
vltimo intentā sententiam.

Pragratis omnib⁹ i⁹s o⁹
p⁹inionibus que aliquid
ad ppositū ex moralib⁹
rōib⁹ adduxerūt: restat p
mo nominanda tñ opio dicēsmō
tē hinc pietatis cū suis capitulis
non mutuū facere. sed rem quan
dam diuinam esse/ hōib⁹ ineffabi
lē z p⁹pea rōib⁹ h⁹ mōi/ que huma
nos scrutantur actus/ nō omnino
commitendum esse iudiciū hui⁹
montis zc. Nos enim cum sua di
uinitate veluti loquentes in aere
reliquere oportet. Remanet dein
de eis satisfaciendum qui con
tractus huius montis ab applica
sede approbatos dicūt aut audiūt
ac per hoc ratiōes sophisticas pu
tant. etiam si soluere nesciant.
Sciunt igitur q⁹ montem quidem
pietatis ab applica sede appro
batū. sz nō illius cap⁹la. vt ex p⁹lo

litterarū approbationis cōiungere potui. Appellatur autē mons pietatis/vt in eisdem dī/summa illa pecunie pie collecta. et sub custodi bus deposita ad perpetuā releuatio nē pauperū. mutuo mediante. Vbi nota q̄ mons ipse ē simplicit̄ approbat⁹ et erect⁹ ab ipso summo pōtē fice. Et autē capla supradicta/sūt approbata cū hoc adiectiuo. s. sacris canonibus nō p̄traria. Unde si qua capla sunt sacris canonib⁹ cōtraria: approbata nō sunt. Hec autē esse ea q̄ iniusticiā continent: null⁹ dubitat. Non sunt igitur approbata capla illa q̄ iniusta eē superi⁹ monstrat⁹ ē. Propter qd̄ (si ita est) nō parū pctm̄ fuit facere imprimi summi pōtēficis bullas trācatas absq̄ illa particula. s. sacris canonibus nō p̄traria. Quare? si quidē ē animarū. in quē ego icidifsem/vel saltē absq̄ suspēsiōe nō fuisset: nisi vna voce audisset sic haberi i originalib⁹. et calamo scriptā particulam illam in bulle mātuanē copia vidisset. Ex hac quoq̄ eadē radice satisfiit illis qui ex priuilegijs et indulgētijs cōcessis a romano pōtēfice illis qui ad mōtis conseruationem aut augmentum/man⁹ porrigunt adiutrices/arguunt. Jam. n. p̄ q̄ mons ipse sanct⁹ est. et in ordinē ad illuz hec oīa conceduntur. Annexa tamen mala ex hoc/non approbantur. s. pōt⁹ tolerantur/ad euitationem maioris mali. quo p̄ publicos vsurarios res pauperum vorātur. Ex rationibus ergo p̄p̄ijs iusticie cōmutatiue et iusticie distributiue/clarum iam esse cuiuslibet patet/nō solū q̄ nullo predictorū modorū iniusticie macula abest a capitulis montis huius: sed etia q̄

quocūq̄ alio modo casus forme/ iusticie eq̄litas nō seruatur. Nec oportet oēm sigillatim obiectionē excludere. qm̄ ex supradictis que ex ethicis Aristote. et doctrina. S. L. adeo supra sunt: vt si sigillatiz allegatio fieret: omnia plena allegationib⁹ essent: cuiuslibet in moribus exercitato facile est omnib⁹ satisfacere. vt oēs veritatē agnoscant que a prima ē veritate. Cui honor et gl̄ia sit ex hoc opusculo. Papie in S. Apollinare completo hodie. i. die. xij. Julij. M. cccc. xcviij. per infinita sc̄la sc̄lorū amē.

Meritur vtriusq̄

 votum quo quis p̄mittit offerre aliqd̄ alicui parti culari imagini Beate virginis: sit acquisitum ius illi ecclesie. Et videtur q̄ sic. Primo. Quia p̄ p̄missionē acquiritur ius illi cui fit p̄missio. Unde pōt agere cōtra eū q̄ promittit: si nō seruauit p̄missū. Sed in talibus votis fit p̄missio non soli deo/ sed etiam tali ecclesie/ ip̄licite v̄l explicite: ergo p̄ tale votū acq̄ritur ius illi ecclesie. Minor p̄ ex eo q̄ sic vouēs itēdit se obligare nō solū ad offerēdū deo tale qd̄: s. ad offerēdū tali ecclesie vel imagini. Si dicat q̄ illa p̄missio nō ē acceptata a p̄latib⁹ illi⁹ ecclesie/ et iō nō acq̄rit illis ius: Cōtra hoc ē Tū q̄ est acceptata imp̄licite/ Quā q̄ admodū p̄stat deū acceptare p̄missionē sibi factam: ita ecclesiā. Tū q̄ acceptatio nō exigit ad hoc q̄ acq̄rat ius i h̄mōi vt p̄ i legatis factis eccl̄ijs. Preterea. Si p̄ tale votū nō esset acq̄sitū ius ecclesie: nō posset ecclesiā ip̄a agere p̄tra vouētē. S. ecclesiā agit p̄tra nō seruātes talia vota vt p̄

extra de censibus capitulo ex parte et ab Inno. et ab Abba. ibi et ex glo. 12. q. 1. capitu. scimus et archidi. i. bi ergo.

In oppositum est Guillelmi et summe pisane sequaciumq̄ opinio.

Respondet. Quidam tenent vel absq̄ ratione aliqua: vel propter rationes adductas/ q̄ talivo to acquiritur ius illi ecclesie cui res offerenda vouendo decreta ē: et propterea talia vota esse incōmutabilia ac per hoc mortaliter peccare commutantes huiusmodi vota. Alij vero oppositum sentiunt: dicentes hec vota esse cōmutabilia sicut et cetera quando scilicet necessitas vel vtilitas id exposcit. Et horū (iudicio meo) opinio vera est. et cōformis theologorum antiquorum sententie. Vera quidem: quia quum ex voto nulli ius aliquod acquiratur nisi ex obligatione vouētis/ obligatio autē vouētis ex sola eius p̄missione oriatur: sc̄z q̄ in voto inuenitur p̄missio/ iudicanda ē obligatio et iuris acquisitio. Quum autē in voto sint duo scilicet p̄missio/ et res p̄missa: et cōtingat q̄nq̄ rem p̄missā vnā aliā p̄missionē esse/ vt in voto professōis: necesse ē duo eē ḡia vtorū. Quedā vna p̄missione p̄tenta: quedam duplici p̄missione munita. Et vota quidez illa que vnica tm̄ cōtinent p̄missionē: soli deo cui p̄missio illa necessario fit/ ius acq̄rit. Talia autē sūt/ oīa vota q̄bus deo tm̄ aliquid promittim⁹. vota autē que duplicē implicant p̄missionem/ alteram vt materiā voti/ alterā vt eēntiaz voti: duob⁹ ius acq̄rit. Et creaturis illis q̄b⁹ aliqua boni p̄missio fit

et creatori/ cui vouetur implenda p̄missio creaturis illis facta. talia autē sunt vota quibus sc̄ris/ aut p̄latis/ aliqd̄ pollicemur. vt. S. L. in. 22. q. 88. art. 5. docuit. In huiusmodi siquidem votis/ p̄missio obedientie p̄latotāq̄ quoddam superogationis bonū/ est res p̄missa deo. et materia voti. p̄missio autē qua deo ad id nos seruandū obligamur: eēntia voti ē. et actus latrie. Et quoniam p̄missio rationis actus est expectationem pariens in eo cui fit p̄missio: nō potest fieri nisi rōem h̄ntib⁹. Et consequenter nulla p̄missio sub voto cadere pōt: nisi que creatori aut rōnali creature fiat. Ac p̄ hoc ex voto nulli pōt ius acq̄ri: nisi creatori: aut creature rōnali. Sola ei p̄missio in voto ius parit. quum ergo in huiusmodi votis que fiunt alicui imagini crucifixi: aut beate virginis et c. nulli fiat p̄missio: nisi deo et sancto alicui: nulli p̄sequenter acquiritur ius nisi deo et sc̄tis. Eiusdem autem auctoritatis est dispensare vel commutare p̄missiones factas deo: et siue curie celesti. quum non sit minor auctoritas ecclesie in concernentibus celestē curiaz: q̄ in spectantibus ad eius p̄cipē. nec aliqd̄ damnū ciuib⁹ celestibus prouenire possit quib⁹ de⁹ ip̄e ē oīa. vnde oīa h̄mōi vota cōmutabilia sunt: habita rōe gl̄ie illorū sc̄torū q̄b⁹ p̄missū aliquid erat. Nec inficietur aliqd̄ implicari in his votis p̄missionem p̄latis illius ecclesie ex eo q̄ res quā vouens p̄mittit offerre illi ecclesie: intelligitur p̄latis ecclesie p̄missa. Hoc eni flm̄ eē ex eo constat: q̄ in huiusmodi votis locus i quo implēdū ē votū nō ca-

est sub voto: ut persona cui fit promissio, scilicet ut circumstantia rei promissa. Sicut tempus et quantitas: et alia huiusmodi. Nihil enim aliud homini votis agitur: nisi quod promittitur deo talis res, tali tempore: et in tali loco offerenda. ubi per nullam promissionem prelati ecclesie esse materiam voti sed tantummodo rem talibus circumstantiis vestitam. Nec refert an tales circumstantie sint locus: tempus quantitas etc. an sint persone humane. Siquis enim vouerit nutriturus se tales pauperes christi uno die: quod uis teneatur hoc facere: potest tamen eius commutationem procurare et obtinere. sicut et aliorum supradictorum. quod persona ille non concurrunt in illo voto ut quibus fit promissio aliqua: sed ut circumstantia elemosine offerende deo ut dicitur *S. L. in. 4. d. 38. q. prima arti. primo. q. prima ad quitum*. Nec oportet in huiusmodi votis obliquos nominum casus poterare an. scilicet vouens dixerit secum: promitto deo et beate marie offerre cereum in tali ecclesia an dixerit: promitto deo et tibi beate marie talis ecclesie offerre cereum ut credatur per hanc diuersitatem in secundo casu acquiri ius illi ecclesie quod imago illius ecclesie significatur ibi concurrere ut persona cui fit promissio. Hoc ei friuolum esse ex duobus patet. Primo quod imaginem vouens non alloquitur nisi secundum id representet. scilicet beatam virginem in celo regnantem. Et quum non promittat nisi ei cui loquitur: ipsi soli promittitur. Et sic cetera procurant ut circumstantie rei promissae Secundo quod omnia que implicite in voto inveniuntur: infra voti limites secundum voti rationem interpretanda sunt nisi ex intentione vouentium aliud habeat. Voti autem ratione deo promissio fieri exigit. Alia autem promissio

non est ut materia habere: tunc tamen promittitur: quando alicui creature rationabili promissio seruanda votive promissioni adiungitur. ut ex dictis patet. Quod si autem ex intentione vouentium qui non nisi vouere intendunt: quod promissionem superne curie creditur importare: quod talis promissio non adiungitur voto. Melinquitur igitur quod omnia ut circumstantie rei promissae intelligentur: et sola super na curia concurrat ut persona cui fit promissio. Conformis autem theologia opio ista est: quod indistincte communiter theologi scripserunt omne votum esse commutabile in votum religionis. Constat autem id de quo est ius acquisitum alicui ecclesie non posse commutari in votum religionis. Non enim satisficit pensio in ecclesie debite cathedrali si debitor ingreditur religionem: nec ab obligatione soluendi legati aut contractus ingressus religionis absoluit. nec acceptanda est cuiusdam glossa dicentis hoc intelligi de votis personalibus non autem de votis realibus. voluntaria enim est admirandum quippe est valde si restringendum dicrum commune foret: cur eorum aliquis explicite vel implicite non restricterit. imo Ricardus omnia ad realia vota extendit vult: unus tamen excipiens scilicet de notabili subsidio terre sancte in quo papam consulendus dicit. *S. L. quod in. 22. q. vltima ex presse sentit quod obligatus voto simpliciter religioni imperfectiori: reus fracti voti non est si perfectiore religionem ingreditur: quod in maiori clauditur minus.* Ex hoc apte insinuat per votum non esse acquisitum ius religioni illi imperfectiori. Si enim acquisitum ius alteri religioni

esset non posset absque violatione voti proprio motu aliam religionem preferre ingredi. quum in his quod alterius concernunt locum non habet propositum/dicens quod in maiori clauditur minus. Non enim quod dicitur. 100. alicui ecclesie si soluat. 150. alteri ecclesie ubi sanctius viuatur etc. absolutus est a debito. Si igitur ex voto simplici non acquiritur religioni ius persone voto promissae: nonne quod nec aliarum rerum Non acquiritur igitur ius aliquod ecclesie/ ex eo quod aliquid ibi offerendum vouet/ siue ad ornatum/ siue ad subsidium/ siue ad quodcumque aliud commodum ecclesie spectet. teneat tamen vouens implere quod vouit. et ibi offerre/ ubi se oblatum vouit. Alioquin si absque dispensatione vel commutatione/ votum integre non seruaret: mortaliter peccaret. Et per hec patet responsio ad primum. Falsum est enim quod in his votis fiat aliqua promissio prelati ecclesie iam ei patet quod quum dupliciter promissio possit in voto inueniri scilicet formaliter et materialiter: de illa que est essentia voti constat quod creatori tamen fit Materia autem voti: si promissio esse debet: oportet quod creature rationali fiat. Et si indispensabilis/ aut incommutabilis: oportet quod fiat creature rationali militantis ecclesie cui ex commutatione damnum et preiudicium fieret. quod hic non accideret ex dictis liquet. Ad secundum. de secundum theologiam loquendo ad quam spectat de votis tractare: quod ecclesie posse agere contra vota huiusmodi non seruantes: potest dupliciter intelligi uno modo ut ecclesia agat prius suo contra eum quod vouit et sic nec iure probat/ nec ratione personat quod agere possit. quod nulla sibi pollicitatione facta/ nisi sibi exigendi ius comm

gruit. Ex decretali siquidem illa hoc non habetur quum ibi agitur contra eos qui iam antea observatione se debitorum ecclesie constituerunt ex votis emissis. Occurritque ibi obligatio votiva quasi per accidens. Ex quacumque siquidem causa legibus temporibus continue persoluerent certam frumentum mensuram: eadem questio emerisset. Auctoritas autem Innocentii. Abba. Archidiaconi. reglo. non est maior rationibus super quibus fundatur. quas constat non concludere acquiritur esse ius ecclesie alicui. Innocentius opinans monasterium posse agere contra eum qui vouit ingredi illud: fuit dat se super hoc quod votum est obligatorium. Ex hoc autem non sequitur quod illud possit agere/ sed ille cui promissio facta est. De. scilicet Abbas vero super verbis illius decretalis. scilicet cogendi exigenda. Sed ex his nihil habetur ad propositum quod utrumque loquitur quod ecclesie erat ius acquisitum ex ipso uoluntate iustitiam observatione. 15 lo. vero illa quod vniuersaliter absolute/ et imperialemente loquitur/ dicens quod ex nulla pollicitatione potest quis pueniri nihil obstat. Quis super nulla ratione fuit detur si ad hoc adducatur propositum. Archidiaconi vero predicta sequitur. Posset quoque forte melius dici quod doctores isti dicant quod ecclesie possit agere: si tamen id quod habet ius acquisitum. scilicet potius propter obligationem vouentium. utrumque ex rationibus suis. Alio modo contingit ecclesie agere vtices dei gerit cui est facta promissio. et hoc modo episcopus quidem ex officio agere potest contra non seruantes talia vota. Alie vero ecclesiastice persone possunt indirecte agere suggerendo in fauorem diuini cultus. Et quia hoc mediis est in se posse conueniri ab ecclesia ut illi dicebant/ et si posse pueniri/ ut alii sentiebant/ id non est mirum

si diuersa senserūt. Ad mediū. n. ex extremis venit. Wātue. Die iij. Martij. M. D.

Queritur utrū liceat Maleficiū soluere/ opā maleficij ad hoc parati vtendo. Et videtur q̄ sic. Et necessitate exigente licet vti iniquitate alterius ad cōmodū propriū. vtpz i petente mutuū ab vsurario. Sed hic nihil aliud interuenit nisi vti iniquitate alterius parati. ergo hoc ē licitū. Et cōfirmatur. Quia non minus malum ē iurare p̄ idola/ q̄ simplex Maleficiū. Sed scdm Augustinū ad Pūblicolā/licitum est vti iuramento alteri p̄ idola in pacis federe cōponendo: ergo licitum quoq̄ erit necessitate vrgēte vti Maleficio alterius.

En oppositū est cōmunis sententia Theologorum.

Respondeo. Quāuis p̄sum ptuosa quedā ac temeraria opinio senserit licitū esse nō inducere ad maleficiū faciendum/ sed necessitate extāte/ vti iniquitate parati ad maleficiū faciendum/ propter rationem supradictam: indubie tamen ab omnibus fidelibus oppositum tenendum est. Tum propter diuinū p̄ceptum p̄mulgatū leui. 19. et 20. et deut. 18. Prohibetur siquidem in his locis recursus ad magos/ ariolos/ diuinos. et. Constat aut q̄ tales sunt parati ad huiusmodi sacrilegia: et hoies vt plurimum necessitate aliqua consueuerunt declinare ad eos. Auctoitate ergo diuina damnantur recurrentes ad eos q̄ parati sunt Maleficia agere: et mortis pena puniendi dicuntur. et abhominabiles

De

dño. Illicitum est igitur vti iniquitate sortilegorū/ Maleficorū/ et aliorum huiusmodi. ad suū cōmodū quacūq̄ id necessitate/ volūtarietū fiat. Tum propter rationē. Ad cuius euentiā/ Sciendū est nō semper licere vti iniquitate alterius parati ad peccandū. sed tūc solū q̄n potest hoc fieri absq̄ participatione in crimine. Quā autē hoc contingat: hinc sumēdum est. Duo sūt genera operū que male exerceri p̄nt a paratis ad peccandū. Quedam sūt que deformitatem peccati habent necessario annexam/ sicq̄ ab his nō possunt etiam si vellent absq̄ peccato fieri. vt p̄ de meretricio actu. Quedaz vero sūt que scdm se bona/ vel nō mala sunt: que tamē ex voluntate operantium semper habent annexum peccatū. vt p̄ de mutuo vsurarij. Mutuare. n. non exigit peccatū. sed vsurarius paratus est annexere semp mutuo vsure viciū. Ex hoc aut sequitur alia differentia q̄ primos actus nullus potest petere/ aut p̄sentire vt ab alio fiant. q̄ sunt secundū se mali. Et Ro. 1. dicitur. Digni sūt morte nō solum qui talia agunt: sed etiaz q̄ consentiunt facientibus. Secundi vero generis acti licite potest quis petere et eis consentire. q̄n deformitatem p̄cti non ex se trahūt sed voluntatem alterius adiūctā sustinent. Ex hac autem sequitur tertia differentia. q̄. i. in p̄is actibus non licet vti iniquitate alteri. q̄ hoc fieri non potest absq̄ propria. In secundis vero licite potest quis vti iniquitate parati ad hoc: q̄ ipse petit actum bonū. puta mutuū. sed ille adiungit iniquitatem sibi ipi. Quobz quoq̄ modis p̄tingit

Maleficijs

maleficio a maleficis solui. primo per simplicē dissolutionē. seu destructionem Maleficij prius facti. puta dissoluendo ligaturaz capillorum cum anulo ligneo et. Et hoc absq̄ dubio licitum est. Nec ē opus malefici aut malefici ē. s. hominis scientis impedimentū boni proximi sui. Quoniam hic nulla euenit demonū inuocatio. sed sola dissolutio signi quo durante diabolus statuerat malum conseruare alterius. Secundo per inuocationem demonū/ seu aliud maleficiū. Et hoc est absq̄ dubio peccatum mortale. et est opus malefici inquantum maleficus. Et quia tale opus non ex voluntate malefici sed ex necessitate deformitatem peccati sibi cōiungit. ideo nō solum agentes/ sed petentes et cōsentientes peccato se subiiciunt. Et ideo quis liceat debita prudētia adhibita ire ad maleficiū/ et rogare vt factum maleficiū destruatur simplici dissolutione: nō tamen licet ire ad eū petendo vt alio maleficio aut inuocatione demonum primum destruat. Nec etiam licet absolute ire ad maleficiū/ et absolute petere vt succurrat maleficiato. Tū quia malefici op⁹ vt sic petitur/ q̄n absolute petitur. sicut quum quilibet alius artifex exponitur: Tum quia particulare op⁹ necesse est petere/ et non vage relinquere arbitrio viri diabolici petitionem propriam. Et per hec patere potest responsio ad obiecta. Tunc enim tantum licet vti iniquitate alterius ad propriū cōmodū et. q̄n petens petit actū bonū/ vel non malum: Sic q̄ potest a rogato fieri absq̄ peccato. quē admodum p̄tingit/ et in acceptione mu

tui sub vsuris: et in postulatiōe pacis cum infidelibus. Ille. n. petit mutuum/ quod potest gratis concedi: et hic petit fedus pacis/ quod potest ab illis principibus fieri et stabiliri absq̄ peccato. veniendo ad fidem et iurādo per verbum Deum. Quis sciatur neutrum id velle facere/ absq̄ peccato. q̄ parati sunt ex bonis petitis sumere occasione peccandi. Sed a maleficis/ id quod petitur fieri nō potest absq̄ peccato. Quoniam subuentio demoniaca petitur necessario ab ijs qui non possunt aliter subuenire q̄ per demonum inuocationē. Mediolani die. xxvi. martij. M. D.

Queritur utrum in vsura transferatur dominium. Et videtur q̄ sic. Primo quia quū homo sit dñs rerum exteriorum per voluntate: ex voluntaria translatione rei sue in alterum transfertur dñiū. S. accipiens mutuum sub vsuris volūtariē transfert plus sorte in alterum: ergo. Si dicatur q̄ vsure solutio non est simpliciter voluntaria/ et ideo nō transfert dñiū: Contra: voluntarium mixtum quale ē in vsura: est voluntarium simpliciter/ Quis non sit omnino voluntarium quia habet aliquid inuoluntarij admixtū. vtpz ex. 3. ethicorū: et ex eoq̄ si quis taliter voluntarie cōsentiret actui peccati/ puta stupro: non excusaret a peccato mortali. quod non potest nisi voluntarie committi. Quāuis enim male libenter: omnibus tamē consideratis/ voluntarie hoc eligit. Preterea. In ijs q̄ tradunt metu mortis: transfertur dominium. ergo et in

D. i.

usura. Consequētia probat. qz ibi tanto min⁹ ē de volūtario: q̄to me tus mortis maior/ amissio vel de fectu rerū exteriorum. inducente ad accipiēdum mutuū sub usuris. Titulus quoqz habendi z possidē di/ iniustior ē in extorquente ali quid metu mortis: q̄ in extorquē te per usurarium mutuū. Si ergo ibi transfertur dñum: necesse est hic quoqz transferri.

In oppositum est sanct⁹ Thomas. in. 22. questione. lxxvii.

Responsio. In hac dubitatioe sunt tres opiniones. Prima est te nentiū in usura transferri dñum. Et ij mouentur rationibus adduc tis. Habetqz opinio hec antiq̄s sectatores. vt sanctus Thomas i 4. d. 15. dicit. Sequiqz eam viden tur Scotus in. 4. d. 15. q. 2. art. 3. et p̄e. de palude ibidem. z Glo. 14. q. 4. si quis usurā. Secunda est te nentiū in usura transferri domi nium aliquorum. s. eorum q̄ usu cō sumuntur: et aliquorum nō. s. eoz quorū vsus non est eoz p̄sumptio. Sed qz hec distinctio nulla ratio ne fulcitur: ideo dimittēda est no uitas hec. Non. n. ex qualitate rei p̄ usuraz extorite otri potest ratio transferendi vel non transferen di dñum. Quuz res data materia liter concurrat in huiusmodi con tractibus/ z translatio dñij ex vo luntate z iusticia depēdeat. Ter tia autē opinio est dicentiū in usu ra non transferri dñum. Et hec habet omnis generis sectatores. Tenent autem eam. S. L. z Bo: nauentura. hic quidem in. 4. d. 15. ille vero in. 22. q. 77. art. 3. vbi i cal ce corporis articuli dicit hec ver ba. Siquis domum vel agrum al terius per usuram extorsisset: non

solum tenetur restituere domum vel agrum/ sed etiam fructus in p ceptos. qz sunt fruct⁹ rerum qua rum alius est dominus. et ideo ei debentur. Et quia hec opinio iu dicio meorationabilior ē: ideo in tendo probare eius veritatem tri pliciter prenotando primo qz tras ditio rei/ z translatio dñij illi⁹ rei/ non sunt inseparabiliter cōnere. Contingit enim rem puta vestem alteri tradere absqz translatione dñij. quia potest multis rationib⁹ tradi. in depositum scilicet vel i p̄l gnus zc. Contingit z dñij rei pu ta vestis/ alteri tradere absqz ip sius vestis traditione. vtpz quum donatur alteri res a tertio occu pata. Ex hac autem separabilita te manifeste habetur qz ad volun tariam traditionem rei non sequi tur necessario voluntaria transla tio domini⁹ illius rei. Ad quod em non sequitur translatio domini⁹ fieri non pōt vt sequatur transla tio domini⁹ voluntaria. Constat autem qz voluntariam traditionē rei domini⁹ translatio nō sequitur. vtpatet quum traditur in depōsi tum. Non comitatur igitur neces sario voluntaria translatio dñij/ voluntariāz traditionem rei. Hoc ergo stante: arguitur sic. in usura aut trāsferē dñum ex ip̄a volūta ria usure exhibitione: aut ex aditū cta volūtaria trāslatioe dñij: aut ex vtrazqz simul. S3 nihil horz hoc efficit: ergo. diuisio ē sufficiēs. qm homo ē dñs rez exteriorz p volun tatem. z in proposito necesse est si dñum transferē/ volūtate soluē tis usuras hoc fieri. qm p̄stat lege aut quacūqz aliena volūtate hoc nō causari. Volūtate aut soluēt⁹ hoc fieri duplici rātū via pōt. Aut

per exhibitionē rei: aut p ip̄ā trā slationem dñij. Aut enī transferē dñum eo qz soluēs usuras volun tarie dat usurario plus sorte: aut qz intendit trāsferre dñum illius excrefcētie a se in usurarium: vel ppter vtrūqz. Sed qz dñum non trāsferatur ex vi volūtarie tradi tionis illius excrefcētie: ex dictis patere pōt. iam. n. p3 qz ad hoc nō sequit⁹ necessario translatio dñij. Ex hoc. n. qz usurario do vñū ducā tū p usura: nihil aliud necessario cōiungi pōt/ nisi qz volūtarie illuz ei assigno. Hec pōt ex hoc p̄uinci qz trado illum ad hoc vt sit suus. Et si queratur/ Ad quid ergo das ducatū illi: in promptu respōsio ē. Ego qdē do qz mutuare aliter nō vult. Ad quid autem ipse viderit: qui iuste a me hoc vult. Et confir matur. qz sicut soluēs usurā con sentit in solutionē ducati/ z tamē non cōsentit in eā inq̄tū iniusta ē qz nullus patit iniustum volens/ vt dicitur in. 5. ethicor: ita p̄sentit in nudam traditionem ducati. absqz hoc qz consentiat in trāsla tionē domini⁹ illi⁹. Qz vero i sol uente usuras nō sit intētio trāsfe rendi dominiū: patet ex eo qz in h̄mōi partim inuoluntarijs tradi tionibus/ q̄to minor abdicatio/ iu ris p̄prij saluari pōt: tanta cēsen da ē. z non maior. vtpz de proiciē te merces p̄prias in mare/ orta tē pestate. Quāuis. n. p̄iectio talis sit volūtaria: nō tamē habent res proiecte p derelictis. S3 intēdit p̄iiciens si res casu saluant: vt su as habere. Unde z delatas a ma ris impetu in terram/ si quis acci peret: tenet domino perēti z ostē dēti iuas esse: libere tradere. Qd stat aut qz minus abdicat. a se ius

qz habet in re/ dās eā retinēdo si bi dominiū: qz trāsferēdo domini um. z reseruādo sibi tm ius repetē di. Qm primū claudit scdm z non ecducit. Constat quoqz ex dictis qz usure solutio voluntaria saluari pōt absqz intēra abdicatioe dñij. Qz aliud ē volūtarie dare: z aliud est volūtarie dare ad hoc vt sit su um. Ad igr est intētio aut volūtas trāsferēdi dñum i soluēte usurā. Et cōfirmatur. Qz quū cōtra usu rarios oia iura clament: interpre tanda sūt oia q̄tum veritas pmit tit/ in odiū eorum. Et si res hec pē deret sub dubio: contra usurarios declinādum esset. Liqueat autē qz trāslatio domini⁹ multū fauet usu rarijs: ergo nō est censenda/ nisi ratio ad hoc cogat. Ex supradict⁹ aut apparet rōnē ad oppositū eē. ergo. Et p hec sufficiēt p3 tertii mēbrū. q. s. i usura nō transfertur dñum ppter vtrūqz simul. s. volū taria assignationē rei/ z intētionē trāsferēdi dñij. Scdō p̄cipalit pbat idē sic. Si in usura trans fer retur dominiū: extorquens agrū usurarie non teneretur ad restitu tionem omnium fructuum. sed sa tisficeret restituēdo agrū vel ei⁹ precium. Sed hoc est falsum z cō tra omnes: ergo in usura nō trās fertur dñum. Consequētia/ i qua sola p̄sistit tota difficultas/ decla ratur: ex differētia q̄ ē inter eq̄lita tē seruādā in recompensatione rei fructificantis qm trāslatum ē dñi um: z equalitatem seruādā in re compensatione eiusdem qm non est trāslatum dominiū. Quum. n. ager trāsit de dño in dominū quo cūqz titulo id fiat/ sufficienter sa tisfit primo domino si datur sibi tā tū q̄tū valet substantia agri p̄sata

virtute fructificatiua / et alijs cōdi-
tionibus que in contractu vendi-
tionis eius pensande fuissent.
Nec plus exigit iustitia commu-
ratiua. Quā seruata equalitate rei
ad rem completa est ratio iustitie
quando vero agere mutat quidez
possessorem sed non dñm secun-
dum veritatem: nō sufficienter sa-
tis fit dño eius dando precium agri.
sed oportet oēs fructus pceptos
et q̄ potuissent a diligenti cultore
pcipi restituere. q̄ sunt fructus a-
gri cuius alter est dñs. Si ergo in
vsura translatus est dñus agri p
vsuram extorti: sufficienter fieret
restitutio dando agrum tantū / vñ
precijz equale pensata substātia
agri et eius virtute fructificatiua
non autem fructibus pceptis: qm̄
vsurarius pcepit fruct⁹ de re sua.
Et cōfirmatur hoc ex rōe qua con-
stat q̄ fructus pceptos ex agro em-
ptor ex pecunia vsuraria: nō tenet
q̄ restituere q̄ sunt fructus agri
suill. Nec enim eadem ratio quā ef-
ficax sit: in vi istius vñs tenet.
Null⁹ tenet restituere alteri fru-
ctus agri proprii. Nisi vñs hec ve-
rificaret: ratio ex particularib⁹ cō-
ficeretur. et pñter rueret. Si ergo
agri per vsuram extorti transfer-
tur dñum in vsurarium: sequitur
q̄ nō tenebitur ad restitutionem
fructuuz quos p viginti sorte an-
nos percepit. Qd erat deducēdū
Si dicatur q̄ in translatione dñij
omnino voluntaria qualis ē vñdi-
tio et veruz est q̄ sufficit reddere
equivalens agro s̄ in tñslatio-
ne inuoluntaria aliqua: qualis
est vsure solutio: nō sufficit redde-
re precij agri s̄ oꝝ fructus quoz
perceptos restituere / hoc nō eua-
dit. qm̄ tota differentia ex hac rōe

assignatur pp omnino voluntariū
et voluntariū mixtū. Ex hac at dif-
ferētia nihil aliud orit nisi q̄ vñ
tñslatio nō fuit omnino volunta-
ria. oꝝ nō solū reddere precij agri
s̄ aliqd cōrēdēns illi cōditioni i-
uoluntarij sicut semp in restituti-
onibus faciendū est. Nec habe-
tur ex ea q̄ teneat restituere fru-
ctus. Quia enī rōe pōt vñq̄ cōui-
ci q̄ teneat aliqs restituere alte-
ri fructus agri proprii. Si dicatur
q̄ restitutum fructuum faciendū ē
non ratione dominij sed ratione
damni qd patitur ille a quo ager
extortus est vsuram (damnifica-
tus siq̄dem ē nō solū in agro / s̄ in
fructib⁹ percipiendis. et ideo q̄-
uis vtrorūq̄ translatus sit dñum
a se / competit tamē repetitio. Nec
responsio falso innititur funda-
mento scilicet q̄ damnificatus in
agro sit damnificatus in omnib⁹
fructibus percipiendis / sic q̄ re-
stitutio debet adequare et agrum
et fructus. Tum q̄ hoc nō habet
locū qd transferri rei fructifican-
tis dñum. q̄ statim tñslato dñio
rei / oē damnum aut emolumētum
futurum domino rei cedit: tum q̄
etiam quādo non transfertur do-
minium / vñ veruz non est. Ad cu-
ius euidentiaz subit et breuiter
tangendū est quare et qñ aliqs te-
neatur ad restitutionē fructuum:
et qñ et quare non. Hoc at ex duo-
bus principijs regulantibus resti-
tutiones haberi potest. Primum ē
q̄ sufficit restituere simpliciter.
Secundum est q̄ alr restituendū
est damnificato in his que erant
eius actu et alr in his que erant
eius in potentia. Ex his ei habe-
tur q̄ si ponatur q̄ petrus rapue-
rit agrum martini quem subito cō-
miserit. verte foliū 3. p. 4.

murationē tñspalem. Quuz ergo
querit an mutuans sub spe aliqd
vñtra sortē habēdi aliter non mu-
tuaturus / omni tñ puentiōe et peti-
tione cessante / sit coram deo vsu-
rarius: Absolute qdem rñderi pōt
q̄ vsurari⁹ est. Q̄ questio talis sic
proposita sonat spē mutuanti in-
esse vt ex mutuo aliqd habeat vñ-
tra sortē. quod est illicitū. Sed
si addat titulo q̄stionis ly amicabi-
liter aut gratuite / vt. s. querañ an
mutuans sub spe alicui⁹ muneris
amicabiliter psequēdi / alias nō mu-
tuatur⁹ et sit vsurarius: dicendū
est q̄ nō. q̄ nihil sperat ex mutuo
vñtra sortē. sed ex affectu amicabi-
li. Nñ breuiter posset cū distinctio-
ne ad q̄stionem motam dici q̄ aut
talīs mutuās sperat aliquid vñtra
sortē ex mutuo: et sic vsuram cōmit-
tit: aut ex affectu amicabili ei⁹. cui
mutuat. et sic non peccat.
Et per hec patet responsio ad
obiecta. Qm̄ mutuū dantes phī-
bentur nihil in. i. ex mutuo spera-
re et in decretali illa dicunt male
agere. q̄ nisi ex mutuo aliqd spe-
rarent emolumēti: nō mutuarēt.
Ex dictis autē patet hoc esse verū
nec ob stare determinatiōi qua di-
ctū est licitum esse sperare aliqd
gratuite psequēdum. Mediolani.
Dic. vi. Aprilis. M. D.

Queritur vtrum
vsurari⁹ metālis tenea-
tur ad restitutionem.
Et videtur q̄ sic. Omne alienum
restitutioni est obnoxium. Sed oē
lucru vsurariū est alienum / vel q̄
non est translātū dñum / vel saltē
quia cōpetit repetitio: ergo. Pre-
terea. extra de vsuris capitulo cō-
sult. dicitur q̄ vsurarij metāles

ad ea q̄ talis sunt accepta restituē-
da in aiarū iudicio efficaciter sūt
inducendi. ergo ad restitutionem
tenentur.

¶ In oppositū autē ē. Q̄ null⁹ te-
netur ad restitutionem ei⁹ qd nul-
lomō occulte aut manifeste extor-
sit per se vel aliū. Quis intēdat ex-
torquere. Sed vsurari⁹ pure mē-
talis nihil directe vel indirecte ex-
torquet / quis hoc intēdat: ergo
non tenetur ad restitutionem ei⁹
quod sibi vñtra sortē datum est / se-
cundum spem suam.

¶ Responsio in hac dubitatione
premittendum est quis et quotu-
plex sit vsurarius mentalis: de in-
de respondendum est quesito. Ad
vsurarium mentalem tria requi-
runtur. Primo q̄ intēdat preter
mutuatam sortē aliquid lucri /
aliter vsure ratio non saluaretur
Secundo q̄ talis intentio sit ta-
lis q̄ sine ipsa nō mutuarēt. spes
enim secundaria vsurarium non
facit. Tercio q̄ illud lucrum non
intendatur quasi gratuite et ami-
cabiliter habendū. sed vt ex obli-
gatione propter mutuum presti-
tum dandum vt enim in alia que-
stione ex doctrina sancti thome
diffinitum est: spes habendi ali-
quid vñtra sortē gratuite et ami-
cabiliter vsuram non facit. sed li-
cita est. Et sic vsurarius mentalis
est qui intēdat ex mutuo aliquid
vñtra sortē non gratuite dan-
dum / aliter non mutuat⁹. Quā-
uis autē proprie loquēdo duplex
tantum sit vsurarius mentalis de
quo est q̄stio: extenso tñ vocabulo
triplex inuenit. Primus est cui lu-
crū speratum succedit modo spe-
rato. i. nō gratuite sicut et ipse spe-
rabat nō gratuite sibi dādū. scōss.

cui lucrum spatium succedit non modo sed meliori quia scilicet lucrum quod sperabat ex obligatione dandum. gratuite sibi datum est. Tertia est cui lucrum spatium datur propter aliquam tacitam eius petitionem. Et quia usurarius tertio modo est non pure mentalis propter exteriora signa quibus tacite petit aliquid ultra sortem ex mutuo. Et hoc parum differt a perfecta usure ratione qua pacto aliquid plus exigit. ideo de hoc non est presens questio. Respondet ei tale teneri ad restitutionem. Et etiam usurarius mentali primo modo lucrum quod datur non datur omnino voluntarie: et prava intentione ab eo spatium: contra et bene dicitur et talē teneri ad restitutionem. Sed de usurario secundo modo cui. scilicet. gratuite donat quod prava intentione spatium: diuersa doctorum videtur esse opinio. Ioanne Andrea. in mercuria libro regula pactum. Anno. hosti. et panori in cap. Quod fuit de usuris. Et glo in cap. Mandato de simonia/ dicentibus talem obnoxium restitutioni. Riccardo vero et scoto in quarto. d. 15. cum sequacibus hoc negantibus. Et illorum quidem ratio duplex est prima quia omne lucrum usurarium est lege vtriusque testamenti prohibitum: et restituendum indistincte a theologis dicitur. Constat autem aliquid lucrum quod dono datum/ esse usurarium ex eo quod mutuum fuit usurarium ex prauitate intentionis. Secunda quia contractus a principio viciosus: effectum sortitur viciosum. Contractus autem talis mutui est vicio usure deprauiatus ex intentione lucri consequendi ergo effectum inde secutum scilicet lucrum donum datum: viciosum; necesse est et

se et consequenter restitutioni obnoxium istorum autem ratio super donatione libera illius lucri fundatur. Aliter autem hoc exemplo furti mentalis dicentes si alicui intendenti furti aliquid illud a domino donetur licite accipitur absque obligatione ad restituendum. Simile enim quod patet accidere in usurario mentali intendit namque iniuste habere lucrum melius tamen sibi succedit: quia donatur. Dicentibus quoque usurarium mentalem teneri ad restitutionem alii asserunt restituendum esse ei quod donauit: quia regulare est quod lucrum usurarium reddendum est ei a quo habitum est. Alii autem affirmant dandum esse tale lucrum pauperibus non illi quod dedit quoniam ex quo sponte dedit: repetitionis ius a se abdicauit: ex quo vero usurarius iniuste accepit: retinere illud non potest ac per hoc pauperes Christi succedunt. Et quoniam ut ex inferius dicendis patet/ opinio dicens talē usurarium non teneri ad restitutionem veritatem assequitur: ideo declaranda sunt tria. Primo quod non tenetur restituere illi quod dedit. Secundo quod non tenetur restituere pauperibus. Tertio quod absolute non tenetur restituere. Primum declaratur sic. Restitutio secundum communem theologorum doctrinam non ideo est necessaria ut ab illo quod lucratus est/ lucrum auferatur: sed in commutationibus inuoluntariis/ ut damnum passo: satisfiat. et in commutationibus voluntariis: ut illi qui minus habet quod debet habere reddat quod est sibi debitum. Sed in casu proposito: ille qui dedit nec est damnum passus/ quia nullus patitur iniustitiam volens: nec minus habet quod sibi debeatur/ quia libere donauit donum datio irreueribilis ergo sibi non est restitutio facienda.

verre foliū. 2. ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

bussert ac inutile totaliter reddiderit. et ideo petrus rapuerit simile et equalē agrum iohannis quē cōserua uerit fertile/ et elapsis. x. annis petrus vtrique satisfacere velit: non tenetur tantum dare Martino quantum iohanni. sed Martino sufficit reddere tantum quantum valebat ager tempore rapine et combustio nis/ subintellecta semper satisfactio ne iniurie et interesse. Iohanni vero / oportet reddere et agrum et fructus per decēnium perceptos. Quia vero a Iohanne non tantum ablatus est ager sed fructus actu producti per decēnium occupati sunt: quoniam fructus agri nascuntur domino agri: non satisficeret iohanni. si equalē agro et potentie fructificatiue restitueret. Sed opus equalē fructibus actu perceptis reddere. Statim. n. ut producantur fructus: sunt actualiter sub domino eius qui est agri dominus. quibus non possideat. Et ideo oportet tanquam res que fuerunt actu alterius restituendo re compensare. Ex his autem omnibus hoc id quod intendimus euidenter habetur. quod scilicet fructus restitutionis obnoxii non sunt/ nisi quia sunt fructus rerum quarum alius est dominus. Ita quod dominum fructuum non quodcumque sed actuale/ exigit ad hoc quod fructus agri sint sibi restituendi. Sed si in usura transfertur dominum/ nec actuale nec potentiale prime dominii fructuum remanet apud eum a quo extortus est ager/ quia non remanet

actu dominus agri qui est dominus in potentia proxima fructuum producendorum. Nulla igitur ratioe usurarius tenebitur ei de omnibus fructibus perceptis. sed sat erit si vel precium agri tantum reddet: vel secundum hecyltimo tractata si satisfaciet quo ad fructus perceptos ad arbitrium boni viri. sicut damnificans aliquem in iis que habet in potentia. Atrumque autem horum est contra omnes doctores/ et veritatem. Satendum est ergo absolute quod in usura non transfertur dominium.

Et per hec patet responsio ad obiecta. Ex dictis siquidem in prima ratione: patet solutio vtriusque. Primi quidem: quia plus requiritur ad translationem dominii/ quam voluntaria traditio illius rei. Ex igitur enim/ voluntarie tradat eam alteri/ ad hoc ut sit sua: quod soluens usuras non facit. Et per hoc idem negatur assumptum secundum. Veticulosus enim quantumuis voluntarie det pecuniam propriam inuasori: non tamen ad hoc ut sit sua. sed ipse viderit. Et ideo non transfert dominium illi/ a se. De diolaut die. ij. Aprilis. M. D.

Meretur vtrum
mutuans sub spe aliqd ultra sortem habendi / non aliter mutuaturus absque omni conuentione: sit usurarius mentalis. Et videtur quod sic. Primo. Quia spes principalis alicuius muneris habendi ex mutuo/ usuram parit. iuxta illud Luce. 6. Mutuum date nihil inde sperantes: et communem sententiam doctorum. Sed in casu proposito inuenitur talis spes: ergo. Preterea. Taliter mutuas
D. iij.

male agit. vtparet extra de vsuris cap. cōsuluit. et (vt ibi dicitur) tenetur ad restitutionem. Cōstat autem q nulla alia prauitas hic iteruenit nisi ppter aliquid vltra sortem speratum ex mutuo / quod p̄tinet ad vsurariā prauitatē: ergo talis mutuās ē vsurari⁹ mētalis. ¶ In oppositum est cōmune hominum iudicium. excusans; cum q non vult amplius mutuare amico: qui noluit sibi remutuare: Sed vult mutuare alteri amico a quo sperat q accidente casu remutabit sibi. Talis enī manifeste sperat obsequium a manu mutuando et sic nisi crederet illud futurū: nō mutuaret: vtparet ex eo q nō vult priori amico amplius mutuare / qz noluit sibi remutuare. et tñ secundum cōmunem sententia nō peccat. Non est ergo vsurariū mutuari sub spe aliquid vltra sortem cōsequendi.

¶ Responso. ista questio mota fuit corā vrbano. iij. vt in decretali allegata patet nec fuit aperte decisā s; Glosa ibidem distinguit de duplici spe. principali. s. et secūda et dicit q spes principalis constituit vsurā. non autem secūda. Subtili⁹ decidēdo occurrit ex dictis S. T. i. q. de malo. q. 13. art. vltimo ad. 13. Notando q dupliciter aliquid potest a mutuante sperari. Anomodo quasi debitum ex aliqua obligatione tacita vel expressa: et sic quodcūq munus speretur / illicite sperat. Alio⁹ vt gratuitum et absq aliqua obligatione prestandum. Et sic quodcūq munus speretur / licite speratur. Licitē autem sperari a mutuante dico quodlibet munus gratuite et amabiliter tribuēdum sibi ab eo. cui

mutuat. etiā si alias nollet mutuari. Et hoc probatur dupliciter. Ratione. s. et auctoritate. Ratio quidem huius est / qz licitū est ex mutuo affectum beniuolentie spe etiā principali intendere. Ex vero aut amore et solo ipso / sufficienter emanat gratuita et amabilis recompensatio. Et propterea eiusdem rationis ē sperare amicitia / et sperare gratuitā remunerationem. Unde si mutuans spe principali affectus beniuolentie / nihil illicite spat: p̄ns est q mutuans spe gratuite remunerationis nihil illicite speret. Et p̄firmat. qz quā gratuita remuneratione sit mutuantis debita scōz naturale ius / et ipsa sola speretur in pposito: nec in cōuile deducatur: cōsequēs est q nihil vltra sortem et debitū speret: et q sic rationabiliter a mutuando desistere desperans de restitutione mutuande sortis: ita rationabiliter quoq desistit desperans de amabili affectu. Atque enī horū mutuanti naturali iure debetur q̄uis difformiter. qz primus ciuili et obligatione reddendū est. Secundum naturali gratitudine tñ. Auctoritas autem ad hoc habetur dñā assignata ibidem a. S. T. inter spem in vsura et simonia scilicet q qz i simonia id quod datur est Christi et non dantis. ideo nullum munus debet sperari. In vsura vero mutuans dat id quod suum est. ideo potest sperare aliq amicabilem recompensationē. Et hac siquidē differētia p̄ q spe principali loq̄tur sine qua. s. res nō fiet. Aliter differētia nulla esset. Nam constat q etiā in traditione ip̄ualitū / ocul⁹ sinister seu spes secundaria / pōt dirigi circa aliq re

*munerationē tēpā / in hoc q̄
duo folia 70*

non semper comes est rei. sed quādoq res liberatur ab illa obligatione perseuerante tamen obligatione in dño eius. Quum enim domus (verbi gratia) non est obligata creditori in q̄tum hec res: sed in q̄tum est debitoris: statim vt desinit esse debitoris / desinit esse obligata / cessat enim obligationis ratio. Ex hoc autem differunt tertio quia res obligationem reales habens anērā / nec vendi / nec emi aut quocūq alio modo alienari libere potest / obligata autē ratio ne: p̄sone alienari libere potest: qz diu apud p̄sonā illā remanet unde creditori satisfacc re possit. Patent autē hec in bonis furis / nō tamen furto ablati et in ceteris debitis. His igitur statibus: deducō duo. Primo q bona per vsurā extorta sunt obligata eis a quib⁹ extorta sunt / obligatione reali. Secundo q bona cetera siue empta ex pecunia vsuraria siue non: sunt obligata vsurario obligatione personali nō reali. Primum patet ex eo q vnaqueq res occupata ab altero habet realē obligationē ad dñm suū. S; res p vsuram extorte occupant ab vsurario absq translatione dñij (vt alias diffinitū est) ergo sunt reali obligatione obnoxie eis a quib⁹ extorte sunt. Cōfirmatur quoq hoc ex iure fructuū. Res enī ex sui natura nō fructificans possessori s; alteri: illius alterius actioni reali subiecta ē: alioq̄n enī ex sui natura nō fructificaret illi. s; res p vsurā extorta si fructificant nō vsurariis s; illis a quib⁹ extorte sunt fructificant nō ex aliquo pacto aut cōtractu supaddito: s; ex natura rerum vt; ergo. Scōz vero quo ad oēs p

tes a S. T. quoq in. 22. q. 97. art. tertio ad scōz hētur: et rōe pbat. qd ei nō sit in eis obligatio realis: p̄ ex eisdem medijs negatiue sūptis qz. s. taliū bonorū vsurarij sūt vere dñi et eis fructificant. Alij vero p̄sonalē hēant obligationē anērā: patet et ex eo q passi vsuram hnt actionē sup oib⁹ bonis vsurarij. si vsurarius soluere renuit. sicut q̄libet alius creditor. Nō ei deterioris ē p̄ditionis is cui vsura restituta est: alijs creditorib⁹. Et ex eo q scōm theologorū sniam filiā illius cuius bona nō excedunt vsuras reddendas / nullus potest tuta conscientia vxore accipere cū do e. Hoc autem nulla alia ratione dicit: nisi quia supponitur oīa bona illius obligata esse eis a quib⁹ vsure extorte sūt. Et sic tā antiquorum q̄ modernorum opinio saluari potest vt illoz sermo de p̄sonali / horum vero de reali obligatione accipiat.

¶ Ad obiecta vero q̄uis ex dictis possit patere r̄sio: qdam tñ vnica distinctionem addendam censet scilicet de titulo lucratiuo et oneroso dicētes q si bona vsurarij trāseunt ad alterum titulo oneroso: puta emptione vel dote. et c. q trāseunt absq obligatione aliqua. si vero transeunt titulo lucratiuo: q remanent obligata. Alij vero huic distinctioni aliam superaddunt de bonis emptis ex pecunia vsuraria: et bonis alter habitis et credunt distinctionem illam de triplici titulo locum habere i bonis emptis ex pecunia vsuraria. Et hoc ex officio iudicis et nō i alijs bonis. Et qm nlla necessaria rōe hec firmare videt: dicēdū ē seq̄ndo theologos quorū ē de vsura deimiare

¶ Loquendo de bonis non p usu
ram extortis: sola temporis distin
ctio consideranda est. s. q aut tpe
quo res vsurarij ad me deuenit/ q
cuncq titulo/ Usurarius remane
bat potens ad restituendum/ aut
non. Si remanebat potens: res
transit absq aliqua obligatione.
Si remanebat impotens: transit
cum obligatione. Et sic ego tene
or ad satisfactionem pro illa par
te/ quocunq titulo ad me res deue
nerit. z mihi imputandus est si ab
illo emi/ vel dotem accepi: cuius
erant tot debita q adequabāt vel
excedebant bona propria. Nec di
stinguo int empta ex pecunijs us
raria z alia bona. qm idem esse iu
diciū de eis z alijs ratio suadet.
ex quo vere habet eorūz dominiū
z fructus. Et S. T. vbi supradicit
hec sicut alia bona obligata esse.
Et ideo in decre. Quum tu. extra
de vsuris/ Alex. 3. non mandat ip
sa restitui sed vendi vt precii ha
beat/ ex quo possint vsure reddi
Mediolani die. xiiij. aprilis. W. D.

Queritur vtrum
alto herede vsurarij nō
potente restituere: alter
teneatur in solidum.

Et videtur q sic. Primo q hoc se
tit Glo. in capitulo. Tu nos. de
vsuris. z eam cōiter sequuntur do
ctores/ vt panor ibidez. dicit. Se
cundo q filij tenent ad restitū
tionem sicut parentes sui si viue
rent. (vt in predicta decre. dr.) S3
parentes tenerentur secūdu totā
facultatem suam: ergo filij tenen
tur scdm totā hereditatem. Sed
absq psumptione medie heredi
tatis qncq restitutio integra fieri
potest/ vtpz in magna hereditate

z paucis paruisq vsuris: ergo al
tero herede nō soluēdo: alter te
netur in solidum.

¶ In oppositū ē gñalis rla soluē
doz debitor. s. q heredes tenent
scdm hereditarias portioēs tm.

¶ Rñdeo q canoniste (vt allega
tū ē) tenēt partē affirmatiuā. Aut
qz credūt oia bona vsurarij cē ta
cite obligata eis a qb vsure extor
te sūt. Ac p hoc qlibet heres tene
tur rōne hereditatis obligate: Aut
qz putāt hoc esse practicandū i fa
uorē defuncti vt ei⁹ aia citius libe
ret. Quis nō credāt de iuris rigō
re esse necessariū. Mihi aut scdm
Theologalia pñcipia / vid ē op
positū. Et ratio ē qz sufficit restitu
ere simplū/ qd simplū ablatum ē.
Constat aut q i diuisione heredi
tatis admixte vsuris/ diuidit siml
z es alienū. Ac per hoc scdm por
tiones hereditarias sūt z portio
nes vsurarū vt. s. succedēs i duab⁹
partib⁹ hereditatis suscipiat etiā
duas partes lucri vsurarij zc. Si
igitur vn⁹ restituere vult: sat ē q
tantum reddat quantum herede
tauit. vel vt melius loquar/ quan
tum hereditasset. scdm ppriā por
tionē hereditatis. Dico aut hoc qz
etiā si nihil vsurarū ad heredē p
uenerit: nihilomin⁹ tenet scd3 por
tionē hereditariā. quia psonā pa
tris induit scdm suā portionē. z cō
sequenter ei⁹ obligationē partici
pat. Et pfirmatur. qz nullus tene
tur ad restituēdum plusq oblige
tur. Sed obligatio paterna diuidi
tur in heredib⁹ pportionaliter/ si
cut hereditas: quēadmodū z ius
exigendoy. Non ergo tota obliga
tio ad alterum trāsīt herede. z p se
quenter non tenet i solidum. Nec
obstat si dicatur q regulariter he

Secundū declaraf dupliciter pri
mo q: vt ex theologis in quarto.
sen. d. 15. duo sunt gñi lucri illiciti
paupib⁹ erogandi. Alterū phibi
tū scd3 se: vt simoniacum zc. Alte
rū phibitū scd3 suā causam tantū
vt meretricium. Constat aut lucrū
propositū nec esse phibitū scd3 se
quia datio non est iniusta quū sit
libera donatio/ nec scdm suam cau
sam: quia supponitur libere z spō
te hoc donari z non ex obligatiōe
mutui accepti ergo nulla ratione
pauperibus ē erogandū. Secūdo
si pauperibus erogandum eēt hoc
non esset ob aliud nisi pp iniustaz
accipientis intentionem. Sed ex
hoc non sequitur obligatio ad re
stituendum ergo. Declaratur mi
nor. quia suscipiendo illud lucruz
secundum veritatem dono datum
aut credit illud donari/ et tunc p
etiam receptionē esse iustā Quis
prima mutuantis intentio fuerit
paua z adhuc perseueret sicut q
etiam si non donaretur/ vellet ali
quid lucri. Aut credit illud nō do
nari. sed male libenter sibi dari: z
tunc quum secundum veritatē il
lud donetur / et donum licite ac
cipi possit: iste iniuste accipit non
ideo quia agat contra aliquod ius
sed quia agit contra conscientiam di
ctantem sibi q receptio hec sit in
iusta quū/ vt dictū est/ scdm verita
tē sit iusta fm se z i. pmpu sit vñ pos
sit discerni q iusta sit. Ex eo nāq
q nec directe nec indirecte ipse a
liiquid petijt et ille sponte offert
conscire poterat q libera dona
tio erat. Ex hoc autem solo q ac
ceptio est contra conscientia nul
la ratio suadet nasci obligationē
ad non retinendum illud acceptū
vñ durante tali conscientia po

test nanq postmodum conscientia
erronea deponi/ et incipere iuste
possidere quod cū pctō retinebat
Si autem talis cōscia deponi nō
possz ab aliquo: reddēdum essz nō
paupib⁹ s3 illi q dedit. quia vō est
acceptata donatio quaz nō credit
esse Aut neutrum credit/ et quia
non cogitat: vel dubius est et tūc
quicquid sit de peccato: eisdem
rationibus hētur q ad restitutio
nem non tenetur quum nō sit de
terioris cōditionis i hoc tertio ca
su q in scdo Tertius aut declaraf.
soluendo simul rationes alterius
opionis vbi scito q aliquē esse lu
crum vsurariū/ dupliciter ptingit
.s. p se: z p accēs Usurariū p se: ite
graf ex duob⁹ quorum scdm sequit
tur ex pñio. s. ex eo q est precii rei
iam solute/ vel nō extantis: z q ē
aliquo modo inuoluntariū. Hec ei
est natura vsure vt exercitat/ Usu
rarium aut p accidēs ē qd scdm se
has non habet cōditiones. s3 scd3
q stat sub intentione vel opintōe
alicuius et propterea cōtingit es
se voluntarium. ac per hoc non es
se vsurariū scdm qz rē vsurariū lu
crum spēs est lucri inuoluntarij.
Quum autē restitutio ex natura
lucri nascatur qd scd3 se alteri de
bitum est vt reddat/ qz est actus in
stitit le commutatiue cuius termis
et obiectum est id quod secundum
se est iustuz qd opponit iniusto se
cundū senō scdm accēs: pñs est q
lucruz vsurarium p accidēs nō est
restitutioni obnoxium. sed tantuz
lucrū scdm se vsurariū. Et qz i ca
su proposito lucruz pceptum nō ē
vsurarium per se quia nec datur
pro mutuo: nec inolūtariē: sed ex
affectu grauito sponte donatur s3
est vsurarium per accidēs prop

intentionem scilicet corruptā suscipientis: pñsē q tale lucrum nō sit restitutioni obnoxium. Et qñ scia est de ijs que sunt per se: ideo sermo theologorum dicens indistincte usuram esse, restituendam intelligitur de usura per se non p accidens qualis est in pposito. Lucrum siqdē usurariū p se ē effect⁹ ipsius prauē intētionis adiuncte mutuo. et datur non omnino volūtariē. Quod autem sponte dono datur: qñis ex praua intentione suscipientis usurarium per accidens sit: non illius prauē intentionis effectus est. sed ex gratuito affectu donantis procedit. Et ideo restitui non oportet.

Et per hoc idem fundamentū patet responsio ad obiecta in pñcipio. quia licet usurarium per se sit alienum: non tamen usurariū per accidens quale est istud. Decretalis quoq; illa/de lucro usurario per se intelligenda est non de eo qd ē p accidens. Mediolani die 8. Aprilis. M. D.

Meritum

Omnia bona usurarij sunt obligata eisa quib⁹ usu re extorte sūt et videt q non. Quia obligatio realis trā sit cum re. sed multe res usurari orū pñt alienari absq; aliqua obligatione eas concomitante. vtz de bonis patrimonialibus: Non ergo oia bona usurarij sunt obnoxia usuris reddendis. Preterea si oia usurarij bona essent obligata: nec gener usurarij possz accipere dotē ab eo q hz alias vii posset restituē: nec aliquis posset aliqd ab eo emere simplr: et creditorib⁹ cōle

teret actio sup illis reb⁹. z sic multi illaquearentur etiam bona fide incedentes. Hec autem omnia absurda sunt: ergo. zc.

In oppositum est glosa. extra de usuris in ca. Tua nos. et in. 6. in cap. quāq;.

Rñsio in hac questione sūt due opiones/ vt refert panormita. extra de usuris in cap. quum tu et in cap. tua nos. Lōis siqdē atiquo rum canonistarū opio fuit q omnia bona usurarij sunt tacite obligata eisa qb⁹ vsure extorte sūt. Joā nes autem And. z lbo. et ipse panormi. et moderni: tenent oppositum. Quia nullo iure probatur talis obligatio: et quia aliter multi illaquearentur. Sed si diligenter considerauerim⁹: iueniemus vtrā q opinionem aliquo modo verūz dicere. Sciendum est ergo triplicia bona posse habere usurarium scilicet extorta per usuram: et empta ex pecunia usuraria: et alia q omnino mūda sūt ab usuris puta patrimonialia. Obligatio quoq; alicuius rei ē duplex realis z personalis. Obligatio realis est: que conuenit rei ex iure. qd habet sup re illa particulari. Obligatio vero personalis: in proposito. ē que cōuenit rei nō rōe sui sꝛōe psonē cutus est. Differūt autē he obligationes tripliciter. Primo i radice iā tacta q. s. realis orit ex ipsa re que alteri obnoxia est: vtz de re furto ablata: personalis vero redundat in rem ex psona dñi obligati ad satisfaciendum puta ad reddendūz creditoribus. 1000. ducatos quos accepit. Secundo qz realis semper comitatur rem. ad quencūq; et quocūq; res transeat. vtz de re rapta: psonalis vero

redes usurarij tenent scdm hereditarias portiones/ sed i casu quo alter efficit impotens ad soluēdū et vires hereditarie in altero sufficiunt: alter tenetur in solidum. Hoc enim esse voluntariūz ex eo patet q quum ex iure successiōis et hereditatis percepte manifestum sit non teneri nisi scdm portionem hereditariam/ ex hoc q alter in mora restituendi fuit/ non debet alter grauari. Alioquin sequeretur q si alter heres in pñcipio successiōis scdm portiones suā restituisset altero nolente satisfacere: z postmodum impotēte reddito: q ille innocens tunc teneretur satisfacere etiam pro portione coheredis. Quod est manifeste absurdum et contra rationē quia quum hereditas secundum iusticiam ad eundā sit deducto ere alieno: consequens est q ille qui portionem hereditatis sibi debite percipit: proportionaliter satisfactorius quo ad es alienum etiam secundum iurisrigorem nullo reatu astrictus remaneat. Non ergo tenetur alter in solidum coherede impotente effecto. Et hoc per se loquendo. Posset enim per accidens contingere q teneretur in solidum: si in diuisione aut successiōe hereditatis induxisset coherede ad retentionem usurarum.

Rationes autem alterius opinionis: facile soluitur. quum enī obligatio omnium bonorum usurarij ad usuras restituendas non sit realis sed ratione persone/ vt sup⁹ dictū ē pñs est q diuisa psona usurarij in heredes/ diuisa quoq; proportionalitē transeat ad heredes heres tenet ex hoc nisi scdm su

am portionem. Et nota q obligatio illa bonorum quodāmodo augetur et quodāmodo minuitur in diuisione hereditatis. Minuitur qdē p qto diuiditur sicut hereditas. Augetur vero p qto singule partes illius obligationis singulos heredes sic afficiunt: vt transeant in oia eorum bona etiam aliunde habita. ita q oia bona cuiusq; heredis vñcūq; illa aduenierint/ sunt obligata ratione psonē ad satisfaciendūz pro illa parte obligationis. ex quo illam obligationem in se semel hic heres suscepit hereditatem ad eundā. Hec enim est natura tacite obligationis bonorum ratione persone: vt omnia bona illius inq̄tum illius sunt non absolute afficiat. Practica autem que in fauorem anime creditur exercenda: nullū fundamentum iusticie habet. sed elemosinarie largitatis tantum. Non enim debet cogi aliquis ad id ad quod non tenetur.

Ad primum ergo horū q in pñcipio obiecta sunt dicitur q quum glo. fundetur super obligatione totius hereditatis ad restitutionē usurarum: et ex hoc non sequatur conclusio sua scilicet q alter tenetur in solidum: admittenda non est glose auctoritas/ nulla sufficienti ratione fulta. sed sola turba sequacium de qua non est curandūz quia voluntarie sequuntur. Glosa negando eius fundamētum vt moderni: vel errant in fundamento vt antiquiores: quēadmodū in precedenti questione dictum est.

Ad secundum vero dicitur q filij tenentur sicut et pater obligatione scilicet personali omnium bonorum suorum. Sz i hoc ē differētia

verte retro duo folia
et inuenies hoc signū -

q̄ pater est tota illa persona Ac
per hoc habet totam obligationē
Quilibet autem heres est pars il
lius persone et consequenter par
tem tantum obligationis subit.
Et ideo quēadmodū viuentē pa
tre omnia sua bona erāt tacite ob
noxia ratione persone eis a quib⁹
extorite sunt viure quo ad omnes
vsuras extortas: sic diuisa heredi
tate cuiusq̄ heredis bona omnia
sūt tacite obligata ratione perso
ne eisdem quo ad partem vsura
rum iuxta portionem hereditariā
Nec aliud potest concludi ex de
cretali illa. Mediolani. Die xviij.
Aprilis. M. D.

Veritur utrum

circumstantia diei festi
sit necessario cōfistenda
Et videtur q̄ sic. Q̄ cir
cūstantia repugnans speciali p̄
cepto est specialiter explicanda.
scdm̄ oēs. Sed tempus festiuum
repugnat precepto de obseruatio
ne festi: ergo. Minor probatur: tū
auctoritate Ambrosij super illud
Luce xi. Archisynagog⁹ indignās
quia sabbato curasset Rex enī in
quit in sabbato non hominem cu
rare. sed seruilia opera facere id
est peccatis grauari prohibet tū
auctoritate S. L. in 227. q. 122. art.
q. Magis iquit facit contra hoc p̄
ceptum qui peccat in die festo: q̄
qui aliquid corporale opus licitū
facit. Afferit q̄ ad hoc auctoritatē
August. in lib. de decē chordis.

In oppositum est multorum mo
dernorum opinio tenens circū
stantiam temporis festiui non es
se necessario cōfistendam. nisi in
contemptum festi peccatum fue
rit.

Responsio. In hac questione:
due sūt opiniones. Una est tenen
tium partem affirmatiuam. Et h̄
mouentur ex ratione quam tan
git. S. L. scilicet quia quum in fe
lio prohibeatur omne opus seruil
le: et peccatum mortale sit ma
gis opus seruile q̄ opus corpo
rale/ puta; arare: magisq̄ con
trarietur peccatū mortale sāctifi
cationi ad quā ordinat festū/ q̄ op⁹
corporale vt pote per se et dire
cte excludens illam: consequens
est q̄ vtriusq̄ prohibitio sub p̄
cepto comprehendatur Aliorum
vero opinio oppositum sentit. Et
h̄i mouētur ex eo q̄ ex solo fesu lit
terali scōz Dionisiū et August. p̄
trahi efficac̄ argu. Opera autem
seruilia prohibita in festo ad lras
sunt opera corporalia quibus ser
ui distinguuntur a liberis/ et nō pec
cata nisi mystice. vt S. L. expres
se dicit i tertio. sen. d. 37. art. 5. q.
2. ad scōz. Et qm̄ hec opinio ratio
nabilior est: ideo ad eius euiden
tiam sciendum est: q̄ quum obser
uatio festi ad litteram partim sit
moralis/ et partim ceremonialis:
oportet aut ex morali aut ecclesia
stico precepto innasci quicquid ob
ligationis in ea est. Ex morali q̄
dē precepto obligatio talis non
proueniat patet propterea. quia
nulla certa temporis p̄est q̄ cul
tui diuino exteriori naturalis ra
tio dedicandam censeat. Quāuis
enim morale sit in hoc precepto q̄
aliquod tempus dei cultui exte
rio depu tetur: non tamen q̄ hoc v̄
illud tempus. Unde quum singu
le partes temporis possint ab hac
dedicatione absolui: quādoq̄
q̄ peccatum cōmittatur/ nunq̄ tē
pus aliq̄ diuino dicatū cultui pol

luitur: aut impeditur a debito cul
tu. potest siquidem alio tpe debi
tus cultus exsolui. Et eadem ra
tio est de opere corporali. Solum
enim peccatum omissionis debiti
cultus ex precepto morali accide
ret. Ex ecclesiastico aut mandato
non prohiberi specialiter p̄ctā in
die festo/ ex eo h̄etur: q̄ ecclesia n̄
plus phibz q̄ id quod ex lralice
rimonia antique legis in sabbato
phibebatur. imo minus/ vt Sctō
Thome. placet. Ex precepto au
tez hoc ad litterā ceremoniale tri
plex erat scilicet certum tempus
puta dies. 7. et certus cultus scili
cet memoria creationis mundi in
ipsa q̄etc. quasi q̄es ipsa essz p̄fes
sio quedā diuine q̄etis a creando:
et determinatio opū a q̄b⁹ cessan
dū essz. s. ab opib⁹ seruilibus. Ex
nullo aut horū p̄ctm̄ spār phibe
ri cōiūncitur. sed oppositū potius
rōe suaderi potest. tū q̄/ vt alle
gatū fuit/ ad lras opa seruilia tm̄
sūt opa ad que seruos deputatos
h̄emus: tū q̄ ex hoc q̄ aliq̄ certū
tempus dedicatur cultui dei exte
riori/ nihil aliud seq̄tur phiberi ni
si id quod repugnat tali cultui il
lo tempore exhibendo et hoc aut
ratione cultus aut ratione tempo
ris. Sed nec macula/ nec act⁹ pec
cati mortalis repugnat aliquomo
do cultui exteriori exhibendo in
die festo: non ergo cadit sub hoc
speciali precepto. Q̄ enim macu
la non contrarietur: patet. Alio
qui quilibz i peccato mortali exis
trāsgrederetur preceptum hoc/ si
gulis diebus festiuis. q̄ sup̄li
tiosa aduētiōe nō est iducēdum
cum ijs qui credūt cōtritionem es
se in precepto in die festo: tum q̄
finitis precepti nō cadit sub prece

pto: tum quia preceptum de inte
riori cultu dei quo fide: spe et cari
tate colitur: sub hoc precepto nō
cadit sub quo cultus exterior in
dicitur et determinatur. Sed ec
clesia videtur interioris cultus tē
pus determinasse/ quādo temp⁹
sacramentū penitentie et eucha
ristie decreuit. Tum quia nec do
ctorum sanctorum/ nec ecclesiasti
ca doctrina aut cōsuetudo hoc ha
bet. Quod tamē si esset preceptū/
de iure esset positiuo. vt ex dictis
patet. Q̄ vero actus moralis ē
nō repugnet tali cultui: probatur
ex eo q̄ si cultui dei exteriori cer
to tēpore statuto repugnaret pec
catum mortale illo tempore com
missum: hoc nō esset quādoq̄ sic
et quādoq̄ nō sed vniuersaliter.
Sed aperte videmus q̄ sub p̄
cepto quo Deus quotidie colēda
clericis horis canonicis statuitur/
nō comprehenditur prohibitio ab
actu peccati mortalis quocunq̄
tempore. Ergo nec i p̄positū ter
q̄ siquidē cultus exterior est. et cū
dē habet finē. et h̄ns aliquid mo
rale/ et aliq̄ ceremoniale scilicet
certū tempus. et certū cultus mo
dum. Nec minus sacer est secūd⁹
primo aut minus sub precepto ca
dens. Nec obstat si dicatur non es
se aliquā certam horam diei sub
precepto taxatam ad horas cano
nicas: sicut totus dies festus de
putatus est cultui diuino.
Hoc enim nihil adimit efficace
processui facto. cuius vis non con
sistit in determinatione t̄pis actū
iā precepta. sed possibili vel sup
posita/ actū esset. Si enim ecclesia
certa hora sub precepto deputa
ret horis canonicis exsoluēdis nō
p̄p̄ea abstinē ab actu p̄cti mortali

sub tali precepto comprehendere
tur. sed satisfieret temporibus debi-
tis horas exsoluendo sicut modo
satisfit infra diem deputatum di-
cendo: quantumcumque alias peccetur.
Unde quum ecclesia ceremoniale
legis preceptum mutando impleue-
rit: pro die. 7. dominicum diem. et pro
cultu/missam et quietem in memo-
riaz resurrectionis dominice determi-
nando. et ab opibus seruilibus non
sic arte consueuerit abstinere: con-
sequens est quod non indicat specia-
li precepto quietem a peccato in
die festo sed opere corporaliter ser-
uili. Et confirmatur. Quia quum
ecclesia non iudicat de actibus in-
terioribus in quibus solis/plerum-
que committitur peccatum morta-
le: factum est sub eius prohibitione con-
prehendi illorum impedimento-
rum amotio/que ecclesiastici fori sunt.
qualia vniuersaliter non sunt nisi ope-
ra seruilia corporaliter. Et quibus
magis repugnet sanctificationi quam
est finis huius precepti/peccatum
mortale quam opus corporale licitum
secundum se: quod tamen sanctitas
ipsa interio- que finis est/ sub pre-
cepto hoc non cadit: consequens est
quod nec exclusio ipsius que per pec-
catum mortale fit/ sub hoc precepto
comprehendatur. Si. n. affirmatio
non precipitur: ex ipsa non conuin-
citur quod eius opposita negatio pro-
hibeatur quibus prohiberi possit.
Ad ea vero que in oppositum obijci-
untur: respondetur. Et ad auctori-
tatem Ambrosij dicitur cum san-
cto Thoma. quod sensum mysticorum et
non litteralem tangit. Ad auctori-
tatem ipsius sancti Thome dicitur
dupliciter. Primo quod loquitur de pre-
cepto quo ad suum finem qui sub
precepto non cadit. et non de ipso

precepto absolute. In tantum. n.
dicit. repugnare huic precepto pec-
catum mortale: in quantum excludit sa-
cramentum et applicationem ad diu-
nam. que est finis precepti. Secundo
quod loquitur de precepto hoc indi-
stincte. s. et litteraliter et spirituali-
ter in relictis. Unde eodem contextu
de operibus seruilibus corporaliter
et spualiter doctrinam tradit. Et ta-
men constat ibidem in responsione
ad primum cessationem a peccato sub
sensu spirituali huius precepti clau-
di. Et sic non numerari inter pre-
cepta decalogi. sed tantum secundum
sensum litteralem/ quantum ad id quod
continet de iure nature. Et hoc au-
tem quod aliquid repugnat precepto
huic mystice: non potest trahi effi-
cax argumentum. sed rationabilis ex-
hortatio ut et a peccando in festis
abstineatur/ ne de nobis dicatur po-
pulus hic labijs me honorat/ cor
autem eorum longe est a me: et com-
missa confiteantur in fine confessi-
onis perpetrata per magna vel tanta
parte in diebus festis. quatenus
reprehensi/ tempora sacra reuere-
antur. Mediolani. die. xxiiij. Aprilis. M. D.

Veritur vtrum

quando licet petere dam-
num lucris cessantis: possit
peti totum lucrum cessans.
Et videtur quod sic. Primo. Quia hoc
videtur decisum in capitulo flau-
gianti de usuris. in fine. ubi excu-
satur vendens rem seruandam tan-
ti quanti vendenda creditur tempo-
re statuto. Hoc enim nihil aliud est
quam totum lucrum sparatum in fu-
turo/ ex nunc percipere. Preterea.
secundum doctores/ creditor post
mortem debitoris potest petere interesse

lucris cessantis. sic quod potest petere tan-
tum quantum verisimiliter ille lucra-
tus fuisset cum illa pecunia. si est
mercator industrius. Hoc autem
est totum lucrum cessans petere
ergo.

¶ In oppositum est differentia iter-
iteresse damni emergentis: et lucris
cessantis. quia illud est equaliter
compensandum: hoc autem non.

¶ Responsio. quod quia contingit sci-
re in vniuersali/ et ignorare in par-
ticulari primo posteriorum ideo quantum
communis animi conceptio et theo-
logorum et canonistarum sit: quod si-
cut inter habere aliquid in actu et
habere illud in potentia multum
refert: sic magna debet esse diffe-
rentia inter recompensationem eius
quod habetur in actu/ et illius quod
possidetur in potentia. Contin-
git tamen quosdam non aduertentes
quod lucrum cessans sit de nume-
ro eorum que habentur in potentia
et veritati sibi ipsis contradicere.
dum asserunt posse peti totum lu-
crum cessans/ quando damnum venit. Ma-
nifeste siquidem patet lucrum ces-
sans nondum actu haberi sed in
potentia tamen esse vel fuisse. Ac per
hoc multipliciter possibile impe-
diri. Unde absque dubio quis lici-
tum sit quandoque petere damnum
lucris cessantis/ non tamen est licitum
petere totum lucrum cessans. sed
secundum propinquitatem et elo-
gationem potentie ab actu/ et ali-
as particulares circumstantias.
ad arbitrium boni viri recompen-
satio facienda est. **¶** Ad primum er-
go in oppositum/ dicendum quod de-
cretalis illa non habet rationem
lucris cessantis/ sed temporis pro quo
res venditur. Quum enim regu-

lare sit quod preclum rei venalis sta-
tuitur secundum tempus pro quo
fit venditio/ non in quo ille qui erat
seruaturus suas merces/ et tamen
nunc vendit: supponitur quod vendat
pro tempore pro quo intendebat
vendere tunc: nunc vero contractum
celebrare. cum rei exhibitione. Et
ideo potest vendere quantum creditur
tunc vendenda. Quauis etiam
decretalis hoc non dicat. sed solum
quod potest vendere amplius quam tem-
pore contractus valeat.

¶ Ad secundum dicitur quod docto-
res illi imitandi in hoc non sunt quod si-
bi ipsis etiam contradicunt. Unde in
multis particularibus casibus quos
hic non oportet enumerari/ quando do-
ctores dicunt quod licet plus forte ac-
cipere ratione interesse quia ne-
gociationibus licitis aut agris emen-
dis pecunia exposita esset: non in-
telligas quod liceat petere tantum: sed
aliquid ad arbitrium sapientum.
Mediolani. die. xxiiij. Aprilis.
M. D.

Veritur vtrum

emissurus professionis
votum/ possit absolute re-
nunciare propinquis hereditate
quam probabiliter dubitat male
adepto ere infectam.

¶ Et videtur quod sic. Primo. Quia
vniuersumque potest libere uti iure suo
etiam si inde alterius damnum se-
quatur. Ius autem renunciandi con-
petere constat tali nouitio qui non
dum adiit hereditatem: potest igitur
iure huiusmodi uti. Preterea.
Nullus tenetur constituere se de-
bitorem alteri: nisi propter aliquam
acceptionem/ aut rem acceptam.
Constat autem quod in hoc casu no-
uitius adhuc nullomodo coarctatur ad
E. i.

aliquē acceptiōis modū / nec res
peruenit ad eum / quā sit in potē
tia proxima ad perueniendum ad
ipsum : Et adeundo hereditatem
infectam constitueret se debitore
iis a quibus res iuste extorte sunt :
ergo nō tenetur ipsas acceptare.
Et cōfirmatur. q. hereditatē gra
uatam debitis / nouit idubie pos
set renunciare et non se constitue
re debitorem : ergo etiam / heredi
tate obnoxia multis restitutioni
bus / idez poterit. Necq. em. magis
ad hec q. ad illa tenet. imo scdm
quosdā / solutio debitorum ex mu
tuo vel emptione zc. precedit re
stitutionem male ablatorum. Pre
terea. In p̄fessione religionis ho
mo moritur mundo. ac p̄ hoc debet
abdicatis omnibus sollicitudinib⁹
seculi huius in nouitatem se vite
transferre. Constat aut q. si resti
tuendi in se onus suscepit / cōtin
get multa opus esse sollicitudine.
rebus p̄sertim dubijs extatib⁹.
tum videndo z examinādo ratio
cinia multa antiqua et difformia :
tum in rerū venditione / vt possit
ex p̄cio singulis satisfieri : tum i
creditorum infinitorum inuestiga
tione / z alijs q. plurimis / q. cum re
ligiosi animi q̄te nō stant. Por
tet ergo si renunciare non potest
aut professum sollicitari circa ea q.
mundi huius sunt multo tēpore :
aut paternam obligationem obli
cere sibi esse / ad p̄fessionis holo
caustum offerendū. Quorū vtrūq.
videtur incōueniens. Quum bea
tus Mattheus qui rapere solebat
aliena / teste Beda / relictis omni
bus secutus legatur dominū Lu.
5. sic q. vt Glo. dicit / etiā rationes
incompositas dereliquit. ergo.
¶ In oppositum ē : q. ius nature

expressum a dño Mat. 7. Quēq.
q. vultis vt faciāt vobis homines /
hec eadem illis faciatis : inuola
biliter seruandū est. Constat au
tem q. ipse nouitius si esset in sta
tu creditorum (a quibus res iniu
ste extorte sūt) vellet regulata vo
luntate sibi satisfieri a bene dispo
sitis ad restituendū / z non remittit
ad mundanos qui naturaliter ab
horrent restituere : ergo z ipse de
bet hoc facere alijs.

¶ Respondeo cū distinctione. z di
co quattuor. Primo q. si propinquus
ad quos post renūciationem per
ueniret hereditas sunt tales q. i
dubie credant restituere / quādo
quantum / quibus / zc. debetur : po
test nouitius absolute renūcia
re insinuando illis propinquis du
bitationem quā habet / et vnde eā
concepit zc. Secundo q. si propin
qui predicti sunt tales q. indubie
credantur nunq. aut quasi nunq.
restituere : nō potest nouitius abso
lute renūciare. Tercio q. si pro
pinqui medio modo se habent. s.
q. dubitetur an restituent vel ne :
non potest Nouitius absolute re
nūciare. Quarto q. in his duob⁹
vltimis casibus / z vniuersaliter in
omnibus casibus extra primū / te
netur nouitius sic providere / vt
absq. dubio credatur restitutio fu
tura tempore debito zc. Ad quo
rum euidentiam aduertendum ē
q. renūciare hereditati duo im
portat. Unum explicite. s. nolitio
nem hereditatis. z alterum impli
cite. s. diuersione hereditatis ad
aliū vel alios. Renunciante. n.
aliquo : hec duo semper se insepa
rabiliter comitantur. sic q. renū
ciās directe hereditatem nolle se
fatetur. z ex hoc naturali necessi

tate sequitur q. ad alterum here
ditas declinet. Et si in renūcia
tionis quidē actu sola nolitio p̄si
deretur hereditatis : difficile z for
te impossibile est impedimentum
aliquod afferre vetans talem no
uitum a libera z absoluta renū
ciatione. Quā nec precepta resti
tutionis ad hoc ipm cogunt / quū
ad ipsum adhuc se nō extendant /
quia non comprehenditur sub ali
quo nouem generum p̄sonarū ad
restitutionem obligatarum secun
dum doctores in illis versib⁹. Jus
sio cōsiliū. zc. vtpatet discurrenti
p̄ singula. nisi quis crederet q. no
lendo hereditatem fieret non ob
stans detentioni rei aliene / quū
possit non renunciando obstarē.
ac per hoc obnoxius fieret restitu
tioni. Sed hoc non videtur neces
sariū. Quia vt S. T. in. 22. q. 61. art.
7. ad tertium dicit : tunc solū non
obstarē obligat aliquē ad restitu
tionē : q. p̄supponit obligationē
ad obstandum / in eo qui nō obstat
In hoc autem nouitio / nulla p̄
supponitur obligatio. Sed queri
tur an i eo sit. Nec apparet aliq.
p̄ceptum charitatis ad hoc obli
gans. sed / vt obijciendo tactum ē /
apparet oppositum. ex eo q. civili
bet licitum est vti iure suo. z null⁹
omnino expers tam facti q. rei te
netur se inuoluere nouis questio
nibus z obligatiōibus vt alteri sa
tis fiat. Si vero in renūciationis
actu consideretur declinatio here
ditatis ad aliū vel alios : quū
prima facie videatur q. quicquid
hinc sequatur pōderādum nō sit /
eo q. renūciās nō ē auctor talis di
uersionis nec itēdit eā / sed ordina
rio cursu cōcomitat itētum a renū
ciante. scilicet nolitio nem heredi

tatis : diligenter tamen conside
ranti videri facile potest declina
tionem istam esse z si nō principa
liter / secundario tamen intentam
a renunciante. Quoniam scit p̄
cipali suo intento annexi declina
tionem hereditatis ad tales : z po
test impedire cōnexionē talis de
clinationis / renūciando alijs / vel
modificando zc. Attenta ergo in
renūciatiōis actu diuersione he
reditatis ad tales propinquos : ve
rificandi via habetur quattuor su
p̄dictas cōclusiones. Quum em.
huiusmodi hereditatis declinatio
ex volūtate libera renūciantis p
cedat / non vt causalis sed vt per
se. secundo intentus effectus / vt
patet ex se z ex dict⁹ : Et ex hac de
pēdeat detētio aut restitutio alie
ni eris hereditati immixti / quoniam
am ex ista declinatione ius here
ditatis acquiritur / z dñiū facti re
spectu eris alieni. Et si ad auaros
diuersio fit p̄seuerabit detētio a
lieni / si p̄o ad bonos viros / fiet res
stitutio : cōsequēs ē q. talis diuersio
debeat sic a renunciante eius au
tore modificari : quatinus nullius
ius ex illa violetur. Alioquin ip̄e
reatum iniusticie euadere nō pōt.
Et confirmatur. q. renūciās in
q̄tūz est auctor talis deuolutiōis
quū implicite / positue tñ dispo
nit de hereditate infecta. Constat
autem q. ordinans et disponens
de hereditate infecta immunem
ab iniusticia non se seruat : nisi
prudenter et fideliter disponat
de ere alieno restituendo. Nec p̄
testatione aut renūciatione ali
qua excusari potest Tenetur igit
tur : huiusmodi Nouitius ad sic
providendum / vt restitutio fiat.
Alioquin vt mut⁹ subtractiōe p̄e
E. ij.

cepti ad quod tenetur in dispositione hereditatis infecte ad restituendum ipse tenebitur. Nec refert in proposito an certum aut dubium verisimile sit de infectione hereditatis. quoniam quemadmodum disponens de hereditate tenetur que constat aliena esse ordinare ut oio restituatur: sic tenetur de dubijs bonis ordinare ut certitudo habeatur. et si aliena comperiantur redantur. quia ad hoc teneretur ipse si hereditatem in se susceperet. Quia igitur huiusmodi libere renunciationi nihil obstat nisi restitutio alieni quam an professio fieri non posse supponitur ob sui intricacionem: consequens est quod renuntiatio licita sit: si annexa habet debitam provisionem. restitutionis agende siue hoc sit propter cognitam fidelitatem bonorum. propter iniquorum succedentium post liberam renunciationem. ut prima conclusio dixit: siue hoc sit propter multas cautelas. et fideles executores electos. et alias huiusmodi circumstantias in modificata renunciatione. ut quarta conclusio proposuit. Et quia oppositorum eadem est disciplina: ex eisdem principiis patet illicitum esse absolute renunciare. quando ex hoc scitur aut dubitatur ad tales restitutio eris alieni devoluenda. quibus exorsa est restitutio ut in secunda et tertia conclusione dictum est. Nec est in dubium vertendum an fideliter restituent coheredes qui proportionem suam infectam: non curant satisfaccere. Uoce et enim domini dicitur Mat. 7. A fructibus eorum cognoscetis eos. Ad argumeta ergo in oppositum pro quanto inferre intendunt licet

tus esse absque distinctione aliqua absolute renunciare respondendum est. Ad primum ergo quod dicitur. Non igitur si propter ius absolute et libere renunciandi hereditati infecte in oio casu. sed tunc tamen quando ex tali renunciatione hereditas devoluitur ad non detestores alie ni ut ex dictis patet.

Ad secundum dicitur quod quum in renunciatione interueniat dispositio quedam rei aliene hereditati imixte: nisi talis dispositio debitis circumstantiis fulta sit: dannificarentur ex hoc illi quibus res debet restitui ac per hoc acceptio quedam aliene rei suboriretur in ipso renunciante obligans ipsum ad restitutionem. Acceptiois siquidem nomine omnis damnificatio intelligitur in hac materia. Unde tenetur nouitius non debito rem se constituere. sed sic ordinare ut satisfiat: non propter aliquid preceptum acceptiois: sed ne in ipsa dispositione aliene rei acceptio interueniat. Ad confirmationem vero dicitur quod ideo grauamen debito rum parui penditur: quia creditoribus consuevit etiam a detentoribus alieni satisfieri. et propter contraccuum cautiones. et propter suorum quinterorum fidem seruandam et alia huiusmodi. An si contingere ex renunciatione ad tales heredes devoluendam esse hereditatem grauamam debitis: quos crederetur non soluturo. et propter potentiam vel aliquod aliud non posse cogi: ut plures contingit circa grauamen legatorum ad pias causas: eadem esset regula seruanda. que circa restitutionem male ablatorum dicta est.

Ad tertium dicendum quod nouitius perplexus non remanet in hoc casu.

su. sed absolueret se absque multa difficultate potest ab huiusmodi solitudinibus etiam quando habet proprios quos auaros adhibendo necessarias cautelas in renunciatione. quod potest multipliciter fieri. vel renunciando alijs quos nouit non detesturos alienum: vel renunciando quidem auaris propinquis. sed substituendo alios heredes nisi infra certum terminum sub certis iudicijs discussum sit. quid restituendum sit. et restitutum: vel renunciando quidem auaris propinquis. sed ordinando quod hereditas ad eorum manus peruenire nullatenus possit quousque tales electi ab ipso renunciante non inquisierint. examinauerint. iudicauerint. et restituerint quicquid restituendum est. Et quoniam nemo militat proprijs stipendijs: legare debet huiusmodi iudicijs et executoribus condignam et honorabilem mercedem. ut accendantur ad fideliter cuncta peragenda. Et sic horum aliquo. vel quousque alio modo recte disposita renunciatione Christum nudum nudus sequi. profutendo poterit. Mattheus. n. non ante restitutionem pauperem Christum pauper secutus est. Quum Zacharus Luce. 19. legatur restitutionem pollicitus. Nec euangelista de usu rerum simpliciter. sed de affectu quidem simplicitate. de usu vero pro tunc dixit. Relictis omnibus secutus est eum. Nam postmodum conuiuium magnum fecit in domo sua sumptibus proprijs. Glossa quoque illa eodem est intelligenda modo. Mediolani die. xxix. Septembris. M.D.

Utrum votum non nubendi equiualeat voto castitatis. Et videtur quod non. Primo. Quia minus non equiualeat maiori. Sed votum castitatis maius est quam non nubendi. sicut seruare castitatem potius est quam non nubere: ergo. Preterea duorum conuertibilium quicunque destruit unum. destruit et reliquum. Sed committens fornicationem agit contra votum castitatis. et non contra votum nubendi: ergo hec duo non conuertuntur.

Respondetur quod hec questio duplicem sensum habere potest. Primo utrum hec duo vota simpliciter equiualeant: Secundo utrum equiualeant quo ad indispensabilitatem aut incommutabilitatem. ita quod nulla auctoritas possit in alterum que non potest in reliquum. Et in primo quidem sensu licet prima fronte propter argumeta adducta videatur quod non equiualeant: attentius tamen considerantibus apparet quod distinguendum est de voto. Potest enim dupliciter sumi ut placet Theologis. in. 38 di. primi. Uno modo proprie. Alio modo communiter. Voti siquidem proprie sumpti materia tantummodo est bonum supererogatiois. eo quod de ratione voti est quod sit de meliori bono. Voti vero communiter materia est etiam bonum ad quod quis alias teneretur. non in quantum homini sed in quantum voluntarium ut patet de voto in baptismo emissio. Si ergo loquamur de voto castitatis proprie: Quum sub tali voto non cadat nisi castitas supererogationis. que nihil aliud excludit nisi coitum matrimonialem. quod ad seruandam extra matrimonium ca

stitatē quilibet ex precepto tenet consequens est q̄ tale votū / z votum non nubendi equivalent. Si vero loquamur de voto castitatis communiter: Quum sub tali voto claudatur omnis castitas: consequens est q̄ tale votum z votū nō nubendi non equivalent. sed longe malus est votum castitatis. In secundo vero sensu quid tenendū sit: ex modo dictis cōcludēdum ē. Quidam em̄ q̄ sedi apostolice vltra illa tria vota peregrinatiōis / duo tantū inveniunt reseruatā. s. religionis z castitatis. Et reservationes non sunt ampliande s; potius restringēde quasi odiose prelati quorū auctoritas restringitur: Et votum castitatis omnē coitum secūdū cōmunem loquentiū vsum excludere intelligitur: credunt hec vota non esse eque incōmutabilia. sed in voto non nubendi / episcopum: in voto vero castitatis solum papam dispensare posse. Sed opinio hec a veritate longe est. Quod tripliciter probatur. Primo q̄ hec duo vota equivalent quo ad id quod per se z simpliciter in voto castitatis absolute loquēdo inveniuntur. Sub voto em̄ castitatis absolute loquendo cadit castitas supererogationis per se et simpliciter. vtpote tanq̄ ad q̄d in futurū ē Castitas aut ad quā oēs necessario tenentur non cadit. nisi forte secūdum quid. Constat aut q̄ in voto non nubendi clauditur tota castitas supererogationis: Relinquitur igitur q̄ eiusdem rationis est dispensare vtrūq̄. Secūdo q̄ votum castitatis intantum est reseruatū pape: inq̄tum est ab eo dispensabile. Non est autē dispensabile nisi quo ad castitatē

supererogationis / In qua eiusdem rationis est cum voto nō nubendi: ergo hec duo vota inq̄tum dispensabilia nō solum equivalent / sed sunt idem. Nihil em̄ aliud dispensando in voto castitatis / concedit papa: nisi nubere. Et p̄ nullo alio obtinēdo vult se adiri sedes apostolica / ab habentibus votum castitatis: nisi pro cōiugio. Unde dicere votum nō nubendi nō esse reseruatū. vt votum castitatis: est propriā ignorare vocem. Tertio q̄ nisi aliunde ad oppositū quādo q̄ cogamur: verba iuris proprie interpretāda sunt. Alioquin nulla posset expositio certa haberi. sed omnia ambigua essent / dum pprie vel improprie intelligi dubitaret. Notā autem nomen / vt ex dictis / z ex suo pprio fine ad quod inuētū est patet / obligationē ad ea q̄ supererogationis sunt proprie imposita. Nulla em̄ ē necessitas votive obligationis ad ea ad que ex precepto tenemur. Unde applicationem ad materiam veneream / dicēdo votū castitatis / obligationem ad abstinēdū a venereis q̄ licuit: sēt propria significatiōe insinuat. Quū ergo reseruatū aplice sedi dicitur: pprie sumitur: Sic autem equivalentem imō idē esse quod votum non nubendi ostensū est: Relinquitur ergo q̄ vtrūq̄ apostolice sedi eadem ratione z reservatione reseruatū est. Nec fit hic aliqua reservationis ampliatio / nec vocabula extra communē vsum doctorum trahuntur quibus vulgares largius loquantur. Ad vtrūq̄ autem rationem i oppositū simul dicitur q̄ nihil aliud cōcludunt nisi q̄ votum castitatis large sumptum / et votum nō nubendi / non equivalent: simpliciter

Quod / vt ex dictis patet / non cōtrariatur determinationi nostre q̄ diximus q̄ votum castitatis proprie z votum non nubendi simpliciter equivalent. z q̄ votum castitatis absolute loquendo z votum non nubendi quo ad dispensabilitatem vel indispensabilitatem / equivalent. Mediolani Die. xvij. Decembris. M. D. In. f. Ma. gra. Incipit questio pulchra. et curiosa de pontificatu vtrum videlicet in aliquo casu liceat querere vacantem sedem largiendo temporalia z ecclesiastica beneficia p̄ iussufragiis habendis.

Meritur vtrum

vacante sede z querenti bus omnibus pontificatū per fas z nefas: propter ambitionem et auariciam / ac ecclesie ruinam / liceat viro pbo z digno querere pontificatum. adhibendo promissiones / z exhibendo temporalia et beneficia zc. pro suffragiis. propter hunc finem. vt in sede positus ecclesie proficiat et illā reformet. Est autem ratio dubitandi / quia vtrinque rationes sunt. Q̄ em̄ hoc sit licitū: quadruplici rōne videt. Primo. Quia cuius finis bonus ē: ipsum quoq̄ bonum est. Constat autem finem huius operis factū esse: ergo. Secundo q̄ non magis obligant iura prohibentia huiusmodi promissiones / z emptiones: q̄ votum et iuramentum. Sed cōstat q̄ quando votum et iuramentum seruata in publice vtilitatis damnum redundant / seruanda nō sūt / quibus alias iustas facta esset: ergo nec huiusmodi leges seruas-

ridebent in tali casu / in quo ecclesiastice reipū. ruina imminet manifeste. Tertio quia si hic interueniret aliquod peccatum: hoc non esset nisi simonia. sed simonia hic non est: probatur. quia in beneficiis ecclesiasticis simonia ē de iure positio / vt multi canonistae asserunt / Constat autem q̄ nullum ius posituum contra communem ecclesie vtilitatem / ad eiusque ruinam seruandum est. Quoniam omnia (vt Bernardus inquit) statuta tandiu seruanda sunt / q̄ diu contra caritatem non militant. ergo. zc. Quarto. Q̄ unicuique licet redimere vexationem suam et proximi. et precipue publicā. Sed in hoc casu nihil aliud fit / nisi q̄ redimitur vexatio propria et publica totius ecclesie: ergo licet.

Pro opposita autem parte est quia non sunt faciēda mala vt veniant bona. Sed emere spiritalia est malum: ergo non est faciendum propter quodcūq̄ bonum. Ad euidentiam huius questionis: quattuor agam. Primo ostendam distincte in quo stat difficultas: Secūdo quia difficultas stat in duobus: respondebitur quo ad vnum illorum. Tertio quo ad alterum. Et quarto satisfiet rationibus in contrarium.

Quo ad primum. Sciendum ē q̄ operationum humanarū quibus sunt genera. Nam prima diuisione distinguuntur in bonas / malas / et indifferentes. Et rursus. bone distinguuntur in omnino bonas / et in bonas non omnino. Et male quoq̄ distinguuntur in secundum se prauas: et in solitarie malas. Unde sunt quinque genera. Duo bonarū. et duo malarū.